

riyetin ve çalışmada, kazanmada hürriyetin tatbik edilişleri zamanla derin suiistimallere uğradı. Haklarda hürriyetin suiistimali insanları yıkıp gürüten bir anarşi devrine götürdü. Herkes kendisini hür sayıyor, kendi varlığını hürriyetini sınırsız bir genişlikte kullanırken kendi öz varlığının yanında bütün tek varlıkların yekûnünü de korumak ödevinde bulunan devlet kudretinin masuniyeti hiç göz önüne almıyordu. Herkes her şeyde hür tek tek olacaktı. Hepsi bir tarafa çeken, hepsi birbirini yıpratın ve devleti düşüren fikirler, sözler, yazılar sürüp gitti. Beşeriyet medenî kabiliyetlerin bol meyvalarını almağa imkân bulucu beraberlik yerine anarşinin tesiri altında uzun müddetler bocaladı durdu. Ökonomi alanında liberalizmin tatbikleri de daha az feci olmadı. Büyük sermayeli insanlar kullandıkları işçileri ve fabrika ürünlerini vücade getirmek için muhtac oldukları ilk maddeyi yetiştiren ve nihayet büyük istihşali temin ettikten sonra koskoca müstahşil kütlesini baştan başa istismar ettiler. Bunun neticesinde bütün hakları çiğnenenler liberalizmin yaptığı çalışmalardan doğan bu büyük nefret duyguları içinde karşı karşıya cephele kurdular, boğuşular, insan yığınları ardi arası gelmiyen bir kavga içinde yaşadılar. Liberal devlet sinesinde her türlü zarar ve karşıklık ve kavga unsurları yasamağa müsaide bir zemin buldu. Çünkü herkes bir şey yaptı.

Arkadaşlar; üzerinde daha çok durmağa değer bulmadığım bu mevzuu bitirmek için liberal devlet tipinin de bütün bu sebeblerle artık can çekişmekte olduğunu söylemeliyim.

Feodal devlet battı, onun yerine gelen liberal devlet de kendi içinden tefessüh neticesinde dünyanı her yerinde çöküyor. Yerine çeşit çeşit devlet tipleri kuruluıyor.

Arkadaşlar; feodal devletten sonra gelen liberal devletin yıkılışı ulusal devletin doğuşu devrini getirmiştir. Ulusal devlet, keyfi bir idare değildir. Her kafadan bir ses çıkaran dağıtırıcı bir idare demek de değildir. Bizim anladığımız ulusal devlet nizamlı bir idarede herkesin özel teşebbüsü demektir.

Bir takım insanlar (liberal devlet çöküyor, onun yerine sınıf devleti geliyor) diyorlar. Biz (hayır) diyoruz. Liberal devlet yerine kurulacak olan sınıf devletinin, er geç mutlaka doğru yolu bulacağına ve muvaffakiyeti ancak ulusal

devlet yoluna girmekle bulacaklarına kani bulunuyoruz.

Arkadaşlar; Türkiyede ulusal endüstri ilerlemektedir. Devlet kendi yapıcılık kuvvetini her alanda göz kamaştırarak bir muvaffakiyetle tebarüz ettirmekte iken hususî teşebbüslere açık bulunan sahada da bir çok işler her gün ileri gitmektedir. Bütün bunların neticesinde memlekette geniş bir işçi sınıfı türemektedir. Endüstri açılmamız neticesinde mevcut işçilerimizin sayısı artacaktır. Gerekir ki, bu ileri gidişin tabii neticesi olarak artacak olan işçi sınıfları; klasik sınıf mücadelesi, liberal devletin her fena cereyana açık ruhunda doğup onun içinde beslenmiş olan ve ona karşı cebhe alıp çalışmış bulunan ve gaye olarak onun yerine bir sınıf tahakkümü devleti kurmayı güden noktaî nazarı takib eden cereyanlar, ulusal Türk devletinin değerli evlâtlarından ve yurddaşlarından ibaret olan bu yeni genç Türk işçi sınıfını zehirlemesine ön vermesin ve bu genç tabaka yurd için olduğu kadar kendileri için de felâket getiren yanlış duygularla zehirlenmesin.

Onun için yeni doğan bu işçi sınıfının patronlarla münasebatı noktasını bütün Parti programının baştan aşağıya yazılışında ve anlaşılışında ruh olan ahenk, anlaşma, uyuşma haline irca ediyor. Aralarında uyuşma yolu yetmezse devletin koyacağı hakem yolu çatışmaları önleyecektir.

Programda Türkiyede grev ve luk - avt sınıf çarpışması yasak edilecektir (*Bravo sesleri*).

Fakat bu yasak oluşun yanında, herhangi bir sermayedar fikrinin, kendisi kadar bu memleketin halkçılık zihniyetinden dolayı, bir evlâdı olan işçiyi, haksız yolda tazyik edemesini temin etmek de lâzımdır. Onun yanında bir işçi kütlesinin topluluğuna, tesanüt kabiliyetine güvenerek devlet varlığında esas olan sanayi mevcudiyetini tahrib etmesine de müsaide bulunmamak gerekir.

Bunun için grev ve luk - avtı yasak eden yeni programımız onun yanında işçi ile iş verenin münasebetlerinde, anlaşmalarını esas olarak koyuyor. Şu halde acaba korporatif bir devlet düşüncesi mi hâkimdir fikri hatıra gelebilir. Bunu da karşılamak için programımızda bir önemli madde vardır. Onu hatırlatayım: Türkiyede istismarcı yolda çalışacak tröstler

ve karteller de yasak olacaktır. Bilirsiniz, nasıl marksist sosyalist fikir bir ulusu içinde sınıf duygusu ile besleyerek parça parça çatışma saflarına ayırır bir sınıfı öteki sınıfı aleyhine uğraşa sürükleyici telkinler yaparsa, müstahsillerin aralarında birleşmeleri ve elele vermeleri ve bu suretle müstehlikler aleyhine ilk bakışta bariz görünmeyen fakat hakikatte zararlı olan bir başka çeşit sınıf mücadelesine yol açar.

Halbuki biz Türk varlığında bu müstahsiller - müstehlikler çatışmasına da yer vermeyeceğiz. Her gün kendisine maliyet fiatından kat kat fazla bir fiat empoze edilmek vaziyetinde bulunan ve istismar edenlere karşı yüreği nefretle dolu bir müstehlik kütlesi meydana çıkmasının da önüne geçmeyi esaslı bir prensip tutmuş oluyoruz (*Alkaşlar*).

Arkadaşlar; Türkiyede teklerin menfaati umumun menfaati sınıfı içinde bulunacaktır. Bu sade bir edebiyat değildir. Bu, bugünkü hayatta gerçekleştirilmesi gerek olan bir düsturun tam ifadesidir. Bugünkü dünya durumunda, genel varlığı düşkün olan bir devlet ve ulus içinde kendisini gerçekten o ulusa, o devlete bağlı sayan bir yurddaşım, ne kadar şahsi varlığı, ne kadar parası olursa olsun, kendi başına mesut olmasına imkân yoktur.

Arkadaşlar; bugün zenginlik de ferdî olmaktan çıkmıştır. En büyük varlık sahibi kazanmış olanların bile parası millî paranın durumuna bağlıdır. Şahsın parası devletin ve ulusun hakikî kuvvetine dayanmıyorsa, bu bir gece içinde mahvolabilir. Bir millet tehlike içinde iken herhangi hakikî bir vatandaşım, bu umumî tehlikeden masum kalmasına imkân yoktur. Ulusal bir tehlike herkese tesirini yapacaktır. Bunu, anlayışı kıt olanlar için anlatıyorum. Yoksa sizin bu sözlere ihtiyacımız yoktur. Devrimizde başımın bağlı olduğu ulusun umumî şartları düzgün gitmezken tek adamın ne huzur ve ne de şeref noktasından güler yüzlü olmasına imkân yoktur. Şu halde programda tek adam menfaatini umumî menfaatin sınıfı içinde göstermekle bir hakikatı ifade etmiş olurum.

Arkadaşlar; yeni programda devletçiliğin tarifini açık bir hale koyuyoruz. Eski programdaki tarifte (Hususî teşebbüs serbesttir, devlet te iktisadî bakımdan istediği şeyleri yap-

makta serbesttir) diyorduk. Sağımızda koyu liberal fikirdekiler ikinci cümleyi almadan diyorlar ki bana Devlet karışamaz. Benden ne hesap sorabilir, ne beni kontrol edebilir. Ne yapacağım işin mahiyetini, ne kullanacağım ilk maddeyi, ne müstehlikten isteyeceğim fiatı, ne kullandığım işinin hakkını sorabilir.

Öte tarafta bir kızıl marksist de her şeyi devletin yapacağını, hususî teşebbüse bir şey bırakılmayacağını ifade ediyor. Hakikat ne öyle, ne de böyledir. Bu noktayı yeni program aydınlatıyor. Bizim devletçiliğimizin hakikî manası (hususî teşebbüsün serbest olduğu) fakat umumî menfaatler noktasından gerek olan her Ökonomik teşebbüste devletin yapıcılık saha ve salâhiyetini açık bulunduruyor. Devlet kendi yapacak ve kurulmasını teşvik ve himaye ettiği endüstriyi kontrol da edecektir.

Arkadaşlar; Türkiyede hususî teşebbüslere bırakılmış her hangi bir iş yalnız teşebbüsü alanların kabiliyetinden kuvvet alarak büyümüyor. Türkiye gümrük kapılarını büyük duvarlarla örmüştür. Millî sanayii ilerletmek için her kolaylığı ve her imkânı temin etmiştir. Devlet bütün bu yardımlarla beslediği ulusal endüstrinin kontrolsüz çalışma ile ulusu istismar etmesine kayıtsız kalamaz. Türkiyede ticaret serbestliğinin yanlış anlaşılması için de bir noktayı izah edeceğim.

Programda ticaret serbestliği eskisi gibi kalıyor. Fakat sermaye nominal çalışacaktır. Rasyonel istihsal için sermaye tekniğe istinad edecektir. Nomal çalışmayan sermayenin himaye ve teşviki mevzu bahis olamaz.

Arkadaşlar; bu bahsi daha fazla uzatmadan kredi bahsine geçiyorum. Krediler için yeni programda mühim noktalar vardır. Tatbikat ilerledikçe toprak ürüncüsü ile beraber her küçük sanat sahibi, esnaf, balıkçı, süngerci, her çalışma kolu kendisine nominal şartlar içinde kredi bulabilecektir. Emlâk bankasının şimdiki şekline de program dokunmuştur. Mevcud dar bir sermayenin dar bir mmtakada akar ve irad getirici binalara tahsisi yerine geniş mmtakada yurddaşa yuva teminini gözetiyoruz. Büyük akar, depolar, apartmanlar sahiblerine kredi vermeyerek yurddaşı yuvalamak üstün iş sayılacaktır (*Alkaşlar*).

Arkadaşlar; programımızın zaten özünü söyledim, Parti Hükümetinin kendisine önemli iş

edindiği, Türk köylüsünü topraklandırmak işi-
ne de yeni programda yer veriyor. Bunun için
hususî istimlâk kanunları yapılmasını göz önün-
de tutuyoruz. Tabiidir ki teşkilâtı esasîye ka-

nunu icab ederse diğer kanunlar buna göre dü-
zeltilecektir.

Şimdiye kadar söylediklerimi birbirine ekle-
yip Parti simasının bir cephesini gösteren işlere
toptan bakınca ulusçu vasfımızın mükemmeliye-
ti yuva bağı ile, toprak bağı ile aileci hüviye-
timiz birden görünür. Türkiyede yarıdaş yuva
sahibi olacak, ev sahibi olacak, Türki vatandaş
toprağına sahib olacak ve çiftçi topraklanacaktır
(*Alkışlar*).

Nihayet bütün bunların yekûnu olarak Türk
ulusu toprağına, işine, yuvasına bağlı olarak
her türlü zehirli rüzgârlardan ve zararlı dağı-
tıcı fikirlerden, telkinlerden korunmuş olacak-
tır (*Alkışlar*).

Arkadaşlar, yeni program, her şeyde plân ve
program istiyor. Bilirsiniz ki bizim bir demir-
yolu programımız vardır. Zaman zaman bizim
Pirtimize, Hükûmetimize ve çalışmalarımıza ha-
fif görüşlü bazı irsanlar tarafından isnatlar ya-
pıldı. Bundan dört yıl evvel yazılı programımız
yoktu. Nizamname vardı. Ana prensiplerimiz
kısaca orada yazılı idi. Biz her şeyden önce ya-
zı sonra iş değil, önce işi sonra yazıyı tercih et-
tik. Demiryollarına başladık. Devlet bunu ken-
di varlığına esas edindi. O zaman şimdikininki ya-
rısından az olan devlet bütçesini üçte birini
bu işlere veriyorduk. Bunu yaptığımız zaman
bu iş programsız yapılıyor diyenleri biz dinledik.
Sanayi kalkmamız için vakit erişti. Önce bu
iş için yapılmış olan aynı şikâyetler kulağımız-
dadır. Devlet ekonomisinde plân yoktur dediler.
Arkadaşlar, plân gerçi yazılı çizili bir şeydir ama,
büyük plân bütün bu ana fikirleri idare eden-
lerin ruhundaki, kafasındaki büyük enerjinin,
büyük anlayışın tekâsüf etmiş heyeti mecmuası-
nın halidir (*Alkışlar*). Yazılı plânları beşeriyet
çok görmüştür. Büyük ana plân yazıda ve çizide
değildir. Yeni Türkiyenin kuruluşu ve doğuşu fi-
kir olarak büyük dimağa düşüp orada yeni doğan
bir yıldız gibi ilk parladığı günlerdenberi Türki-
yede ne oldu ne oluyor, ne olacaksa hepsi bü-
yük eserin ana plânına, büyük bir anlayışla
ve heyecan ateşi içinde istikamet verişindedir.
O plân bütün plânların ana plânıdır. (*Alkış-
lar, var olsun sesleri*) Hülâsa bu programda bu

plân işini yazı tarafından da daha geniş bir
hale getiriyoruz. Ekonomi gibi bayındırlık, kül-
tür işlerimiz, teşkilâtımız, halk terbiyesi teşek-
küllerimiz, hep plânlanacaktır.

Ulusça teşkilâtlanma, halk terbiyesi işleri-
miz de plânlanacaktır. Bütün bu işler görülebi-
len çizgiler halinde, hükûmetin hepimizin müş-
terek kovalayışımızın kolaylaşması için vuzuhlu
hale getirilecektir. Bu plânlanış içinde ökonomi
alanında hususî teşebbüs, umumî teşebbüs
hep ana çizginin içinde yer alacaktır.

Türkiye, politik bakımda olduğu gibi öko-
nomik bakımdan da bir iş bütünlüğü arzedecek
hale gelecektir. Yeni program bu birliği ve bu
manayı hassaten tesbit etmiştir.

Arkadaşlar; devletin teşkilâtlanmasının ya-
nında ulusça teşkilâtlanma bir ana fikridir.

Devlet teşkilâtı büyük bir varlık ve kuvvet-
tir. Bizim anlayışımıza göre egemenlik kayna-
ğından kuvvetini aldığımız ve bunun da sa-
de bir sözden ibaret olmadığına inandığı-
mız ulusu, Devlet teşkilâtının yanında
onun ile beraber, onun içinde ona kuvvet ola-
cak surette kıymetlendirmek için bu toplanışa
ve bu birleşmeye ihtiyac vardır.

Şimdi burada Türk gençliğinin yavaş, yavaş
ilerliyecek teşkilâtını göz önüne alıyoruz. Ve
buna programda yer veriyoruz. Gençlik için
okunacak maddelerle göreceksiniz yüksek bir
gençlikten yurdun istediği yüksek vazifeleri
programda bunların teşkilâtına dokunan kısım-
larda sayıyoruz.

Klâsik mekteb terbiyesinden başka halk yı-
ğmlarını geniş bir halk terbiyesine kavuşturmak
için — göğsüm kabarak söylüyorum — Ata-
türkün bu yüce kürsüden övücü bir dille bahset-
tikleri halkevlerini halk terbiyesine esas olacak bi-
şekilde genişleteceğiz. Ayrıca gençliğin terbiye e-
dilir yetişirilmesine önem vereceğiz. Arkadaşlar,
gençlik terbiyesine yığın terbiyesine dokunur-
ken halkı ve gençliği kafasını kullanmadan yat
dediğimiz zaman yatar, kalk dediğimiz zaman
kalkar, sürülemiş bir yığın haline getirmek is-
temiyoruz. Öte taraftan programımızda disiplin
sıkı bir yer almıştır. Her zorlu işin başa-
rılmasında muvaffakiyet temin eden şey disiplin-
lidir. Türkiyenin şimdiye kadar yendiği ve
bundan sonra da yenmesi lâzım gelen işleri kü-
cümsemek doğru değildir. Onların büyük va-

sıflarla ileri günlere hazırlanacak birer mevcudiyet olduklarını hatırdan çıkaramayız. Onların toplanma, birleşme ve çalışmalarında disiplinin çok büyük yer ve rolü olduğunu önemle göz önünde bulundurmalıyız. Fakat bunun yanında hiç bir kimseyi misal getirmeden nefsimi geri tutarak şunu da söylemek istiyorum. Bizim maksadımız türk gençliğini zekâsını kullanmadan itaat eder hale getirmek, bizim maksadımız dışındadır (*Alkışlar*). Biz Partice inanıyoruz ki millî sermayelerin en büyüğü, en değerlisi millî zekâdır. Ve o beslenmelidir (*Bravo sesleri*). Millî zekâyı söndürüp öldürecek ve inanmadan, bilmeden beraberliğe yürüyecek bir varlık bu gün için bir disiplin manzarası gösterir, fakat bu şekilde yürür gibi görünen bir varlığa günün birinde zorlu hâdiselerin şiddetli tokmağı vurduğu zaman dıştan kuvvetli, millî varlık gibi görünen o topluluk, onun prensiplerini hazmetmediği, kafasını ona inandırmadığı kalbinin ona vermemiş olduğu için zorlu vaziyetler karşısında derhal dağılmaya, çökmeğe mahkûm olur. (*Alkışlar*).

Biz Türk gençliğini, disiplinli, fakat manevî varlığını yükselterek ruhlarını en iyi icablarına göre beslemeliyiz. Her hangi bir güçlü darbe karşısında kafasını kullanmasını bilecek, teşebbüs alma, karar verme ve zorlukların üstüne varma gibi yüksek hassalarla onları zor vazifeler için yetiştireceğiz (*Alkışlar*).

Türk işçisini ve esnafını da teşkilâtlandırmak programımızda yer almıştır. Bu teşkilâtlandırış bildiğimiz klâsik işçi teşkilâtlanmasından başka üstün ve ulusal fikirlerle olacaktır. Biz onları devrini yaşamış, hükümleri geçmiş ve ihtiyarlamış olan sosyalist cereyanların verdiği yurd içinde yurddaşa karşı mücadele yolları değil, kendi ulusal anlayış ve zihniyetlerimizle kuruma bağlayacağız. Türk işçileri bir kavga, bir ayrılık unsuru olmayacaklar, onlar ulusal Türk Devletinin bakasına, varlığına içten inanarak yardımcı bir destek olacaklardır. Programda kültür işinde prensipli ve programlı çalışma hususî bir madde ile tesbit edilmiştir. Yeni üniversitelerin açılması önem verilen bir nokta olarak kaydedilmiş dil, tarih ve güzel sanat işleri kuvvetle kaydedilmiştir. İlk tahsil için yeni bir formül teklif edilmiştir.

Arkadaşlar; biliyorsunuz ki bu müşterek bir

derittir. Bu Ulu Atatürkün bizlere kadar, halk yığınlarına kadar her Türkün bir gün önce kottarılmasını istediğimiz büyük meselelerden biridir. Dün, gün doğuncaya kadar çalışan Kurultay dilek encümeni de buna uzun zamanını hasretmiştir. İki milyona yakın çocuk okumak ihtiyacındadır. Bunun ancak dörtte birini okutacak çare ve vasıtamız bulunuyor. Şimdiki vasıtaları ve bunları tabii artırma yolları hedefe gittiğimiz takdirde normal yoldan bu işin tam görülmesi için uzun yıllara ihtiyac vardır ki, buna hiç bir yurddaşım tahammülü olmadığı görülüyor. Bunun için Parti Umumi Reislik Divanı belki sizlerin de bulabileceğiniz, pratik bir çare olabilir düşüncesile Türk çocuklarını az zamanda mümkün olduğu kadar daha çok okutmak için bir formül teklif etmiş bulunuyor. Köy çocuklarını kısa zamanda okutacak bu tipten başka normal ilk tahsil beş sene olacaktır, maddesi okunduğu zaman bunun üzerinde durulacaktır. Bundan şimdi uzun uzadıya bahsetmek lüzumsuzdur. O vakit lâzım olursa fikirlerimi arkadaşlara bildirmeği vazife bilirim.

Arkadaşlar; bütün bunlar düşünülüb ve konuşulurken, hattâ şimdiden akislerini görüyorum: (Ya demokrasi ne oldu diyenler var. Pekâlâ devletçilik vasfı kabul olunacak, ulusal birlik, disiplin ve saire.... Fakat demokrasi diye bir şey de vardı, bu nereye gidiyor) diyenler var. Bu mukadder suallere de buradan cevap vermezsem sözlerimin eksik kalacağını tahmin ediyorum. Bundan dolayı kısaca izah için sizleri biraz daha rahatsız edeceğim.

Arkadaşlar; bilirsiniz, demokrasinin kısaca tanımı (Halk tarafından halk için) dir. Halktan gelen seçimle iş başına geçenlerin çalışmaları halk için olmalıdır. Yani bir adam kendiliğinden ben şuyum, buyum diye iş başında bulunmayacaktır. Onu; ulu varlık, ulus, vazifeli kılmaktır. O da çalışırken kendi için değil, ailesi için değil, kendi ihtirası için değil, halk yığınlarının umumî menfaatleri hedefini gütmelidir. Demokrasinin öz tanımı budur. Bu tanımı böylece aldıktan sonra şekilleri, usulleri, yolları tatbik edileceği yurdun ve ulusun karakterine, tabiatına, iklimine göre çeşidlenir. Bu usuller zaman zaman yer yer, çeşid çeşid kullanılmış, bırakılmış, değişmiştir. Bizim siyasal yaşamımızda idarenin halk tarafından ve halk için oluşunu teba-

eriz ettirecek noktaları şöyle sıralayabilirim: Bir defa bizde, devlet varlığında (kuvvet birdir) yani (tevhidî kuva) dediğimiz ana prensip hüküm sürer; o da ulustur.

Her şey ulustadır. Ulus kendi adma bir kurultay seçer. Bu kurultay da içinden bir cumur başkanı seçer. Cumur başkanı iktidar mevkiine seçtiği hükûmeti kurultaya arzeder. Hükûmet ulusun karşısına kendi adma çalışan kurultayın huzuruna çıkarak kendisini beğenilmeğe arzeder. Beğenilmezse bırakır gider bir başkası gelir. Bu şekil câli bir iş değildir. Bu, hakikat olarak böyledir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin daha sesi kulağımızda çmleyen hâdiseler olmuştur. Kamutay kendi Hükûmetini kendinin kabul ettiği Hükûmetin uzuvlarını, murakabeden hangi an fariğ olmuştur. Sade murakabe değil, millet meclisi vekilleri iskat etmiştir ve Divanı âliye göndermiştir. Bunu yapmak kudreti bugünkü Kurultaydaki şahısların her birinin ahlâkımda, karakterinde ve heyeti umumiyenin mahabetinde her an kendisini gösteren bir vazife olarak mevcuddur (*Alkışlar*).

Türkiye Büyük Millet Meclisi her sene belli günde davetsiz iş başına gelir. Ancak kendi kararile yenilenir. Türkiyede sade kurultay değil her iş seçim ile dir. Hususî cemiyetlerden bahsetmeyeceğim. Fakat köylerde, vilâyetlerde, hususî idarelerde ve belediyelerde seçimle iş başına gelirler. Buldukları idareyi kendi kendilerine tanzim ederler. Bunlar devletin resmî teşekkülleridir.

Parti hayatımızda da her iş seçimle dir.

Bundan sonra demokrasi anlayışımızı gösterecek olan ve Parti çalışmamızın mühim bir parçası olan dilekler bahsına geçmeliyim. Her yıl yurdumuzun dört köşesinde binlerce Parti kongreleri toplanır, bütün ihtiyaçlar elenir, alınan kararlar vazife başındaki resmî makamlar katında kovalanır.

İsteklerin mümkün olanları yapılır, veya yapılmamasının sebebi söylenir. Arkadaşlar, bu ulusun arasız bir surette devlet çalışmasına iştiraki demektir. Yalnız bir şekil olarak değil, ben göğsümü gererek bu Partinin genel kâtibî olmak onuru ile söylerim ki, dünyanın hiç bir yerinde hiç bir sıyasal parti böyle bir çalışma yapmamıştır (*Alkışlar*). Ve yapamaz.

Bizim bu cesaretimiz birbirimize inandığı-

mızdandır, olgunluğumuzdandır. Tuttuğumuz yolun iyiliğini bildiğimizdendir. Fakat nihayet Partinin Hükûmetten, icra makamlarından beklediği şey mümkün olanı yapılması ve yapılmıyorsa hakikaten yapmak imkânı ve takati olmadığının izahıdır. Yapılması mümkün olan her şeyin mutlaka yapılacağına inanıyoruz. Bu mekanizma her gün daha iyi işleyen bir hal alıyor. Kurultayda bakanların Parti ile birlik çalışması ve dileklere verilen ehemmiyeti görüyorsunuz. Bundan daha demokratik manzuralar bulup göstermek kolay değildir. Dahası var, hangi devlet, bilhassa bizim gibi çok yeni inkılâb yapmış olan bir devlet, her hangi bir genel sevinç gününde yurdun her kasaba ve şehrinde, yüzlerce halk kürsüsü kurup da: Canı isteyen buraya gelsin düşüncelerini söylesin, demeğe cesaret eder? (*Alkışlar*). Evet yüzlerce halk kürsüsü - adında Halk Fırkasının kürsüleri anlaşılmasın, tabii siz böyle anlamıyacaksınız, böyle anlaması ihtimali olanlar için söylüyorum - bu kürsülerde binlerce, on binlerce nutuk ve konferans verildi. Bu umumi tezahüre göre ulusumuzu fikirlerimizi anlamada ve bunlara inanmada uygunlaşmasını gösterir.

Arkadaşlar; bütün bunlar hakikaten derinden demokrasi tezahürleridir. Burada bir şeye daha dokunacağım:

Yeni programa göre de Türkiyede intihab iki dereceli olacaktır. Biz sayılav seçimini bir dereceli yapmak yolundaki samimi emelimizi bundan evvelki programda kaydetmiştik. Yeni programda (yurdun genel şartlarına göre) iki dereceli intihab sistemine devam edeceğimizi söylüyoruz. Günün haline göre seçici, sayılav namzedinin şahsı hakkında hiç bir fikir edinmiş değildir. Bir yurddaşı hiç tanımadığı, bilmediği ufuktan gelmiş bir ses üzerine, bir isim üzerine evet, hayat demeğe sevkediş mi daha demokratiktir, yoksa şahsını tanıdığı ikinci kademe insanları seçip de onlara (Biz size güveniyoruz, reyimizi veriyoruz, siz de adımıza olarak güvendiklerinize verin, onlar Kamutaya gitsin!) demek mi daha iyidir?

Arkadaşlar; İsviçrede referandum sistemi vardır. Millet toplanır ve kanuna reyini verir. Elbette demokrasinin en ileri tatbiki budur. Mesela Fransa bunu neye yapmıyor? Elbette İsviçre'nin şartlarına uyan bu usulün Fransada tatbik imkânı bulunmuyor. Biz de kendi şart-

larımıza göre bugün ondan bir fazla derece ile seçimi yapmak vaziyetinde bulunuyoruz.

Demokratik bir nas, bir âyet değildir. Bir ruh, bir espri ve bir manadır. Yapılan işler akıl denilen bir süzgeçten geçirildikten sonra muhit denilen bir icaba uydurulduktan sonra tatbik edilirse fayda verir, kök tutar. Zigana dağının üzerine portakal ağacı dikilmez. Biz filân millet veyahud filân yerde böyle yapmışlar, biz de aynini tatbik edelim, diyenlerden değiliz. Biz memleketimize uygun olan, ulus işine elvereni tatbik ederiz. Ve ulus işlerinde taklid ve dış görüşle beğendirme yerine hayata uygun yolları doğru buluruz (*Alkışlar*).

Şimdi yeni nizamnamede geçen bazı ufak tefek yeni şeylerden bahsedeyim : Programda olduğu gibi yeni nizamname değişmelerinde de geçen dört yılın tecrübelerinden çok faydalandık. Parti hesab mürakabesi denen iş sistemlendirilmiştir. Merkezde tatbik ettiğimiz dıştan mürakabe usulünü vilâyetlere de tatbik edeceğiz.

Arkadaşlar; bilirsiniz ki siyasal parti için hesap işi çok önemlidir. Bunu söylemekte ve ele almakta fayda vardır. Her şeyi iyi idare ediniz. Politikada muvaffak olunur. Fakat hesabınızda bir kuruş bozukluk varsa her işiniz fena görülür. Bu sebeble Partide hesabları sıkı bir nizamla almak çok yerindedir. Yeni nizamnamede bu yer alınmıştır.

Arkadaşlar; dilekler tezkeresinin başında da tebarüz ettirdiğimiz gibi geçen dört yıl herhangi bir Partinin kendi hükümeti ile teması işinde yapamayacağı derecede bir uygunluk ve övünülecek bir dille söylemeğe değer bir ahenk ve kaynaşma içinde geçmiştir. Bunu yavaş yavaş vilâyetlerdeki arkadaşlara da sindirmek önemli bir iştir. Onun için birkaç satırlık temas esası koyduk.

Sahibi Partide olan gazetelerin dikkat noktalarını çekecek hususları izah ettik. Burada cezai inzibat maddeleri de göreceksiniz. Günlük çalışmalara ait bazı ehemmiyetli noktaları da değiştirdik. Partiye giriş için takdim usullerini ve yeni Partililerin bağlantılarını kuvvetlendirdik. Parti sayıtlarının meşguliyetlerini yeni nizamname daha dikkatle göz önüne alıyor. Hasılı arkadaşlarımız bütün bunlarla her geçen yıldan sonra o geçen yılın görgüsü ile öndeki yıl için daha görgülü, daha tecrübeli, daha kuvvetli olmayı göz önünde tutan Partimiz,

tıpkı böyle çalışan hükümetimiz ve devletimizin yanında, dört yılın hâdiseleri üzerinde tetkikler yaptıktan sonra vücuda getireceği eserle önümüzdeki dört yıl için daha çok değere çıkacaktır.

Arkadaşlar; ortada gözle görülemiyen ulusal bir kuvvet vardır. Bu, gözle görünmez, elle tutulmaz, eni boyu ölçülmez bir şeydir. Fakat insanlığın medenî yaşayışında promötör olan, tutan, koruyan, alıp götürülen maddî ve manevî her işte devletlere destek olan en büyük tılsım bu kuvvettir. Bu ulusal birlik kuvvetidir. Biz bu kuvveti her gün biraz daha besleyeceğiz. (*Varol sesleri, alkışlar*).

REFİK ŞEVKET İNCE (Manisa) — Arkadaşlar; Perşembe günü idi. En büyüğümüz Atatürk, geçen dört senenin millet hesabına yapılan işlerini partimize, vukufun, ihatanın, bilginin ve millet sevgisinin en hararetle heyecanıyla bildirdikten sonra yüreklerimizde eksik kalan duygular, kafalarımızda tamamlanmayan fikirler, istikbale ait olan ümitler perçinlendi, kuvvetlendi. Her birimizin mevcudiyetinde - ona, zaten mevcut olan, - ebedî minnet duygularımızı artırdı. Sözüme; o minnet duygularını, her birimizin yüreklerinde şu anda bir elektrik cereyanı ile tek olarak çarptığımı bildiğim ve sizin dehşiyatımıza tercüman olduğuma emin bulunduğum için o büyük Atatürkün huzurunda ifade etmekle başlamağı vazife bilirim (*Alkışlar*).

Arkadaşlar; hepimiz onun bize çizdiği yolun çok sadık, çok vefalı ve candan kovalayıcısıyız. Atatürkün verdiği izahat içinde çok mütevaziane ifadelerle her birimizin yüreğinde iz bırakan sözlerinden bir tanesini hatırlatayım: «Size yapılacak işler hakkında programımızı sundum. Takdir ve tasvibinize arz ediyorum. Vereceğiniz direktif dairesinde hareket edeceğiz». Arkadaşlar; kendisinden bir milletin direktif aldığı bu zatın, millet huzurundaki bu tevazuu, hepimizin, eğer varsa, varlık iddiasının ne kadar boş olduğuna en ahlâkî, en ulusal ve en faziletli bir misal teşkil eder (*Bravo sesleri, alkışlar*) : Dört sene icraî kuvvetlerle, dört senepartimizin çalışkan unsurlarile bu millete dış ve iç siyasetinde ve milletin içtimaî manevî hayatında ve milletin ruhunda tek şuur ve heyetini umumiyesinin kafasında bir noktaya doğru gitmek için lâzımgelen düsturu var eden o büyük

adamın huzurunda, onun millete yaptığı iyiliğin şükranını genç ve ihtiyar behemehal, ona tam bir sadakatle ödemekten geri kalmıyacağız. (Alkışlar), Arkadaşlar, Atatürkün muhtelif zamanlardaki hitabelerinde de, bu gün Genel kâtibimizin dahi hitabetlerinde ehemmiyetli bir mevki tutan gençlik derdi vardır. Bundan evvelki Kurultaylarda Atatürkün, Cumhuriyeti kendisine emanet ettiği gençlik her an için bizlerin dahi ruhlarında gençlik uyandırmaktadır. Temin edebiliriz ki biz yaşlıca gençler, hakikatte mekteplerde; fakültelerde, üniversitelerde, gençliklerini millî duygu ve dünya ilimlerle doldurmak isteyen gençler kadar biz de büyük davamızın nihayetine kadar her suretle çalışsan, ölüncüye kadar o yaşı genç olanlardan bir adım geri dahi kalmayacak kadar genç olarak çalışacağımızı onun huzurunda tekrarlamaktan büyük ve millî bir zevk duyduğumuzu ifade ile sözüme nihayet veririm. (Alkışlar).

BAŞKAN — Programı tabii okudunuz. Genel Sekreter R. Pekerin de izahatını dinlediniz. Buna göre programın hepsi hakkımda söz isteyen arkadaş var mı?

Dr. MUHTAR BERKER (İçel) — Arkadaşlar, bundan önce söz alan sayın Genel Kâtibimiz Recep Peker, yeni parti programımızın yüksek vasıflarını ve yüksek, önemini çok değerli ve ilimsel bir anlatıyla ve büyük bir başarı ile Kurultayımızın katma belirttiler. Yine kurultayımız açılmadan bir gün önce bu fikirlerini radyo ile bütün yurddaşlarımıza ve bütün dünyaya ilân ettiler. Bu yüksek kavrayışlı, derin anlayışlı ve bilgili sözlere ben yeniden bir şey ekleyecek değilim. Ancak programın bende yaptığı ve benliğimde yarattığı kuvvetli etkileri ve sevinçli duyguları Büyük Kurultayımız katında kısaca söylemekten ve bu duygularımı size de vermekten kendimi alamadım.

Arkadaşlar, bu program derin bir kavrayış ve kamusal bir görüşle ve özenle hazırlanmış, incelenmiş, ulusal varlığımıza en uygun şekilde olgunlaştırılmıştır.

Har bakımdan tükel bir eser, eşsiz bir eser, yüce ve kutsal bir eserdir. Programda yurdumuzun bütün ihtiyaçları ve asırları düşünülmüş, ulusumuzun en kısa ve en doğru yoldan genliğe ve ülkülerine ulaştırılacak bütün tedbirler göz önünde bulundurulmuştur. Bu program ulusal hayatımızda yeni bir hız ve gelişme devresine gi-

rişimizin ve yeni devrimlerin yüce bir belgesidir arkadaşlar. Böyle tükel bir esere, tükel bir programa malik olduğumuzdan dolayı hepimizi heyecanla ve gönülden gelen bir sıcaklıkla kutlularken başında Ulu Önderimiz Atatürkün bulunduğu Büyük Partiye irdeş olmanın ne büyük bir şeref olduğunu da sözlerime eklemekten ayrıca zevk duyarm.

Yeni programımız Partimize ve ulusumuza kutlu olsun arkadaşlar.

FUAT EĞEMAN (Antalya) — Bu büyük heyecandan sonra, çok büyük sözleri ve duyguları dinledikten sonra, söz söylemek cesaretini kendimde bularak buraya geldim, benim sözlerim burada bir tezdad teşkil edecektir. Tezadlar çok defa başka fikirleri canlandıramaya yarar. Ben yalnız bu vazifeyi yapmak istiyorum. Buraya gelirken karşılaşacağım yüksek düşünceler karşısında ben ne yapabileceğimi düşündüm ve dedim ki tetkik edeceğimiz program, benim gibi tetkik zamanı bir kaç günden ibaret kalan ve onu tetkik kudreti ancak böyle küçük olan şahsiyetine munhasır bulunan bir adamın elinde kudret olabilir ki ben de ona faydalı olabileyim. Bu, benim cesaretimi kırabilirdi. Fakat bu kuvveti başka bir düşünceden aldım. Bir büyük yola gidilirken bir çok göze çarpması, tetkik edilmesi lâzımgelen şeylere herkes birden bakar. Fakat bir zavallı olabilir ki onları ihata edemez. O ehemmiyeti göremez. Onun gözüne de tesadüfen öyle bir şey ilişir ki, bütün diğerleri de bunu görmemiş olur. Belki ben bu vazifeyi yapardım dedim. Bunu yapmak için burada çok çalıştım, çok uğraştım, çok tetkik ettim. Fakat büyüklerimiz, bizi idare edenler, programı vücade getirenler o kadar çalışmışlar ki hiç bir şey bulamadım. Görüyorum ki hiç birimiz de bulamayacağız.

Bir vakitler çok ıstıraplı zamanlarımızda belki de yolumuzu şaşıracağımızı zannettikleri zamanlarda bizde bize yol arıyanlar vardı. Ey sevgili ülke sana yol nerede? diyenler vardı. Biz yolu bulduk. Çok mesuduz ki o yolu bulduk. Bu yol, Kamâlizim yoludur (Alkışlar).

bu programdır. Biz o programla büyük yola varacağız. O yolda bulacağımız hedef, büyük ecdadımızın tarihte gördüğümüz büyük şerefleridir ve biz yalnız oraya değil ondan daha ileriye varacağız. Çünkü ecdadımız vardı hedef geçmiş bir hedefti. Bizim ilerimizde niha-

yetsiz büyük bir istikbal yolu vardır. Biz bu saadet yoluna girebilmek için çok ıstırap geçtik. Fakat buna mukabil hepimizin büyük tesellisi bizden sonra gelecek neslin tamamen mesud olacağına inanmış olmamızdır. Bu itibarla program üzerinde fikir beyan etmeği, lüzumsuz görüyorum.

BAŞKAN — Başka söz isteyen var mı?

İSMAİL MEHMET UĞUR (Sivas) — Bayanlar, Baylar, Demin Genel Kâtibimiz dedi ki: Tarlasız, topraksız köylülerimize toprak vereceğiz. Onun için sevincimden bu kürsüye kadar geldim. Evet sevinçle şunu söylemek istiyorum; ey Türk milleti, ey büyük millet, senin kollarım eskiden zincirle bağlıydı, şimdi açılmıştır, durma, çalış ve kazan!. Başında Büyük Atatürk vardır, Atatürkümüz vardır. (*Alkış*).

BAŞKAN — Program maddelerine geçilmesini reyinize koyuyorum. Kabul edenler ... Kabul edilmiştir.

Methal : Cumhuriyet Halk Partisinin programına temel olan ana fikirler, inkilâbımız başlangıcından bu güne kadarki filiyat ve tatbikatta aşikârdır.

Bundan başka bu fikirlerin başlıcaları partinin 1927 senesinde Büyük kongrece de kabul olunan nizamnamesinin umumî esaslarında ve aynı kongrece tasvib edilen umumî Reisliğin beyannamesinde ve 1931 Büyük Millet Meclisi intihabı münasebetile neşredilen beyannamede tesbit olunmuştur.

Yalnız bir kaç sene için değil, istikbale de şamil olan tasavvurlarımızın ana hatları burada toplu bir halde yazılmıştır. Partiye esas olan bütün bu prensibler (Kamâlizm) yoludur.

BAŞKAN — Söz isteyen var mı? Kabul edenler ... Kabul etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

BİRİNCİ KISIM

Esaslar : 1) Vatan, 2) Millet, 3) Devletin esas teşkilâtı, 4) Âmme hukuku

1 — Vatan; Türk milletinin eski ve yüksek tarihi ve topraklarının derinliklerinde mevcudiyetlerini muhafaza eden eserleriyle yaşadığı bu günkü siyasî sınırlarımız içindeki kudsî yurdur.

Vatan hiç bir kayid ve şart altında ayrılık kabul etmez bir küldür.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

2 — Millet; dil, kültür ve mefkûre birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği siyasi ve içtimaî bir bütündür.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

3 — Devletin esas teşkilâtı : Türkiye; milliyetçi, halkçı, devletçi, lâik ve inkılâpçı bir cumuriyettir.

Türk milletinin idare şekli, vahdeti kuva esasına müsteniddir. Hâkimiyet birdir. Kayidsiz, şartsız milletindir. Büyük Millet Meclisi milletnamma hâkimiyet hakkını kullanır. Teşri salâhiyeti ve İcra kuvveti Türkiye Büyük Millet Meclisinde toplanır. Meclis, teşri salâhiyetini bizzat kullanır. İcra salâhiyetini kendi arasından seçeceği Cumur Reisi ile onun tayin edeceği İcra Vekilleri Heyetine bırakır. Türkiyede mahkemeler müstakildir.

Devlet teşekküllerinin en muvafığı bu olduğuna parti kanidir.

REFİK İNCE (Manisa) — Burada ufak bir tertib meselesini mevzubahsedeceğim. Bunun mevzubahs etmekten maksadım da, bir partinin programın tanzimine mümkün olduğu kadar Devletçiyiz fazla söz ve cümlelerden ictinab etmek lüzumuna ve her fikri lâzımgeldiği yerleştirilmek noktasındaki ehemmiyete binaendir. Bu maddede, Devletin esas teşkilâtı deniyor. Binaenaleyh, esas teşkilât bizim bildiğimiz teşkilât esasiyenin terkibsiz şeklidir. Bundan evvelki programımızda Devletin esas teşkilâtı Türk milletinin idare teşkilâtı, vahdeti kuva esasına müstenid, bu günkü Devlet şeklimizdir. Zaten ikinci fıkrada aynen kabul ettiğimize göre; milliyetçiyiz, halkçiyiz, inkılâpçiyiz, cumuriyetçiyiz, lâikiz diye tasvir edilen vasıflar programın beşinci maddesinde ana vasıfları olarak söylenmiştir. Teşkilâtın mevzubahs olduğu bir yerde ancak teşkilâtın vasıfları zaten tekrar edilmiş olduğuna göre, burada söylenmesinde bir faidei amelîye görmedim.

Bu programı hazırlayanlar esasen bu maddeyi alırken teşkilâtı esasiyemizin 3, 4, 5 ve 6 nci maddelerini aynen nakletmişlerdir. Bu prensibi burada tatbik eden encümenlerden bir ricam daha var: Son fıkradan evvelki fıkrada « Türkiye de mahkemeler müstakildir » yerine, nasıl ki teşkilâtı esasiye kanununun böyle sırasile beşin-

ei, altıncı, yedinci maddelerini almışlarsa « Hak-
kı kaza millet namma usulü ve kanunu dairesin-
de müstakil mehakim tarafından istimal olu-
nur » fıkrasının da alınması, tutulan tertibin ka-
za noktasından temini itibarile de lâzımdır.

Diğer bir ricam da şudur: Devlet teşkilâtın-
dan bahsediyoruz. Devlet teşkilâtı ya icraî, ya
teşriî, ya kazaîdir. Bizim teşkilâtı esasıyemiz de,
vahdeti kuva esasma müsteniddir. Binaenaleyh,
teşkilât mevzu bahis olduğuna göre, icraî teşkilât
İcra Vekilleri marifetile, teşriî teşkilât Büyük
Millet Meclisi vasıtasile ve kazaî teşkilât ise me-
hakimde tecelli eder, yolundaki maddelerin
buraya aynen nakledilmesi lâzımdır. Çünkü bu-
rada mehakimden bahsedilmekte, mahkemelerin
istiklâlî tavzih edilmektedir. Aslı olmadan sı-
fatından bahsetmeği tertibe muhalif bulduğum
içindir ki, encümenin noktaî nazarımm ne olduğun-
u öğrenmek istiyorum:

Sonra, son fıkrada: « Devlet teşekküllerinin
en muvafıkı bu olduğuna parti kanidir » dedik-
ten sonra 5 nci maddede (A) fıkrasında, gene
diyor ki: « Parti, ulus egemenliği ülküsünü en
iyi ve sağlam surette temsil ve tatbik eden Dev-
let şeklinin Cumhuriyet olduğuna kanidir » ke-
lime farkı olmayacak kadar yekdiğerinin aynı
olan bu fıkranın buradan kaldırılması doğru
olur.

Bu suretle programın teşkilâta mahsus olan
ifadesi veya vasıfları ile işkâl edilmemiş olur.
Zaten yazılı olduğu için külfetten de kurtulmuş
oluruz.

ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Sivas) — Pro-
gram, ilmi bir sistem üzerine kurulmuştur. Her
ilmi sistemde, evvelâ esas tesbit edilir. Ondan
sonra o esaslar birer birer izah edilir. Binaen-
aleyh, program bu şekilde yazılmıştır. Tekrar
gibi görünürse de bu kısım doğrudan doğruya
Devlet teşkilâtının temellerini izah ediyor. O-
nun için cumuriyetçi, inkılâpçı, vasıfları ko-
nulmuştur. Aşağıdaki ikinci kısımda tekrar
edilmesi, onların ayrı izah edilmesi münasebe-
tiledir.

Bahsedilmedikçe tabii izah edilemez. Onun
içindir ki, o kısım konulmuştur. Sonra Devle-
tin esas teşkilâtından bahsediliyor. En mühim
umdelerde, mahkemelerin istiklâlinden bahse-
dilmemesi doğru olmaz. Arzettiğim gibi sistem
kurulduğu için ve sistemin ana temeli bu olduğu
için, bu maddede mahkemelerden bahsedilmiş-

tir. Encümenince bunları değiştirmeye hiç bir
lüzum görülmedi. Heyeti umumiye hakemdir.

REFİK İNCE (Manisa) — İlmî esastan bah-
settiler. Zannediyorum ki, ben gayri ilmi bir
şey söylemiş değilim. Mahkemelerin istiklâlinden
bahsettiler. Zannedirim ki, istiklâle aid teş-
kilâtı esasıye kanunu maddelerinin, aynen buraya
geçirilmesinden, evvel koyduğundan dolayı
bahsettim.

ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Sivas) — Ona
da kâfi gördük.

REFİK İNCE (Devamla) — Mahkemeler
müstakildir demek, başka; Devletin kazaî kud-
reti, müstakil mahkemeler tarafından görülür,
demek yine başkadır. Evvelâ mahkemeden bah-
sedelim, sonra vazifelerine geçelim. Noktaî
nazarımm arzettikten sonra takrire de lüzum
yoktur. Emsali gibi maddenin naklini istiyor-
rum.

GENEL KÂTİP R. PEKER (Kütahya) —
İnce arkadaşımız, üç noktaya dokundu. Birinci-
si eskiden teşkilâtı esasıyede var olup bundan
evvelki programda mevcut olmayan cümlelerin
buraya geçirilmesidir. Bunun sebebi şudur:
Bundan evvelki programda Devlet şekli (Teş-
kilâtı esasıyede olduğu gibi) diye bir kayde
atfedilmiştir. Halbu ki Parti programı, Ana fi-
kirleri tesbit eder. Teşkilâtı esasıye de dahil
olduğu halde bütün kanunların ana prensibi bu-
rada olmak gerektir.

Liberal Devletin siyasal partilerinde de bu
böyledir. Bizde de böyledir. Biz bu atfı kal-
dırdık. Teşkilâtı esasıyedeki o ruhu - ki bizim
bu günkü rejimimizin ruhudur - buraya aldık.

İkincisi, kaza hakkı meselesi: İnce arkadaş-
ımızın tabiri yolunda olmayan bir tabirdir. Çün-
kü Türkiyede (kuvvet birdir), iki değildir. İcra
kuvveti, teşriî salâhiyet, kaza hakkı ve saire,
bunların hepsini aynı farzetmek iltibaslara ma-
hal verir. Bilhassa kaza hakkı, teşkilâtı esası-
yede kuvvet diye zikredilmiştir. Saylav arka-
daşlarımızın ekserisi bilirler. Geçen yıllar Dev-
let şûrasının salâhiyeti meselesi Kamutayda ge-
niş müzakerelere sebep olmuştur. O zaman teş-
kilâtı esasıyenin bir kaza hakkından bahsettiği
mevzu bahis oldu. Biz programımızda ana fikri
söylüyoruz. O da Türkiyede kuvvet birdir;
ulustadır, başka haklar, kuvvetler yoktur. Bir
kaza kuvvetinden neden bahsedelim. Realiteye

bakarak; « Mahkemeler müstakildir » demek yeter.

Arkadaşlar; bu fikri söylemek için iki kelime ile mi, söylemek, yoksa on kelime ile mi söylemek daha iyidir. Fazla kelime ile söylemek ona kuvvet mi getirir, yoksa onu zayıflatır mı? (*Zayıflatır sesleri*). Zayıflatır, biz kestirme olarak bunu diyoruz.

Gelelim öteki fıkraya : İki cümle birbirinden bir kelime farkı ile, ayrı ayrı yerlerde yazılmış, bu görüş hakikaten dikkat eseridir. Fakat dikkati şekilde kalmış, arkadaşımın ruhda da dikkatini uyandırmak için kendisine yardım edeyim. Bahsettiği birbirine benzer cümleden birisi şudur: « Devlet teşekküllerinin en muvafıkı bu olduğuna parti kanidir » bunu inanla teyid ediyoruz. Bu inan programın bu bahsinde, yukarıdan aşağıya zincirlenmiş olan şeklin, heyeti umumiyesine aiddir. Buna benzer diye bahsettikleri beşinci maddenin cümlesi ise, doğrudan doğruya bizim yalnız Cumhuriyetçilik vasfımızın tarifi için kullanılmıştır. Orada A. B. C. diye bu vasıflar sayıldıktan sonra (A) cümlesi şöyle yazılıyor:

« Parti, Cumhuriyetin - altı vasfından yalnız Cumhuriyetçilik vasfı hakkındadır - Millî hâkimiyet mefkûresini en iyi ve en emîn surette temsil ve tatbik eder Devlet şekli olduğuna kanidir ».

Bununla buyurdıkları öteki cümle arasında hiç münasebet yoktur, bir. Cumhuriyetçiliğimizin tarifine, bu cümlelerin ne için girdiğini de aydınlatayım:

Bir zamanlar, bu kürsüden, bu tavanın altında bir çok havalalar esti. Fikirler değil, bir çok tekerlemeler geçti. Bunlardan birisi, (Hâkimiyeti millîye mi, Cumhuriyetin tekâmülüdür, Cumhuriyet mi hâkimiyeti millîyenin tekâmülüdür), sözü idi. Bu öyle bir programdır ki, etrafımızda ve yanımızda esen, geçen her rüzgârın, her serpentinin, bize çarpması ihtimali olan her fikrin, çarptığı zaman parçalanması için, içinde bir kaya parçası taşımaktadır. İşte bu maddedeki cümlemiz de bu yanlış iddiaları karşılar.

BAŞKAN — Takrir yoktur, maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler ... Kabul edilmiştir.

4 — Âmm hukuku :

A) Yurddaşların ferdi ve ictimai hürriyet.

müsavat, masuniyet, ve mulkiyet haklarını mahfuz bulundurmak Partimizce ehemmiyetli esaslardandır. Bu hakların sınırı, Devlet varlığı otorite sınırı içindedir. Ferdin ve hükmi şahsiyetlerin faaliyeti umumî menfaatlere aykırı olmayacaktır. Kanunlar bu asla göre yapılacaktır.

B) Parti yurddaşlara hak ve vazife vermede, kadın, erkek ayırmaz.

C) Mebus seçim kanunu yenilenecektir. Yurdumuzun umumî şartlarına göre vatandaşı, yakından tanıdığı ve emniyet ettiği insanları ikinci muntahib olarak seçmekte serbest bırakmağı ve mebus seçimini bu yol ile yapmağı demokrasinin hakiki icablarına daha uygun buluruz.

REFİK İNCE (Manisa) — Mevzubahs edeceğim meseleden, demin Genel kâtibimizin umumî izahatı verirken bahsetmişti. Orada dedi ki: Demokrasinin mânası budur. Nihayet demokrasi behemehal kendisine ittiba edilmesi lâzmgelen bir nas değildir. Her milletin ihtiyacına göre tatbik edilmesi lâzmgelen bir mefhumdur. İsviçrede böyledir de, Fransada niçin böyle değildir.

Genel kâtibimizin bu mütaleasına iştirak etmemekte ilmî bir sebep yoktur. Yalnız burada program diyor ki, « Mebus seçimini bu yolla yapmağı demokrasinin hakiki icablarına daha uygun buluruz. »

Arkadaşlar, demokrasinin tecelliyatı yalnız mebus seçiminde değildir. Köy intihabı, belediye intihabı, umumî meclis azası intihabı ve sair buna mümasil intihablar, yani halkın reyine neredede müracaat ediliyorsa oradaki intihabların hepsi demokrasi esasına dayanarak yapılır ve umumiyetle tek derecelidir. Ancak iki dereceli yapılmanın sebebi yine bizim Genel Kâtibimizin ifadesi veçhile; halkımızın seviyesi, malûmatı umumiyesi 20 bin kişiden haricte kalanların şahıs ve hüviyetlerini tayin edecek vaziyette olmadığına nazarı dikkate alarak bundan evvelki programda da tek dereceli intihabı kendimize prensip ittihaz ettiğimiz halde, dört senelik tecrübenin bize verdiği kanaatle bundan rücu ediyoruz. Diyoruz ki, mebus intihabı iki dereceli olacaktır. Ben bu iki derecelinin lehindeyim. İki dereceli intihabın demokrasinin hakiki icabına değil, Türkiyenin hakiki ihtiyacına uygun olmasıdır. Demokrasi, hututu umumiyesile herkesin kendi ihtiyacına göre kullanacağı ilmî bir mefhum olduğuna göre, bunu bu ifade ile

darlaştırmaktansa, Türkiye'nin hakikî hayat icablarına daha uygun gördüğüm için bu yolda tadil teklif ediyorum.

BAŞKAN — Encümenin fikri nedir?

Encümen namına **FERİD CELAL GÜVEN** (İçel) — Arkadaşımız İncenin söylediği ve ilâvesini arzu ettiği esas, esasen maddenin kendisinde vardır. Burada daha şamil olarak madde'nin yukarısında da (Yurdumuzun umumî şartlarına)... kaydı vardır. Bu daha umumî ve şamil mana ifade ediyor. Binaenaleyh başka bir cümle'nin ilâvesine Encümenimiz lüzum görmüyor.

MÜNÜR (İzmir) — Arkadaşlar; hakikaten çok mühim olan bir esas üzerinde duracağız. Eski programla yeni program arasında yapılmış olan değişiklik biraz tevakkufa şayandır. Genel kâtib bu hususu bize ilk söylevinde bazı izahat vermiş ve bu izahlarla bizim için mübhem kalmış olan bazı kısımları aydınlatmıştı. Filhakika hepiniz biliyorsunuz ki, eski programda «Bir dereceli intihabı tatbik etmek yüksek emellerimizdendir.» deniyordu. Yeni programda bilhassa tek dereceli intihabın yüksek emellerimizden olduğu fıkrası kaldırılmıştır. Genel Kâtibin izahatından açıkça anlaşılmalıdır ki, Partimiz tek dereceli intihaba gitmek esasını ortadan kaldırmamıştır. Bununla beraber Partimiz tek derece ile intihaba gitmek emelinde berdevamdır. Şimdi bunun, bugünkü icablara uygun olup olmaması meselesi tamamen ayrı bir mevzudur. Ben bu mevzu üzerinde fazla tevakkuf etmek niyetinde değilim. Belki şahsan Genel Kâtibin çok iyi izah ettiği gibi, bu memlekette vatandaşların iyiyi tefrik etmesine, karşımızdaki insanların iyi yapılan işleri takdir etmeği bilmesine, vicdanlarına iyi şekilde hitab edildiği zaman «Evet» demelerine inanmak zamanı gelmiştir. Bu itibarla ki, Büyük Partinin bu işi de yapması lâzımgeldiğine ve buna bugün geçmesinde hiç bir mahzur olmadığına şahsan kaniim. Fakat bu işte bundan ziyade meşgul olan ve çok kıymetli görüşlerine hepimizin itimad ettiğimiz büyüklerimizin tecrübeye müstenid kanaatleri de bu yoldadır. Yalnız şuna işaret etmek isterim ki, bunu yaptığımız zaman tek dereceli intihabın Türkiye'de kaldırıldığı yolunda bir zehab hâsıl olacaktır. Ben o kanaattayım ki, Genel Kâtibin verdiği izahatı esas tutarak bu fıkranın eski program dairesinde «Bir dereceli

intihabı tatbik etmek yüksek emellerimizdendir.» fıkrasını ilâve etmenin faydalı olduğuna kaniim.

Demokrasinin hakikî icablarına uyub, uymamak bahsinde Refik İncenin çok kıymetli mütalealarına bilhassa Heyeti Muhteremenin nazarı dikkatlerini celbetmek isterim. Bu fıkrayı Refik İncenin söylediği veçhile tashih etmek lâzım ve zaruridir.

HAŞİM KULALI — Arkadaşlar; Refik Şevket İncenin temas ettiği demokrasinin hakikî icabata daha uygun olanı üzüme çegeceğim. Maksad millet hâkimiyetinin tecellisidir. Bunun bir dereceli veya iki dereceli tecellisi şeklinde her şeyden ziyade nazara alınması icab eden cihet, bu hakkın istimalinin millete temin edeceği menfaattir. Vatandaşa seçim hakkı veriliyor. Demokrasi bu hakkı veriyor. Ancak bu hakkın istimali vatandaş için hangi şekilde daha muvafık olur, daha müfid olur? Biz kelimenin manasını anlıyorken bunu düşünmemiz icab eder. Ben, vatanımızda yaşayan ferdlerin seçimlerde ileri sürülen şahsiyetleri tanıyıp anlayıncaya kadar, iki dereceli intihabı muhafazada bir menfaat mülâhaza ediyorum. O menfaat ta, seçilecek adamların hakikî ihtiyacımızı, kuvvetle ve alâka ile temin etmesidir, bu da bir derecede de vardır, iki derecede de vardır. Demokrasi icabına uygun, kelimesini biz burada, müttekâmil gayesi bir dereceli intihaptır, diye anlamıyacağız. Demokrasinin kendi hayatı için temas ettiği manayı anlayacağız. Bu itibarla gerek ilk programda, gerek şimdiki programda demokrasinin hakikî icablarına daha uygun kaydinin bulunması kastedilen mana ile bir tezaat teşkil etmez. Yeni programımızda Partimiz bir dereceli intihab esasını tamamen kaldırmış değildir. Fıkranın programın başında, mebus seçimi kanununu yenilenecektir, deniyor. Yenilenecektir kaydı bence, yine eskiden konmuş olan mefhumu ifade etmektedir. Bu itibarla bilhassa ısrar ederek demokrasinin hakikî icabına daha uygun kaydinin bizim maksadımıza çok muvafık olduğunu izah etmek isterim. Şimdiki halde mesele, şekil meselesi değildir. Konulacak intihab usulile demokrasinin emrettiği hakikî, milli menfaat mefhumunun istihsalî şeklidir ki, bu şekilde yapılması o hakikî menfaati, hakikî mefhumu daha kuvvetle istihsal ettirir ve bu itibarla demokrasiye de daha muvafık olur.

C. H. P. GENEL KÂTİBİ RECEP PEKER —

Arkadaşlar; bu konuştuğumuz nokta Parti programının esas bakımından olmasa bile, uyan-
dıracağı alâka bakımından en mühim bir nokta-
sıdır. Gerekir ki, bu program kabul edildiği za-
man burada konuşanların hepsi, vardığımız ne-
ticenin doğruluğuna inanarak buradan ayrıl-
mış olsunlar. Konuştuğumuz şeyler bir neticeye
bağlandıktan sonra - ehemmiyetli şeyler olmasa
dahi - her hangi bir arkadaşım içinde bir ukde ola-
rak kalmasını istemeyiz.

Arkadaşlar; bilirsiniz ki bizim Partimiz söy-
lediğini yapar ve yaptığını bilir bir Partidir. İşte
güçlük bile olsa, (Bu suretle yapacağız), diye
üstüne varırız. Bir şeyi en iyi yapmağı
daima iddia edebiliriz. Fakat sıra gözetiriz. Bun-
dan evvelki programda biz ne dedik? Arkadaş-
lar burada okudular. Bir de ben okuyupta ra-
hatsız etmeyeyim. okunamadı? (Bir dereceli
seçim yapmak yüksek emelimizdir. Fakat mem-
leketimizin şartları, posta, telgraf, gazete, neş-
riyat v. s. her'nesin birbirini tanınmasını mümkün
kılmıyca kadar, hulâsa bütün yutdaşlar ken-
dilerine sunulacak iki üç yüz sayılabilecek adedi-
ni gördüğü zaman, hiç olmazsa bir intihab daire-
sinde ona rey vermek için onu tanımayı mümkün
kılacak şerait gelinceye kadar, bu vaziyette
devam edeceğiz). Sonra ferde bilmediği bir ada-
mı intihab ettirmektense diğer şekli tercih et-
tik ve eğri büğrü yollardan gitmeyi muvafık
görmedik, açık yürekle bu günün icabı böyledir,
böyle yapacağız, dedik. Böyle yapacağız derken
arkadaşımın söylediğini kabul etmem; hiç bir
zaman rücu yapmış değiliz. Orada üç beş satır-
la söylediğimiz şeyi şimdi sunduğumuz madde-
nin başında üç kelime ile söylüyoruz: «Yurdu-
muzun umumî şartlarına göre...» diyoruz,
Aşağıda da, bu şartlara göre intihabı iki dere-
celi yaptırmak, demokrasinin icablarına daha
uyğundur, diyoruz.

Yurddaş; tanınmadığı insan hakkında kapalı
kâğıdın içinde reyini kullanırken içinden, inan-
madığı bir şeye rey veriliyor duygusunu taşır.
Bir gün gelecek, vasıtalar bollaşacak, birbiri-
mizle daha yakından tanışacak, birbirimizle da-
ha çok kaynaşacağız. Fakat bugünün vaziyeti-
ne göre, bir ikinci seçme kademesile sayılabilecek
seçtirmenin demokrasi icablarına daha uygun

olduğuna inanıyoruz.

Münir arkadaşımın söylediği, baştaki «Me-
bus seçim kanunu yenilenecektir» cümlesinden
kastettikleri manayı anlayamıyoruz.

İntihab kanunu / İlhamid devrinden kal-
madır, eskimiş, köhne, bir şeydir. Partinin yeni
gidişlerinde, yeni icablarla bunun yenilenmesini,
mutlak, önde bir iş olarak görüyoruz. Onun
altında seçimin iki dereceli olacağı da yazılıdır.
Her hangi bir arkadaşımız, bir derece doğrudur
ve bu gün kabili tatbiktir, derse onun üzerinde
münakaşa edelim ve neticeye varalım. Refik
İnce hem böyle diyor, hem de «... daha uy-
gundur» cümlesine itiraz ediyor. «Bugünkü şe-
raite göre...» kaydının bulunmasını nazara
dikkate alırsa bize iltihak edeceğini zannediyor-
um. Buradan dağılmadan önce bütün arkadaş-
lar içlerinde ukde olmuş bir nokta varsa söyle-
sinler, konuşalım, müşterek konuşmamızın hu-
lâsası olan neticeye varalım. Bu gün hakikate
uyan da budur ve demokrasinin hakiki icabatı da
budur.

BAŞKAN — Arkadaşlar, mütalealarını söy-
lediler. Bay Refik İncenin bir takriri vardır.

Yüksek Reisliğe

Bildirdiğim sebeblere binaen madde sonun-
daki ibarenin (Türkiyenin hakikî icablarına...) şeklinde tadilini teklif ederim.

Manisa sayılabilecek

Refik İnce

BAŞKAN — Takriri reye arz ediyorum. Ka-
bul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edil-
memiştir.

Aynı mealde bir takrir daha vardır, okutu-
yorum.

Yüksek Başkanlığa

Eski programın birinci ve ikinci fıkralarının
(C) fıkrasına ilâvesini teklif ederiz.

13 - V - 1935

İzmir

Konya

İzmir

Münir

R. Türel

A. Aldemir

BAŞKAN — Takrir izah edilmiştir. Şimdi
reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyen-
ler... Takrir kabul edilmemiştir.

Maddeyi aynen reynize arz ediyorum. Ka-
bul edenler... Kabul edilmiştir.

İKİNCİ KISIM

Cumuriyet Halk Partisinin ana vasıfları

5 — Cumuriyet Halk Partisi; A) Cumhuriyetçi, B) Milliyetçi, C) Halkçı, Ç) Devletçi, D) Lâik, E) İnkılâbçıdır.

A) Parti Cumhuriyetin, millî hâkimiyet mefkûresini en iyi ve en metin surette temsil ve tatbik eder. Devlet şekli olduğuna kanidir. Parti, bu sarsılmaz kanaatle cumuriyeti bütün tehlikelere karşı her vasıta ile müdafaa eder.

B) Parti, terakki ve inkişaf yolunda ve beynelmilel temas ve münasebetlerde bütün muasır milletlere muvazi ve onlarla bir ahenkte yürümekle beraber Türk içtimai heyetinin ikinci maddede izah olunan mânada hususî seçiyelerini ve başlı başına müstakil hüviyetini mahfuz tutmayı esas sayar.

C) İrade ve hâkimiyetin kaynağı millettir. Bu irade ve hâkimiyetin, Devletin vatandaşa ve vatandaşın Devlete karşılıklı vazifelerinin hak-kile ifasını tanzim yolunda kullanılması Partice büyük esastır. Kanunlar önünde mutlak bir müsavat kabul eden ve hiç bir ferde, hiç bir aileye, hiç bir sınıfa, hiç bir cemaate imtiyaz tanımayan ferdlere halktan ve halkçı olarak kabul ederiz.

Türkiye cumuriyeti halkını ayrı ayrı sınıflardan mürekkep değil ve fakat ferdi ve içtimai hayat için iş bölümü itibarile muhtelif mesai erbabına ayrılmış bir camia telâkki etmek esas prensiplerimizdendir. Çiftçiler, küçük sanayi erbabı ve esnaf, amele ve işçi, serbest meslek erbabı, sanayi erbabı, tüccar ve memurlar Türk camiasını teşkil eden başlıca çalışma zümreleridir. Bunların her birinin çalışması, diğerinin ve umumî camianın hayat ve saadeti için zaruridir.

Partimizin bu prensible istihdaf ettiği gaye sınıf mücadelesi yerine içtimai intizam ve tesanüd temin etmek ve bir birini nakzetmeyecek surette menfaatlerde ahenk tesis eylemektir. Menfaatler, kabiliyet ve çalışma derecesile mütenasib olur.

Ç) Hususî mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi mamuriyete eriş-tirmek için milletin umumî ve yüksek menfaatlerinin icab ettirdiği işlerde bilhassa iktisadî

sahada Devleti filen alâkadar etmek mühim esaslarımızdandır.

İktisad işlerinde Devletin alâkası filen yapılcılık olduğu kadar hususî teşebbüsleri teşvik ve yapılanları tanzim ve murakabe de etmektedir.

Devletin hangi iktisadî işleri filen yapacağı- nın takdiri milletin umumî ve yüksek menfaatlerinin icabına bağlıdır. Eğer Devletin bu icab yolunda filen yapmağa karar verdiği iş hususî bir teşebbüs elinde bulunuyorsa bunun alınması her defasında bir kanun yapmağa bağlıdır. Bu kanunda hususî teşebbüsün bu yüzden uğrayacağı zararın Devlet tarafından tazmini şekli gösterilecektir. Zararın takdirinde istikbale aid muhtemel kâr düşünülmez.

D) Parti, Devlet idaresinde bütün kanunların, nizamların ve usullerin, ilim ve fenlerin muasır medeniyete temin ettiği esas ve şekillere ve dünya ihtiyaçlarına göre yapılmasını ve tatbik edilmesini prensip kabul etmiştir. Din telâkkisi vicdanî olduğundan parti, din fikirlerini Devlet ve dünya işlerinden ve siyasetten ayrı tutmayı milletimizin muasır terakkide başlıca muvaffakiyet âmili görür.

E) Parti, Devlet idaresinde tedbir bulmal için tedricî ve tekâmülî prensiple kendini bağlı tutmaz. Parti, milletimizin bir çok fedakârlıklarla yaptığı inkılâplardan doğan ve inkişaf eden prensiplere sadık kalmayı ve onları müdafaa etmeği esas tutar.

EMİN SAZAK (Eskişehir) — Bu kısmın (Ç) fıkrasındaki Devletçilik tarifinde bendeniz biraz mübhemiyet gördüm. Bu erbabı teşebbüsü eskisinden daha fazla mübhemiyete götürecektir. Acaba Devlet hangisini kendi yapmayı uygun görecektir? diye bir tereddüd hâsıl olacaktır. Eski- sinde bu madde ferdin yapamayacağı işe Devlet müdahale eder şeklinde idi. Bu o kadar tereddüdü mucib olmamıştı. Bilhassa Atatürkün sözleri ve Hükümetin de tatbikatile böyle anlaşılmuş olduğu için millet de yapabileceği işleri kendiliğinden yapabiliyordu. Zaten büyük işleri yapmaya ne sermayemiz ne de kuvvet ve kudretimiz müsaittir. Bunu ferdi teşebbüslere braksak, adı millî olacaktı, halbuki % 99 yabancı olacaktı. Devletin şimdiye kadar müdahale ettiği işlerin % 95 i ferdlere kalsaydı, ferdlerin menfaatine uygun olmaktan çıkacaktı. Fakat yine de Devletin yapacağı bu işe ihtiyaç var mı? Devlet bu işi yapmazsa ben yapabilir

miyim diye düşünüyor ve kanaat hâsıl ederse teşebbüs ediyordu. Şimdi burada hiç hudud yoktur. Her sahayı içine almış oluyor. Nerede Devletin müdahale edeceği malûm değil. Bu, çok sakat ve bütün ferdi teşebbüsleri akim bırakacak şekildedir.

Birde Devletin müdahale ettiği işlerde ferdi teşebbüsleri zarardan kurtarmak, diyor. Benim de çoğum çocuğum vardır. 50 senedenberi bu işi yopuyoruz. Mademki Hükümet velayet hakkını kullanıyor, şu halde arkadaş ben bu işi yapacağım, sende, şu işi yap! demesi icabeder. Bendeniz Encümen arkadaşlarımızdan, ve Genel kâtib Peker arkadaşımızdan daha münasib ve daha uygun kelimelerle, arzettiğim iki esası tavzih etmelerini rica ederim. Devlet filân yerde duracaktır, gibi ifade edilmesini veyahud «Devlet yapacağı işin hududunu falan vakt tarif edecektir» diye bir zaman, bir hudud tayin edilmesini, memleketimizin umumî menfaatine ve Partimizin memleketi çabuk ilerletme siyasetine daha uygun görüyorum.

İkincisi: Arzettiğim gibi her hangi bir umumî menfaat Devletin müdahalesini icab ettirirse, vatandaşın mevcut zararını karşılama yolunda; Arkadaş! Senden şu işi aldık, fakat buna mukabil sana şu işi ihzar ediyoruz, diyen bir nokta Partimizin programında yer bulursa, bu, milletimizin ruhunda derin bir boşluğu doldurmuş olur. Binaenaleyh bu boşluğun münasip bir şekilde doldurulmasını rica ediyorum.

REFİK İNCE (Manisa) — Dörd sene evvelki programda Devletçilik esası üzerinde kayid koyarken mümkün olabildiği kadar mutlak ibareler kullanmıştık. Hattâ bu ibarelerin ifade ettiği manayı anlamak için, İsmet İnönü, Receb Peker, Celâl Bayar gibi programı tatbik ve anlatmak mevkiinde bulunan arkadaşların muhtelif zamanlardaki konferanslar, izahlar ve makalelerine rasgeldik. Bu madde, bugün dörd senenin tecrübesinden hâsıl olan ve Devlet ve millet için faydalı görülen esaslı hatları daha tafsilâtlı ve sarîh şekle koymak itibarile bence faydalıdır. Hakikaten tecrübenin muhassasıdır. Bilhassa (D) fıkrasındaki kayid, daha ziyade Devlet sistemimizin ilmi olduğu ve hatta muasır medeniyete nümune olacak bir istikamette olduğunu iddia eden bizlere, idaremizde takib edeceğimiz hattı hareketi çok güzel göstermişizdir.

Diyoruz ki, Parti, Devlet idaresinde bütün kanunların, nizamların ve usullerin ilim ve fenlerin muasır medeniyetin temin ettiği esas ve şekillere ve dünya ihtiyaçlarına göre yapılmasını ve tatbik edilmesini prensib olarak kabul ediyor. Fakat bu ifade, nasıl ki Receb Peker Partimizin bu programını tanzim ederken, diğer devletlerin programı ve sair esasları üzerinde tetkikat yapmışsa, Türkiyenin yegâne Partisi olan Cumhuriyet Halk Partisinin dahi programını kendisine nümune ittihaz edecek devletler bulunacaktır. Çünkü arsulusal münasebetler bu tetkikatı icab ettiriyor. Onun içindir ki, bizim Devlet idaresindeki düsturumuz budur. Bu düsturu prensib olarak koyduktan sonra bu (E) fıkrasının birinci cümlesini bu düstura münafi buluyorum. Orada deniyor ki; «Parti, Devlet idaresinde tedbir bulmak için tedrici ve tekâmüli prensible kendini bağlı tutmaz». Arkadaşlar; bu cümle, zaten mevcut olan programımızın maddesinin aynıdır. Onu da okumak lâzımdır ki, biraz sonra yapacağım mukayesenin sizlere vereceği kanaâtê esas teşkil etsin. «Parti, milletimizin bir çok fedakârlıklarla yaptığı inkılâblardan doğan ve inkişaf eden prensiblere sadık kalmayı ve onları müdafaa etmeyi esas tutar». Arkadaşlar; Türk inkılâbının esas simasını biz bundan evvelki programlarımızda dahi yazmışızdır. Binaenaleyh çerçevelediğimiz bu simanın aslına ve ruhuna vukubulacak her hangi bir taarruzu, herhangi bir değişmeyi bizzat inkılâba vurulmuş darbe telâkki etmek mecburiyetindeyiz. Hatta bu fıkranın müzakeresi esnasında hatırmında kaldığına göre inkılâbımızın vücud bulmasında müessir olan hadiselerle dahi sureti mahsusada hürmet göstermeyi kendimize vazife tanıtmışızdır ve öyle olmalıdır. İnkılâblar kötülüklerin toptan kaldırılarak onun yerine iyiyi koymayı ifade eder. Şimdi bu şekilde inkılâb yaptıktan sonra Devletin esas teşkilâtında mutlakiyet ve meşrutiyeti Cumhuriyete kalbettikten sonra, Devletin idaresini vahdeti kuva esasına koyduktan sonra ve Devletin idaresinde egemenliğin ulusta olduğu düsturunu kurduktan sonra ve Devleti idare hususuna dair teşkilâtı esasiyemizi ve kanunlarımızı yaptıktan sonra, Devletin idaresinde tedbir bulmak için tekâmüli ve tedrici prensible kendimizi mukayyed tanımayız demek, yukarıda (D) fık-

rasında kabul ettiğimizi bildirdiğimiz prensibe muhaliftir.

Arkadaşlar; demin yine Receb Pekerin umumi izahatından anladığımız göre, eğer mana, meselâ bir kisve kanununun icab ettirdiği Devlet idaresi manası ise, bir harf değiş-tirmek yolundaki hareket manası ise, her hangi buna mümasil ulusal bir hareket manası ise ben, onu tamamen ikinci fıkrada dahil olur ve yaptığımız inkılâbların icabatına muvafık tanırım. Onun içindir ki Hükümet doğrudan doğruya okunduğu zaman Parti Devlet idaresinde tedricî bir tekâmül prensibi ile kendisini bağlı bulmaz, diye tedricî tekâmül kanununun gerek insanlar üzerinde ve insanların yekûnundan doğan millet ve Devlet üzerindeki tesirlerini düşünürsek bunları nazarı dikkate almayacağız gibi bir mana verir. Haddi zatinde istediğimiz şeyi ikinci fıkrada bulduğumuz böyle bir ifadeyi, doğrusunu isterseniz, yazmayı ben yukarıda kabul ettiğimiz prensib itibarile, muvafık bulmuyorum. Tasvib buyurursanız bu fıkra kaldırılm. Çünkü dört yıl içinde biz inkılâba aid olmak üzere yaptığımız şeyleri burada yazılı olmadığı halde yaptık, başardık. Muasır Devlet ve milletlerin tatbik ettiği usullere riayet edeceğimizi yukarıda bildirmişken onların takib ettiği yoldan ayrı bir yol takib etmekte sebep yoktur. Eğer arkadaşlar muvafık bir esbabı mucibe gösterecek olurlarsa naal'memnuniye kendilerine iştirak ederiz. Gösteremeyecek olurlarsa takdir, Heyeti Muhteremenizindir.

Ben (E) fıkrasının birinci cümlesinin tayyini teklif ediyorum.

RECEB PEKER (Kütahya) — Arkadaşlarımız Emin Sazak söze neden mübhemdir diye başladı, bilmem. Maddenin hiç mübhem olmadığı kendisinin de mükemmelen anlamış ve tenkid etmiş olmasile sabittir. (*Gülüşmeler*).

Madde mübhem değildir. Bütün alâkalılar gibi kendi de anlamıştır. Devlet yapıcılıkta hususî teşebbüslerin başaramadığını alım, diyor. Buna dair de zaman zaman tefsirî sözlerden bahsediyor. İşte o adamların söylemiş olduğu sözlerin nutukların, konferansların hepsinin muhassalasını yeni proje ile önünüze sunuyoruz. Tefsirî sözlerin dışında olarak bir program metni halinde madde önünüzdedir.

Devlet başkasının yapamadığını yapım, diyorlar. Arzettiğim gibi her şeyde yolumuz açık-

tır. Bu işte de açıktır. Biz iki cereyana gitmiyoruz. Birisi, her şeyi Devlet yapacaktır, kızıl fikirler böyle söylüyor. Ferdin nefes almasında imkân bırakmıyor. Bunu kabul etmiyoruz. İkinci bir şeyin daha aleyhindeyiz. O da şudur: Hususî teşebbüs canımın istediğini yapacaktır. Ekonomi teşebbüslerde Devlet ona bağlıdır. Bunu söyleyenlere de kızıl sağ deyebiliriz. Bu, koyu bir liberal fikirdir.

Hakikat şudur, Devlet, memlekette en büyük yapıcı kuvvettir. Bu, Cumhuriyet Halk Partisinin ana çizgilerinden biridir. Devlet hangisini yapacak? onların istediklerini hususî teşebbüslere bırakıp da geriye artanını değil, eski ve yeni programın da kaydettiği fıkrada yazılı olduğu gibi, ulusun kısa zamanda refaha varması ve yurdun da kısa zamanda bayındırlaştırılması, hangi işin ne zaman Devlet tarafından yapılmasını istilzam ederse onu o zaman Devlet yapacaktır. Amma böyle olursa ferde iş kalmıyor diyenler var. Arkadaşlar; Türkiyede iş o kadar çok ki, uzun yıllar Devlet, kendine lâzımgelen her işi yaptıktan sonra, hatta millî sermayeye düşen işler de yaptıktan sonra geriye yine yapılacak pek çok iş kalacaktır. Türkiyede nasıl coğrafî bakımdan, tabiat ve teşekkül itibarile çeşidli ruzgârlar eserse, politika bakımından, ekonomi bakımından, kültür bakımından da üstümüzden çeşidli ruzgârlar eser. Bu ruzgârların biri bir tarafa, öbürü diğer tarafa çeker. Biz bunların ortasındayız. Devlet denilen ana müessese, istediği zaman her hangi bir işi yapabilir. Amma Devlet bu işi yaptıktan sonra o sahada hususî teşebbüs erbabına iş kalmazsa, hususî teşebbüs başka iş yapım. Devlet bu yolda kayıt altına giremez.

Burada bir nokta daha var: hususî teşebbüsün yapmakta olduğu işi Devlet kontrol etsin mi etmesin mi? Arkadaşlar; kontrolsüz bırakılacak hususî teşebbüs, hiç ulusal menfaatlere uymayan yollara sokar, birbirlerine zincirlenmiş kartelleri ile, yurdun özü olan halk tabakasını istismar eder. Bundan müstehlikler kütlesi, hatta ham maddeci yurddaşlar zarar görür. Devlet kontrolü vardır ve lâzımdır. Bizim Devletin esasen hususî teşebbüs sahiblerinin yaptığı işler üzerinde bir çok himayeleri de vardır, gümrük duvarları vardır, sanayiî himaye için çeşid çeşid şekiller vardır. Biz bir yandan bu himayeleri kabul

ederken, diğer yandan da onların halkı istismar etmesini kapılarını da kapamayı ödev sayıyor.

Üçüncü safha; hususî teşebbüsler devam ederken, Devlet bu işe müdahale edebilir mi? açıkça söyleyeyim, evet Devlet bu işi de kendi eline alabilir. Amma bir şey yapamaz. Türkiyede musadere yoktur, arkadaşlar. Hiç kimsenin malı, kazancı musadere edilemez. Bir işin Devlet tarafından alınması, bahsettiğim umumî menfaat noktai nazarımdan lüzumlu görülürse, bu nevi her iş için Büyük Millet Meclisince her defasında ayrı kanun yapılır. Bir işin Devlet tarafından alınması lâzım mı, değil mi? Bir iş ve memleketin her işi, Büyük Millet Mec'isinin kanun yapmasına bağlı olduğuna göre haksız yere almır, diye tevehhüm etmekte mana yoktur. Her şey kanun ve hukuk yolundan halledilir. Bu kayıtlara rağmen, (Devlet, hususî teşebbüslerle başarılacakları yapım, hususî teşebbüsleri alması) denirse bu, doğru değildir. Bu bizim programımızın gidişine uymayan bir fikirdir. Umumî menfaatler için Devlet her şeyi göze alır. Fakat Devlet neyi yapacak, neyi yapmayacaktır bilelim demek neye benzer? Meselâ Devlet Erzuruma demiryolu yapacak. Oradan bir arsa sahibi geliyor, diyor ki, (vakıf siz bize demiryolu yapacaksınız amma bunu bana haber verin de ben bir han yaptırmak isteyorum, bunu o yolun yakınında bir yere inşa ettireyim; aynı zamanda bu yol belki yapacağı hanım üzerinden geçer, bu da olmasın).

Zannedirim ki o yol yapılacağı zaman keşif ne şekilde olursa yol oradan geçirilecektir. Amma yol hanım üzerinden geçecekmiş, buna karışılmaz. Bir vatandaşın istikbalde uğrayacağı zararları düşünerek bunu önlemek için, zamanından çok evvel tahminler ve keşifler yapmağa kalkışmak doğru olmasa gerektir. Fakat yol, yapılmış bir hanım üzerinden geçerse onun parasını istimlak sistemlerine göre vermek de Devlete düşer. İşte, kurulmuş sanayii Devlet alırsa, yapılacak kanun için şimdiden gösterilecek teminat bundan ibarettir.

Türkiyede hususî teşebbüse yer yoktur, diyorlar. Bütün bu şartlardan geri kalan teminat çok kuvvetlidir. Bu, Devletin mülkiyet hakkına, normal çalışan sanayie bayındırıcı ve yaşatıcı surette temin ettiği genel faydalar ve teminatın hududu o kadar geniştir ki, bazı ecnebi

memleketlerde bilhassa Fransada; bu gün en iyi sermaye tenmiye edilecek yer Türkiyedir, diye yazılar görülmektedir.

Türkiyede iş yoktur da, niçin dün Türkiyede iktisadî şeraiti beğenmeyen milletlerin bu gün sermaye için verimli, kazançlı ve en emniyetli yer Türkiyedir, diye umumî ve kuvvetli bir kanağatine şahid oluyoruz.

Devletçilik mefhumu kuvvetli geldiği için Refik İncenin sözünü sonraya bıraktım.

Arkadaşlar; Refik İncenin bahsettiği fıkraların ikisi de birbirinden büsbütün başkadır. Altı fıkradan mürekkep olan esas maddenin harflerile bunun karşılığı olan maddenin harfleri yanyana getirildiği zaman her iki maddenin ayrı ayrı vasıflar ifade ettiğine insan derhal intikal eder. Bir defa (D) fıkrası, bütün kanunların, tüzüklerin ve usullerin yapılışında ve toplanışında en son ilim ve teknik esasları ile asrın ihtiyaçlarına uymasını, Parti, prensip olarak kabul etmiştir. Bunun aşağıdaki fıkra ile hiç bir alakası yoktur.

Gelelim altındaki cümlelerin tadili keyfiyeti: Bu da yolunda olmayan bir tekliftir. Çünkü dünyada tedricî ve tekâmülü prensip, diye bir prensip vardır. Burada da inkılâpçıyız, diye bir fıkra vardır. Biz burada Devlet idaresinde tedricî ve tekâmülü prensiple kendimizi bağlı tutmayız, demekle inkılâpçı olduğumuzu, seri yoldan gittiğimizi en açık bir surette ifade etmiş oluyoruz. Biz tekâmül prensibini kovalamayız; biz inkılâpçıyız, demek de kâfi değildir. Şimdiye kadar yapılmış olan inkılâpların korunacağı hakkında da bir teminat koymuşuzdur.

Bununla beraber bu, Devlet işinde tedricî tekâmül hiç olmayacaktır, demekde değiliz. Bunun da yerleri vardır, ananede tekâmül vardır. İtiyatlar vardır. Bunlar yavaş yavaş olur. Fakat ana prensip devrimciliktir.

ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Sivas) — İnce arkadaşlarımızın kaldırılmasını teklif ettiği fıkra arz edeyim ki firkamızın esas şiarıdır. İnce, buradaki tekâmülü, tabiatteki tedricî tekâmül manasına olarak aldılar. Vakıf tabiatte tedricî tekâmül vardır. Bu, umumî bir kanundur. Ufak teşekküller daha yüksek kademelere tetricen çıkar. Bunda tereddüd edilir bir şey yoktur. Fakat bu hilkatın şuursuz anası hakkindadır. Bir de hilkatın mütefekkir uzviyeti vardır ki bu da insandır. İnsan hakkında bu

kanunu umumiye bir esas olarak kabul etmek icab ederse, yukarıya doğru olan tekâmül gibi aşağıya doğru olan inhitat ta, bir tekâmüldür. Nitekim Osmanlı imperatorluğu inhitat tekâmülü neticesi olarak inkıraz buldu. Bu kanun bizim şuurumuzda yerleşmiş olsaydı, memlekette bir çok adamlar, artık bu Devlet mahvolmuştur, kurtulmasın imkân yoktur, tabiat kanunu bunu icabettirmiştir. demezler ve manda altında yaşamağı ve şunu bunu istemezlerdi. Mütefekkir insan tekâmül kanununa tabi değildir. Fevkalâde zamanlarda fevkalâde şeyler gösteren bu insan uzviyeti bu esası kabul etti. Eğer bu esası kabul etmezsek, büyük inkilâblar, büyük harikalar yaratan dehaları inkâr ederiz, bizim fikrimiz bu esas üzerinde kurulmuş ve bu esas üzerinde gidecektir. Ve müstakbel nesli de bu kafa ile yetiştireceğiz. Herhangi bir tehlike zamanında durmayacak ve kendi kendine hareket edecek yaratıcı bir kudretle bütün müşkilleri yenecek ve memleketi kurtaracaktır. (Alkırlar) .

REFİK ŞEVKET İNCE (Manisa) — Efendim, eğer arkadaşımızın noktai nazarıma tevfikân hareket etmek veyahud ayağımızı uydurmak lâzımgeliyorsa, ben buradaki tekâmülü, tabiatın tekâmülüne benzetmiş ve mütalealarında bir camianın inkılab hakkını inkâr etmiş gibi oluyorum. Evvela söyleyeyim ki böyle bir iddianın herhalde kaili, sahibi olmak bana düşmez. Yine söyleyeyim ki, insanların bünyesinde, tabiatın mütemedi inkılab varsa, insanların camiası olan milletlerin ruhu müşterekinde dahi mütemedi inkılab vardır. Eğer bu inkılab mütetekâmil bir şekilde yürümez de makûs şekilde yürürse, bu makûs yürümenin aksülâmeli olur. Esasen inkılabın manası da budur. Inkılablar ne vakit olur? Milletın itimadını sarsacak derecede idareler bozulduğu zaman. Onun içindir ki Şemseddin arkadaşımızın tarifi benim mütaleama uymaz. Yalnız Receb Pekerin lâyikile taallük eden fıkra ile inkılâbcılığa taallük eden fıkra arasındaki münasebete dair verdikleri bu izahat, bana ve benim gibi iki fıkra arasındaki ahengi anlamıyanlara güzel bir tefsir oldu. Benim endişem şu noktada idi: Tedbir bulmak hususunda tekâmülü ve tedrici prensibe tâbi olmaz, ruhunda inkılab yaşayan, ana hatlarını tavsif eden bir mütalea. Bir Parti, kendi ruhuna tevafuk etmiş olan her icabı

yapmak için beklemesek, neyi bekliyeceğiz; hangi zarureti, hangi gün ve ne zaman bekledik, derhal yaptık. Receb Pekerin dediği gibi, derhal düşündük. Karar verdiğimiz anda, hattâ müzakere usullerini bıraktık, kanun formlite-lerini atlâdık, derhal sona vardırıdık.

Benim maksadım ikisi arasındaki iltibasın refi idi. Receb Pekerin sözleri beni tatmin etti. Şemseddin arkadaşımızın sözleri ile, inkılâbı anlamak noktasından ne benimle kendisi arasında, ne de hepimizle her birimiz arasında her hangi bir fark, asla yoktur.

BAŞKAN — Fikirler söylendi. Bay Peker ve Encümen başkanı cevap verdi. Maddeyi reye koyorum. Kabul edenler.. Kabul edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ KISIM

İktisad

Ziraat ve sanayi, madenler ve ormanlar, ticaret, nafıa işleri

6 — İktisadda hareketli sermaye mühimdir. Nomal sermayenin yegâne membaı millî sây ve tasarruftur. Bunun için çalışmayı arttırmak, ferd ve aile hayatında ve umumiyetle devlet idaresinde mahallî ve millî idarelerde tasarruf fikrini kökleştirmek Partimizin başlıca prensibidir.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... Kabul edilmiştir.

7 — Kredi meseleleriyle ihtiyacın taleb ettiği ehemmiyette ıstıgal olunacaktır. Kredilerde faiz, iskonto ucuzluğu ve kolaylık temini başlıca emelimizdir.

A) Parti, yurdda kredi emniyetine büyük ehemmiyet verir. Bunun, borc veren müesseselerde doğru ve sağlam teminatı birinci derecede göz önünde tutulmakla yerine getirileceğine ve ancak bu yoldan kredi ile iş görmek hevesinin hakiki iş adamlarına inhisar etmesi mümkün olacağına kanidir.

B) Küçük çiftçilerin mevsimlik kredisini ziraat kredi kooperatifleriyle temin etmek, çiftlik sahiplerinin yıllık kredi ihtiyaçlarını ipotek karşılığı yerine getirmek doğrudur.

C) Mahsul, nayvan ve çift alât ve makine-lerle karşılığı kredi temini usulleştirilecektir.

Ç) Yıllık çiftçi kredilerinde ödeme günü-

nün ele geçecek mahsulünün alıcı tazyığı olmaksızın satılması mümkün olacak zamandan sonraya bırakılması temin edilecektir.

D) Madenciler, sanayi, küçük sanatlar erbabı, esnaf, küçük tacir, balıkçı ve süngercilerin kredi ihtiyaçları temin edilecektir.

E) Sanayiciler ve deniz mahsulleri için makine ve alet karşılığı kredi temini usulleştirilecektir.

F) Yurddaşları ev sahibi yapmayı mühim prensib sayan Partimiz, esasî dar olan emlak kredisi sermayesini arttırmaya ehemmiyet vermekle beraber şimdilik Emlak bankası sermayesinden yeni yapılara verilen kısmın yalnız mesken inşasına hasrını iltizam eder. Bu meskenlerden başka emlak ve âkar gibi yeni yapılar için kredi açmaz. Eski yapılmış gayrimenkuller üzerine yeni emlak, âkar yapmaya tahsis edilmemek şartile kredi açılır. Bu suretle mevcut sermayenin maksada hizmeti şümullenmiş olur. Öte taraftan daha ucuz ve uzun vadeli bir kredi fonisye tipinin kurulub yaşatılmasını mümkün olduğu kadar çabuk tahakkuk ettirilmesi lâzmgelen bir iş sayarız.

BATERİYOLUĞ REFAİK GÜREN (Bursa) — Bu madde (C) fıkrası (Ç) olacaktır.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

8 — Tefecilikle mücadele Partimizin prensiblerindendir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Maddeyi kabul edenler. . . Kabul edilmiştir.

9 — Sigorta işi ile ehemmiyeti derecesinde meşgul olacağız.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler.. Kabul edilmiştir.

10 — Partimiz kooperatificiliği ana prensiplerden sayar. Kredi kooperatifleriyle toprak mahsullerinin hakikî değerinden müstahsilleri faydalandırarak satış kooperatiflerini kurmayı ve arttırmayı mühim görürüz. Türkiye Ziraat bankası ziraat kooperatiflerin ana bankasıdır.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler. . . Kabul edilmiştir.

11 — Ziraat bankasını daha çok çiftçi ve köylü ekonomisine yararlı bir halde getirmek ve ka-

nun yolundan murakabesini temin edici şekilde sahiplendirmek gayemizdir.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler ... Kabul edilmiştir.

12 — Tediye muvazenemizi tanzim etmek ve bu yönden dış alış verişimizi denkli halde tutmak gerekli işimizdir.

Dış alış veriş ve ticaret uzlaşmalarımızda prensibimiz ürünümüzü alanın ürünü almaktır.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler ... Kabul edilmiştir.

13 — Küçük ve büyük sanayi, iptidai madde müstahsillerinin menfaatlerine daha uygun himayeye nail olacaklardır.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Kabul edenler. . . Kabul edilmiştir.

14 — Fer iktisadi teşebbüs umumî menfaate olduğu kadar millî ve bütün çalışmanın ahengine de uygun olacaktır. İş veren ile işçinin çalışma birliğinde de bu ahenk esastır.

İş kanunu ile işçilerin ve iş verenlerin karşılıklı münasebetleri tanzim olunacaktır. İş ihtiyaçları uzlaşma yolu ile ve bu mümkün olmazsa devletin kuracağı telif vasıtalarının hakemliği ile hallolunur. Grev ve lukavt yasak olacaktır.

Milliyetçi türk işçilerinin hayat ve hakları ile bu esaslar içinde alâkalanırız. Çıkarılacak iş kanunlarımız bu esaslara uygun olacaktır.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler ... Kabul edilmiştir.

15 — Yurdu sanayileşmesi için devletin ve hususî teşebbüslerin kuracakları müesseseler bir ana programa uygun olacaktır. Devlet plânları yurdu kısa zaman içinde millî bir sanayi manzumesi haline getirecek gibi birbirini kovalayacaktır. Sanayi müesseselerinin memleketin muayyen köşelerinde toplanması yerine - kurulması ekonomik de olmak şartile - genişlikle yapılmasını göz önünde tutarız.

Sanayi müstahsilleri ile müstehlikleri arasında menfaat çatışmasına mahal vermeme için devlet fiat kontrolünü tanzim edecektir. Devlet fabrikaları için ayrıca mali ve teknik kontrol yapılacaktır.

Sermayesinin ekseriyeti veya tamamı devlete aid olan sınırlı müesseselerin mali kontrolü ticarî olan mahiyetleri icabına uygun

düşecek yolda tanzim edilecektir. Rasyonel çalışmaya ehemmiyet vereceğiz.

Müstehlik halk aleyhine fiat birliği yapacak tröst ve kartellere izin yoktur. Rasyonel maksadile yapılanlar müstesnadır.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... Kabul edilmiştir.

16 — Memleketin inkişafında bütün ticaret faaliyetleri mühimdir. Nomal çalışan ve tekniğe istinad eden sermaye sahipleri teşvik ve himaye olunacaktır.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... Kabul edilmiştir.

17 — İhracatı mühim millî işlerden ve harici ticaretin tanzimini ana ekonomik vazifelerden sayarız. Ticaret erbabının bu yoldaki faaliyetini semereli kılacağız. Millî mahsulât ve mamulâtımızın revaçlarını teşvil, şöretlerini muhafaza ve ihraçlarını temin ve standardizasyon tedbirleriyle yakından alâkadar olacağız. Dış ticaretimizi her gün artan bir dikkatle piyasaların çeşitlerine ve icablarına uygun ahenkli bir ihrac politikası yolunda çalıştırmak devlet yardımları ile kuvvetlendirmek isteriz. Onların bu çalışmada muvaffak olmak için muhtac oldukları malûmatı verecek teşekküllerimiz olacaktır.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... Kabul edilmiştir.

18 — Dış ticaret transitlerinden devleti faydalandıracak serbest mntaka yapmayı iyi bir iş sayarız.

EMİN SAZAK (Eskişehir) — Bendeniz bu 18 nci maddenin eski ehemmiyetini kaybettiğini ve memleketimiz için faydalı olmaktan ziyade endişe verici meseleler doğuracağını zannediyorum. Pazarlar, devletlerle yapılan mübadele mukaveleleriyle taayyün etmiş, herkes mukavelelerden hangi malı hangi piyasaya göndereceğini anlamıştır. Pazar bulmak işi yoktur. Siyasî de olsa arzedeğim, İstanbulda Boğazlar açıkken serbest mntaka yapmayı bendeniz memleketimizin siyasî istikbali için doğru görmüyorum. Bu maddenin tayyini teklif ederim.

ENCÜMEN NAMINA FERİD CELÂL GÜVEN (İçel) — Bay Emin arkadaşımız bu maddenin tayyedilmesini teklif ediyor. Halbuki devlet yapacağı işlerde bir çok tedbirler almış olduğundan ve böyle bir serbest mntaka tesisi-

ni lüzumlu gördüğünden fırkamız da programa koymuştur.

Göstermiş oldukları endişe kendini gösterirse derhal lâzımgelen tedbirlerin alınmasında tereddüd gösterilmez. Bu Devletin iktisadî siyasetile alâkadardır. Binaenaleyh maddenin aynen kalması taraftarıyız.

ENCÜMEN BAŞKANI ŞEMSETTİN GÜN-ALTAY (Sivas) — C halde en başa «Lüzumunda» kelimesinin konmasını teklif ediyoruz.

REMZİ GÜREZ (Gaziantep) — «Lüzumunda» kelimesi ilâve olursa aşağıda (İyi bir iş sayar) ibaresile bir birine uygun düşmez.

ENCÜMEN NAMINA CELÂL GÜVEN (İçel) — İbarenin kaldırılmasına lüzum yoktur. Kaldırılırsa mana kaybolur.

BAŞKAN — Şu halde madde şu şekli alıyor: «Lüzumunda dış ticareti transitlerinden Devleti faydalandıracak serbest mntaka yapmayı iyi bir iş sayarız». Maddeyi bu şekilde reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul edilmiştir.

19 — Millî ekonomi icablarına uygunlaştırmak üzere liman, rıhtım, iskele ve hammaliye tarifeleri üstünde dikkatle durulacaktır.

BAŞKAN — Reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul edilmiştir.

20 — Balıkçılığa ve süngerciliğe ehemmiyet vereceğiz. Balıkçılık sanayiinin inkişafı, hem müstahsil esnafın hem de halkın faydalarına uygun olmıyan balıkthane tipinin düzeltilmesi lâzımdır.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

21 — Konserveciliği teşvik edeceğiz.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

22 — Turizmi, Türk yurdunu tanıtırı sevdirici ve Türk ekonomisini faydalandırıcı bir mevzu sayarız.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

23 — İktisadî mülâhazalarımızda her hangi vekâlet ve makamlara taallük eden bütün Devlet işlerinin millî iktisad noktası nazarından mutlak kârlı ve faydalı olması kaidesini umumiyetle esas tutarız. Eskiden kalmış kanunların ve u-sullerin zamanla bu noktadan ıslahına ehemmiyet veriyoruz.

Partimiz, çalışmada iktisad işlerine bu

ehemmiyeti vermekle beraber iktisadî, her biri ayrı ehemmiyette bulunan Devlet işlerinin bir kolu tanır.

BAŞKAN — Kabul edenler.. Kabul edilmiştir.

24 — Kara, deniz, hava nakliyeciliğinin tanzimi ve inkişafına çalışacağız. Bu üç çeşit nakil vasıtalarının yurda tam değerinde fayda verebilmesi için işletme ve tarifelerinde birbirine uyucu ve birbirini tamamlayıcı bir ahenk kurmayı yurdun iktisadî ihtiyaçlarından sayarız. Devlet deniz işletmesini, geniş bir programla yürüteceğiz. Bu arada şilepçiliğe de ehemmiyet veririz.

BAŞKAN — Kabul edenler.. Kabul edilmiştir.

25 — İktisadî maksadlara vefa edecek büyük su işi idealimizdir. Küçük su işlerimizi başarmak ilk hedeflerimizdendir.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

26 — Nafia işlerimiz, her şubesinde amelî ve verimli bir tatbik programına tevfikân tabkî olunacaktır. Bu işlerden büyük feyiz ve kuvvet vasıtası olan demiryolu inşaatına devam edeceğiz.

Limanlar inşaatına münasib zamanlarda başlamak lüzumu göz önünde tutulacaktır.

Vilâyet şoseleri üzerinde çalışmakla beraber memleketi bağlayan iyi ve fennî köprülere ve şose şebekesine kavuşmak için amelî bir program tatbik olunacaktır.

Şose yapılarında demiryollarını da besleyecek amudî istikametler öne alınarak iktisadî düşünceye yer verileceği gibi, yurdun emniyet ve müdafaa düşüncesine de ayrıca dikkat edilecektir.

BAŞKAN — İlâvesi ile birlikte kabul edilmiştir.

27 — Posta, telgraf, telefon ve telsiz işlerini teknikce üstün ve yurd ihtiyacına uygun bir düzene getireceğiz. Şehirler arası telefon bağlarını durmadan artıracacağız.

BAŞKAN — Kabul edenler... Kabul edilmiştir.

28 — Toprak mahsullerimizin miktar ve kıymet itibarıyla başında gelen buğdayın fiyatını değerinden aşağı düşürmemek, gerek yetiştirici, gerek müstehlikin aleyhine olabilecek de-

ğişiklikleri önlemek için alınan tedbirleri daha genişletmek ve esaslandırmak gözönünde tuttuğumuz mevzulardan biridir.

Bunun için girilen silo ve ambarlar yapma ve kurma işine devam edeceğiz. Bu işler içinde yurd müdafaa ve umulmadık kuraklık yardımlarına yetişmek için buğday stoku bulundurmamak vazifedir.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

29 — Toprak mahsul ve meyvelerimizi ihracata elverişli tiplere irca ve dahilî sanayie lüzumlu miktar ve vasıfta iptidai maddeler yetiştirilmesine çok ehemmiyet veririz. Bunun için tohum ıslahı, fidanlıklar ve aşı işleriyle sıkı bir surette uğraşırız.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

30 — Ziraat sanayiinin ilerlemesi baş işlerimizdendir.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

31 — Müstahsıl emeklerini korumak için hayvan ve nebatların hastalık ve düşmanlarla uğraşacağız.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

32 — Toprak altı servetlerimizi, su kuvvetlerimizi ve ormanlarımızı istismar etmek ve kıymetlendirmek çalışmalarımızda bilhassa yer alacaktır. Bütün memleketi kaplayacak elektrifikasyon teşebbüsünü Türk vatanını ilerletici başlıca mevzulardan sayarız. Bu nevi servetlerimizin hakikî kıymetlerini ve derecelerini tayin ve tesbit için araştırmalara devam edeceğiz. Bu teşebbüslere ana olacak malî müessese kurmak hedefimizdir. Bu işler Partinin devletçilik vasfının başlıca tatbik mevzularıdır.

ŞÜKRÜ GÜLEZ (Bolu) — Bir müddetten beri ormanlar, muhafaza noktasından, çok ihmal-kâr bir şekil almıştır. Mütemediyen tahribat yapılmaktadır. Muhafazası hemen hemen yok gibidir. Bu sebebler dolaylı dairei intihabiyem olan ve orman denizi denmeğe layık bulunan Bolunun ormanları, bir takım göçmenler tarafından mütemediyen tahrib edilmektedir. Onun için programdaki maddenin başına: (Ormanların muhafazası işini önde yapmak emelimizdir) fıkrasının ilâvesini istiyorum.

BAŞKAN — Encümen mütaleası nedir?

ENCÜMEN NAMINA FERİT CELAL GÜVEN — Bay Şükrünün teklif ettiği fıkra niha-

yet hususî bir çerçeve içindedir. Halbuki program bütün ana hatları ihtiva eden bir şeydir. Esasen orman kanunu pek yakında Kamutayda konuşulmak üzere. Binaenaleyh bu gibi küçük fıkraların ilâvesile ana hatların bozulmasına komisyon razı değildir.

BAŞKAN — Pay Şükürünün teklifine komisyon mutabık değildir. Maddeyi aynen reye arz ediyorum. Kabul edenler . . . Etmiyenler. . . Kabul edilmiştir.

33 — Hayvancılığın teşvikine, ıslahına, çoğaltılmasına ve hayvan mahsulü sanayiinin ilerletilmesine çalışılacaktır.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

34 — Her Türk çiftçisini kâfi toprak sahibi

etmek Partimizin güttüğü ana gayelerden biridir. Topraksız çiftçiye toprak dağıtmak için hususî istimlak kanunları çıkarmak lazımdır.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

35 — Yurdumuzun coğrafi vaziyeti ve milletimizin medenî varlığı ve vazifesi yurddaşların spor, sıhhat, müdafaa ve umum iktisad bakımlarından denizcilige ehemmiyet vermelerini ister. Parti, bütün Devlet ve millet işlerinde bunlara göz önünde tutulması gereğine inanır.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir. (Alkışlar).

Celseye on beş dakika aralık veriyorum.

Kapanış: 18,15

İKİNCİ OTURUM

Açılış: 18, 30

BAŞKAN — Saffet Arıkan

Sekreterler: Naşit Uluğ (Kütahya), Fakihe Öymen (İstanbul).

BAŞKAN — Oturumumuz açılmıştır, programımızın müzakeresine devam ediyoruz.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Maliye

36 — Partimizde devamlı ve hakikî tevazüne müstenid bütçe fikri Maliyede esastır. Bu günkü ödemeyi Hazine için mühim iş saydığımız kadar yurddaşın vergileri için de ana fikir olarak alırız.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

37 — Vergi matrahlarının mümkün olduğu kadar safi irad ve vasıtalar esaslarına ircaz hedefimiz olmakla beraber vergi kanunlarımızı amelî ve tatbiki bir itina ile ve milletin tekiye kabiliyetini istihfaf etmiyen bir zihniyetle tekâmül ettirmek hususundaki mesaiye devam olunacaktır.

BAŞKAN — Söz isteyen var mı?

MÜNİR (İzmir) — Efendim, maddenin esası

hakkında maruzatta bulunacak değilim. Madde çok yerindedir. Yalnız zannediyorum ki, matrah meselesi, bunda verginin tarh ve tahakkuk usullerinin doğru ve âdilâne olması bir mesele teşkil eder. Vergilerde en çok şikâyetler, matrah veya kanun üzerinde edilen nisbetten değildir. Matrahın doğru ve adilâne bir şekilde tesbit edilmemesindedir. Bu, öyle şeydir ki âdeta adalet tevzii kadar mühimdir. Öyle misaller gösterilebilir ki, faraza, % 12 veya 17 olan bir vergisinin hakikî, safi iradî üzerinden alınmasını kanun emrettiği halde, matrahın doğru ve adilâne tesbit edilmemesi yüzünden bazan % 30 a, 40 a çıktığı, bazan da onun hilâfına yani haznenin aleyhine daha az bir nisbet üzerinden tesbit edildiği vakidir. Bu itibarla fırka programına ana hat olarak bu maddenin sonuna bir cümle ilâvesini rica ediyorum. O da şudur:

« Vergi tarh ve tahakkuk usullerinin, matrahın en doğru ve adilâne bir şekilde tesbit edilecek tarzda olmasına bilhassa itina edilecektir. »

BAŞKAN — Encümenin mütaleası?

PROGRAM ENCÜMENİ BAŞKANI ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Sivas) — Bu teklif tabikata aid bir şeydir. O mesele burada koyduğumuz esas prensiplere göre kanun yapılırken derpiş edilir. Programa girecek meselelerden değildir.

YUSUF BAŞKAYA (Denizli) — Kanun meselesidir, program meselesi değildir.

BAŞKAN — Encümenin noktai nazarı madenin olduğu gibi kalması ve teklifin zabta geçmesidir. Yapılacak kanunlarda nazarı dikkate almır.

GENEL SEKRETER RECEB PEKER (Kütahya) — Ya almır, ya almaz.

BAŞKAN — Bu bir temenniden ibarettir. Eğer tensib buyurursanız...

YUSUF BAŞKAYA (Denizli) — Her zaman dikkat edilmektedir.

BAŞKAN — Bu temenni tahririni Riyaset Divanı icab eden makama verir.

Maddeyi kabul edenler... Kabul edilmiştir.

38 — Gümrük tarifelerini ve muamelelerini milletin iktisadî menfaatlerine daha uygun şekillere koymağa çalışmak ehemmiyet verdiği hususlardandır.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... Kabul edilmiştir.

39 — Kaçakçılıkla savaşı Türk haznesinin hakkını ve kuvvetini koruyan mühim mevzu sayarız.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... Kabul edilmiştir.

40 — İnhisar idareleri Devlet haznesi için gelir vasıtası olduğu kadar çalışma mevzularındaki mahsullerimizin değerini koruyucu olmak vazifesile millî ekonomiye de hizmeti göz önünde tutar.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... Kabul edilmiştir.

BEŞİNCİ KISIM

Millî talim ve terbiye

41 — Millî talim ve terbiyede esas düsturlarımız şunlardır:

A) Maarif siyasetimizde temel taşı, cehlin izalesidir. Maarifimizde her gün nisbeten daha fazla çocuk ve vatandaş okutacak ve yetiştirecek

bir program takip olunacaktır.

B) Kuvvetli Cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, Devletçi, lâik ve inkılabçı vatandaş yetiştirmek, tahsilin her derecesi için mecburi ihtimam noktasıdır.

Türk milletine Türkiye Büyük Millet Meclisine ve Türkiye Devletine hürmet etmek ve ettirmek hassası bir vazife olarak telkin olunur.

C) Fikrî olduğu gibi bedenî inkişafa da ehemmiyet vermek ve bilhassa seciyeyi millî derin tarihimizin ilham ettiği yüksek derecelere çıkarmak büyük emeldir.

Ç) Terbiye ve tedriste takip edilen usul, bilgiyi vatandaş için maddî hayatta muvaffak olmayı temin eden bir cihaz haline getirmektir.

D) Terbiye her türlü hurafeden ve yabancı fikirlerden uzak, üstün, millî ve vatanperver olmalıdır.

E) Her tahsil ve terbiye müessesesinde talebenin teşebbüs kabiliyetini kırmamaya ve nüvazişle itina etmekle beraber onları hayatta kusurlu olmaktan vikaye için ciddi bir intizam ve inzibata ve samimî ahlâk telâkkisini alıştırmak, mühim olduğu kanaatindeyiz.

F) Partimiz, vatandaşların, Türkin derin tarihini bilmesine fevkalâde ehemmiyet verir. Bu bilgi Türkün kabiliyet ve kudretini, nefsine itimat hislerini ve millî varlık için zarar verecek her cereyan önünde yıkılmaz mukavemetin besleyen mukaddes bir cevherdir.

G) Türk dilinin millî, mükemmel ve mazbut bir dil haline gelmesi hakkındaki ciddi çalışmalarına devam olunacaktır.

MÜNÜR (İzmir) — Arkadaşlar; zannediyorum ki maarif siyasetinin en esaslı maddesini konuşmak mevzuu üzerindemiz. Bu maddenin

(A) fıkrasında birinci cümle maarif siyasetimizin temel taşı olan cehlin izalesidir. İkinci cümle bu esastan sonra geliyor. Maarifimizde, her gün nisbeten daha fazla çocuk ve vatandaş

okutacak ve yetiştirecek bir program takip olunacaktır. Ben bu ikinci fıkraya iştirak etmiyorum. Bence, temel taşı olan bu işi, demin Genel Kâtibin çok ehemmiyetli bir şekilde

ve çok güzel bir tarzda izah ettiği gibi, işi inkılâba yakıştır bir tarzda halletmek zamana

çoktan gelmiştir. Bittabi huzuru âlinizde cehlin izalesi maarifin ehemmiyeti hakkında maruzat- ta bulunacak değilim. Yalnız bu noktai nazara

dandır ki, ikinci cümleinin şu şekilde değiştirilmesini teklif ediyorum:

«Okur yazarların en kısa zamanda % 100 olmasını temin edecek tedbirler alınacaktır. Cehle karşı seferberlik yapılacaktır». Ricam budur.

BAŞKAN — Bay Münürün tavrına muttali olduk. Bu hususta encümenin noktai nazarı nedir?

KAZIM NAMI DURU (Manisa) — Sayın arkadaşlarım, 41 nci maddenin bazı fıkraları hakkında düşündüklerimi söylemek istiyorum. Bir müddetten beri rahatsız olduğum için belki sesimi kâfi derecede işittiremeyeceğim, affımı dilerim.

Genel Kâtibimiz Bay Recep Pekerin söylediğinden anladık ki programımız devlet programı olmuştur. Devlet dahi programdaki altı esasını tamamen kabul etmiştir. Binaenaleyh terbiyenin de, yeni tâbirle söyleyeyim, eğitimin alacağı istikamet te budur. 41 nci maddede söylenen sözler prensib itibarile gayet doğrudur. Parti programının ulusal eğitim üzerine söylediği hiç bir şey ilmi bakıma aykırı değildir. Hepsi doğru, hepsi canlı ve lüzumludur. Bunların istenildiği gibi başarılmasını gönülden dilerim. Şimdi 42 nci maddenin (A) fıkrasına iliseceğim (*Daha okunmadı, 41 nci maddede yazı seseri*).

O halde müsaade buyurunuz sözlerimi o vakit söylerim.

ENCÜMEN NAMINA ŞEMSETTİN GÜNTAY (Sivas) — Okur yazarların adedini arttırmak ve bir harika göstererek memleketin bütün ferdlerini okur yazar hale getirmek ciddi istediğimiz şeylerdendir. Fakat bu gibi şeyler nihayet imkânla mukayyedir. Büyük bir Fırka programına da imkânsız şeyler kaydedilemez. Onun için zannediyorum ki, muhterem arkadaşımızın teklifi, programımızın ruhunda mündemictir. Bütün imkânlar sarfedilecektir. Memleketin her köşesinde okur yazarlar arttırılacaktır. Arzettiğim fıkralar da bu noktayı ihtiva ediyor, zannedirim. Binaenaleyh o kayde lüzum yoktur.

BAŞKAN — Tavrınız şudur : «Okur yazarların en kısa zamanda % 100 olmasını temin edecek tedbirler alınacak ve cehle karşı seferberlik yapılacaktır».

Encümen başkanı zaten maddenin bunu is-

tihdaf ettiğini, imkân ve zamanla bunun kabül olduğunu söylediler. Şu halde evvelâ tavrınızı reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Edilmemiştir.

Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul edilmiştir.

42 — Mektepler hakkında başlıca fikirlerimiz:

A) Nomal ilk tahsil beş yıldır. Şehirlerde, köylerde veya köyler mntakasında vaziyet ve ihtiyaca göre ilk mektepler, muntazam bir tabik programı altında arttırılacaktır. Köylerdeki mekteplerde sıhhat, yaşayış ve mntakasile münasebeti olan ziraat ve sanat fikirleri verilecektir.

B) Köy çocuklarımıza kısa zamanda ameli hayatın istediği zaruri bilgiyi verebilecek üç veya dörd sömestirli köy mektepleri açılacaktır. Bunların tahsilin yüksek derecelerine hazırlama maksadını kovalayan ilk mekteplerden ayrı tip olarak kurulub çoğaltılması plânlanacaktır. Bu tip köy mekteplerinde tahsilin daha olgun yaşta başlaması, arasız devam etmesi ve devletçe askerlik borcu gibi bir sıkılıkla takib edilmesinin gerektir.

C) Meslek ve sanat mektepleriyle akşam sanat mektepleri memleketin ihtiyacına yetişecek derecede arttırılacak ve lüzumlu kurslar açılacaktır.

D) Her vilâyet merkezinde ve orta tahsili memlekete yaymak esasını gözetilerek icab eden kazalar mntakalarında orta mekteb bulundurmaya lüzumuna kaniiz. Orta mekteplerden uzak muhitlerdeki vatan çocuklarının huzur ve emniyetle istifadelerini temin için talebeyi gece üretilen yatracak teşkilât yapmağa çalışılacaktır. Bu mekteplerde mntakalarile münasebeti olan mesleki malûmat verilmesine itina olunacaktır.

E) Liselerimizi yüksek tahsile tam kabiliyetli talebe yetiştirecek surette her noktai nazardan takviye ve ikmal edeceğiz.

F) Üniversite ve yüksek mekteplerimiz kendilerinden beklenen neticeleri verebilecek mükemmeliyete getirilecektir. Üniversitelerin adedini artırma fikrindeyiz.

KAZIM NAMI DURU (Manisa) — 42 nci maddenin bir iki fıkrası hakkında da söyleyeceklerim var:

Nomal ilk öğretim devri neden beş yıldır

Bunu anlayamadım. Biliyorsunuz ki devri sabbıkta bile, meşrutiyetten evvel, üç yıllık mektepler vardı. Buraya girmek için de iki sene ihtiyat sınıfında okunurdu. Bu devreden sonra da üç sene de rüştiyede okunurdu. Demek ki ilk öğretim devri için sekiz sene lâzımdı. Hakikaten o eski yazı ile okumak ve o lisanı öğrenmek güçtü. Bu gün sekiz yıl çoktur. Meşrutiyetten sonra düşünürdüm ki, tahsil altı sene olacak olursa ve ilk mekteplerle rüştiyeler birleştirilirse daha faydalı olacaktır.

Ancak 1926 dan itibaren ki, Cumhuriyet Kültür bakanlığı ilk öğretimi beş yıla indirmiştir. Niçin?

Acunun bütün memleketleri her tarafta ilk tahsili mümkün olduğu kadar uzatmak taraftarıdır. Hemen hiç bir memleket kalmamıştır ki, altı seneden az bir ilk mektebi olsun. Bununla beraber - 8 - 10 sene kadar yani 18 yaşına kadar ilk tahsile çıkan memleketler vardır. İlk tahsili beş senede bırakmağı doğru bulmuyorum. İlk tahsi mutlaka yedi sene olmalıdır. Gerçi ilk tahsilin yedi sene olması - bu gün beş senelik tahsili tamamen temin edemeyen bir memleket için - çok müşkül bir iştir. Fakat bunu ikiye ayırmak kabildir. Tahsil devresinin biri dörd, biri de üç sene olabilir. Bu da mümkün olan yerlerde tatbik edilir, mümkün olmayan yerlerde şimdilik devletin malî vaziyeti düzelinceye kadar geri bırakılır.

Partimizin bunu bir gaye olarak kabul etmesini rica ederim. Fakat dörd senelik tahsilin her yerde, köyde ve kasabada bilâistina tamamen temin edilmesi bence daha doğru olur. Nasıl ki, Partimizin programında beş senelik tahsil şehir ve köy için aynı ise, benim arzettiğim ilk tahsil de aynıdır. Hiç değişmez.

Mümkün olduğu kadar, arzettiğim gibi, mahkememiz arttığı vakit köylerde dörd senelik ve şehirlerde de yedi senelik tahsil tatbik edilir. Köylerde de yavaş, yavaş zenginleştikçe, büyüdükçe mahallî kudretlerine göre yedi seneliği tamim edebiliriz.

Okutana gelince; sayısı talebenin sayısına bağlıdır. Talebe arttıkça okutana ihtiyaç çoğalır. Öyle okulalarımız vardır ki, bir okutan yetmiş hattâ seksen talebeye ders okutuyor. biraz türkçe; biraz hesap, kara cümleyi gösterebilir. Fakat lâzımgelen vatandaşlık duygusunu veremez. Okutanların artması lâzımdır.

Bunun için sarfedilen gayretler azdır. İlk okullar için mevcut olan okutanların yetişim tarzı da bir değildir. Kimisi dörd senelik, kimisi beş senelik, kimisi altı senelik muallim okulalarında yetişmiştir. Bundan başka lise veya orta mektepten mezun olub ta bir kurs geçirerek muallimlik ehliyetnamesi alanlar vardır. Hulâsa muallimlerin yetişim tarzı bir değildir. Onun için ilk okullarda okutanlar ayrı verimi veremez. Bu gün dahi böyledir. Onun için muallim mektepleri ki doğrudan doğruya Devlet bütçesinden idare olunuyor. Bunları lâzımgelen kerteye ve değere çıkarmak bence muktazidir.

Bu günkü okutan okullarının, yani muallim mekteplerinin programları bile basılıb muallimlerin eline verilmiş değildir. Senelerdenberi, 1927 de ilk mektepler programları değiştirildiği halde programa göre okutan mekteplerin terbiye, pedagoji kısımları henüz değiştirilmemiştir. Yani bu gün ilk muallim mekteplerinden çıkan muallimler, ilk mekteb programımızın istediği malûmatı kâfi derecede haiz değildiler.

Dün akşamki dilek toplantısında bir arkadaşımız dedi ki, ilk mekteplerimiz Belçika, orta mekteplerimiz Amerika Hayiskolları, liselerimiz de Fransız sistemindedir. Acaba Türkün kendine göre bir sistemi yok mudur? Bu arkadaş tamamen doğru mu söylüyor? İlk mekteb programımızın Belçikada hususî bir mahiyeti haiz olarak yetişen ve geçen sene vefat eden Dr. Dokroli sisteminden istifade ettiğini biliyorum. Orta mekteplerimizin ise Amerika harsını takib ettiğini biliyoruz. Fakat bu iki sistem arasında büyük bir fark yoktur. Bu iki sistem de bu günkü pedagojik sisteme istinad eden sistemdir. Binaenaleyh ilk okulayı takib eden çocuk orta okula ya eyice girebilir ve oradan da kâfi kuvvetle yetişebilir. Yalnız lise programları Fransız programının aynı değildir. Lise programı eski sultanî programından kalmadır. Bunun üzerinde işlene işlene bu günkü şekle sokulmuştur. Bilirsiniz mütehassıslar, bilhassa bazı ayrı noktalarda ihtisas besbetmiş adamlar, kendi ihtisaslarına çok ehemmiyet verirler ve onları takib ederler. O programları ilim mütehassısları yaptıkça - ilim mütehassısı terbiye mütehassısı değil - böyle aykırı neticeler verir. Onun için liselerin programları orta mekteb programlarının bir devamı değildir. Üç sene orta mektebde

tahsil etmiş, bu sene liseye girmiş olan çocuklar yeni bir takım ilimler karşısında şaşırmışlardır ve bundan çocuk babaları da, muallimler de şikâyet ediyorlar. İşte bir de bu program meselesi vardır, bunların da ıslahı lâzımdır. Maarif bakanlığı bunu da düşünmek mecburiyetindedir.

Uzatriyorum belki, affınızı dilerim, bu mesele benim içimi yakan meselelerdendir. Onun için söylüyorum. Maddenin (B) fıkrasına geçiyorum. (B) fırası okundu değil mi?

BAŞKAN — 42 nci madde kâmilan okundu.

KÂZIM NAMİ DURU (Devamla) — Teşekkür ederim. (B) fıkrasına geçiyorum. Köylerde sömestr usulü ile kurslar açılmasından bahsedilmektedir.

Bu mesele bugünkü vesaitimizle temini kabül olmayan meselelerdendir. Bence bunu yapamayız. Bunun tatbiki için ona göre uzman lâzımdır. Bize yol gösterebilirler, bu benim görüşümdür.

(C) fıkrasında ertik ve sanat okullarından bahsedilmektedir. Bu okulların bir tarihi vardır. Sanat mekteplerini hepimiz biliriz. Kim açmıştır, buralarda neler öğrenilmektedir, çıkanların öğrendikleri sanatı icra etmediklerini ve Hükümet kapılarında, şurada, burada nemuriyet aradıklarını yine hepimiz bilirsiniz. Bundan bir kaç sene evvel Kültür bakanlığı Belçikalı profesör Omer Böiz isminde bir adam getirtti. Bu zat İstanbul, İzmir ve Ankara sanat mekteplerini bir, bir buçuk aylık tetkik ve müşahededen sonra bir rapor verdi. Bugünkü sanat mekteplerimiz az çok aykırı ve düzgün olmak şartile bu programın neticesidir. Halbuki bizde bu programı takib edecek uzman yoktur. Öyle uzman isteriz ki, bu işlerde zaman geldiği vakit mesuliyeti üzerine alarak bir kaç senede bu işi takib etsin ve kendi içimizden uzman yetiştirtsin ki bu mektepler verimli olsun. Kanaatimce bugünkü şekil verimli olmayacaktır. İkinci fıkrasında orta okullardan bahsediliyor. Orta okula verilen ehemmiyet, çocuklara ilk okullardan alınan malûmattan fazla bir malûmat verdiği içindir. Halbuki iyi düşünmek lâzımgelirse bu okulların mahiyeti nedir? Bundan beklenen gaye nedir? niçin orta mekteb diye üç sınıflı bir mekteb tesis edilmiştir? Ve şimdiye kadar 1927 de yapılan yeni programlara göre yeni bir sistem takib ettirmek istediğimiz mekteplerden memle-

kete ne fayda hâsıl olabilir? Diyorlar ki, bu mekteplerden çıkanlar hayata intibak hususunda diğerlerinden çıkanlara benzemeyeceklerdir. Orta mekteb mezunu oldukları için memur olmak hakkını haizdirler. Sonra isterlerse liseyi de bitirerek yüksek tahsili takib eder. İsterlerse kendi memleketlerinde kaldıkları zamanda hayata kolayca intibak edebilirler. Hayata iyice intibak edebilmeleri için memleketin hayatını mekteplerde öğrenmek lâzımgelir. Halbuki bu mekteplerde okuyanlar kendi memleketlerinin hayatından ziyade başka memleketlerin hayatlarını okumaktadırlar. Meselâ, İngilizceden veyahud Almancadan tercüme edilmiş bir fen bilgisi kitabını almız. İçindeki bahisler herhangi bir kasabamızda tatbik edilebilecek şekiller değil ve oralarda hiç göremeyeceğiniz ve ancak kendi memleketlerine inhisar edecek şeylerdir. Bizim memleketle alâkası olmadığını göreceksiniz. Onun için memleketimizin hayat şartlarına, uyarına göre talebe yetiştirmek için mekteplerin programlarında tadilat yapmak lâzımdır. Bunların muallimlerine gelince : Memlekette 90 küsur orta mekteb vardır. Bunların muallimleri ya eski Darülfünun mezunları veya liselerden yetişipte Üniversiteden muallimlik ehliyeti almış veyahud ilk muallim mektebinden yetişmişlerdir (*Madde ile alâkası yok sesleri, gürültüler*).

BAŞKAN — Mütaleanız sadet haricidir. Madde hakkında sarîh fikriniz ne ise onu söyleyiniz.

KÂZIM NAMİ DURU (Devamla) — Affınızı rica ederim; alenî söz söylemek alışkanlığında değilim. Onun için belki kusurlar ediyorum. Nihayetünnihaye demek istiyorum ki; orta mekteb ve liselerin dahi ıslahı lâzımdır. Programlarda bu noktalara ehemmiyet verilmelidir. Programın hiç bir maddesinin aleyhinde değilim. Yalnız senenin aleyhindeyim. 5 senelik ilk tahsil 7 sene olmalıdır.

RECEB PEKER — Mevzu olan nokta hakkında bir iki cümle ile cevap vereyim. İtiraz ettikleri nokta 3, 5, 7 sene meselesidir. Hakikaten ilk tahsilde 5 sene deniyor da, diğer tahsil kademelerinin senesi neden söylenmiyor. Çünkü burada 5 yıldan daha az mekteb tipleri vardır. Bununla üç dershaneli mektepler kaldırılmaktadır. Fakat ilk tahsilin 5 seneden de fazla olmasının doğru olduğu hakkında fikirleri

varsa bu teknik yeni bir istek olur. Burada politik meselelerle meşgul olan Kurultay bunun içinden çıkamaz. Bunu uzmanlara, bakanlığın alâkadar dairesine bırakırız. Fakat lâtife olarak söyleyeyim ki, eğer arkadaşım Durunun fikirlerini tatbik etmek lâzımgelirse, bir talebe, ancak kendi yaşma geldiği zaman Üniversiteyi bitirebilecektir (*Gülüşmeler*).

Köy mektebelerini kurmak için uzmanlara ihtiyac olduğunu söylediler. Hiç bir şey istemeyen, en basit bir organizm ile tatbik edilip zarurî bir ihtiyaçla açılan bu mektebelerin açılmasıdaki gaye sarihtir. Hiçte uzun bir ihtisas için değildir. Bir arkadaşım memlekette tahsil için seferberlik yapalım, dedi. Uzun bir müddet okutamamak sisteminin yerine zannederim ki, bu daha kestirme bir yoldur. Normal bir şekilde ilk tahsilini yapmak isteyen, beş dershaneli mektebe gider. Fakat ancak okuma düşüncesiyle okuyub yazmakla beraber, biraz hesap, biraz yurd bilgisi öğrenmek, ve daha fazla okuyamamak vaziyetinde bulunanlar ise, üç dershaneli mekteblere giderler.

AKA GÜNDÜZ (Ankara) — Gerek bu maddeyi, gerek Kültür bakanlığına aid maddeleri diğer arkadaşlarla, hatta deyebilirim ki bir iki yüz arkadaşla sabaha kadar müzakere ettik. Her madde üzerinde ayrı ayrı görüştük. Vardığımız sonuç şudur: Gerek bakanlık ve gerek Fırkanın Heyeti merkeziyesi, gerek bizim encümenimiz nihayet bize hariçten iştirak eden ve söz söyleyen, münakaşa eden arkadaşlarımız, kültür için konmuş olan bu maddeler üzerinde tamamen mutabık kalmışlardır. Hatta bunlar, okunarak ve okunduktan sonra ne iyi ve ne güzel diye bütün arkadaşlar tarafımdan alkışlarla kabul edilmiş maddelerdir. Bu maddeler o kadar incelenmiş o kadar süzgeçten geçirilmiştir ki, bunlar üzerinde münakaşa açılıp da ne Avrupa medresesine, ne şark medresesine benzetmeği doğru bulmam. Onun için bu maddelerin okunarak aynen kabul edilmesini rica ediyorum.

BAŞKAN — İlk tahsilin beş ve yedi sene olması meselesi üzerinde münakaşa açıldı ve icab eden cevap verildi. Şimdi maddeyi aynen reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul edilmiştir.

43 — Az nüfuslu bir kaç köyü okutacak normal ilk mekteplerle ayrı tipteki köy mektepleri

için ameli yoldan pansiyonlar kurdurulur ve korunur.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... Kabul edilmiştir.

44 — Güzel sanatlara bilhassa musikiye, inkılâbımızın yüksek tecellisile mütenasib bir surette ehemmiyet vereceğiz.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... Kabul edilmiştir.

45 — Müzelerimizi zenginleştirecek kıymetli tarihi eserlerin toplanmasına ve bu maksatla hafriyat yapılmasına ehemmiyet verilecek ve umumiyetle eski eserlerin tasniflerine ve icabedenlerin yerlerinde iyi muhafazalarına itina olunacaktır.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

46 — Kitab, neşriyat ve kütüphane işleri Parti için mühimdir. Şehir ve köylerde kütüphaneler kurmak ve arttırmak isteriz.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

47 — Maarifimiz, bu günün ve yarının isteğe tahsil derecelerini önden gören bir tertiple plânlanacak ve bütün tahsil kademeleri ile sanat ve meslek ihtiyaçları bu plâna göre düzenlenecektir.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

48 — Klasik mekteb terbiyesinin dışında yığma devamlı ve yeni Türkiyenin ileri gidiş yollarına uyar bir halk terbiyesi vermeği mühim görürüz. Bu hizmet için çalışan halkevleri teşkilâtını Devlet mümkün olan vasıtalarla koruyacaktır.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

49 — Parti, inkılâb müzesi kuracaktır. Bunu, halka inkılâb terbiyesini aşılama için tesiri vasıta sayarız.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

50 — Türk gençliğinin başı, onları temiz bir ahlâk, yüksek bir yurd ve inkılâb aşkı içinde toplayacak milli bir teşkilâta bağlanacaktır. Bütün Türk gençliğine neşe ve sıhhatlerini, nefse ve millete inanlarını besleyecek beden terbiyesi verecek ve gençlik, inkılâbı ve bütün istiklâl şartlarıyla yurdu müdafaa etmeği en üstün vazife tanıyan ve bu vazifeyi yerine getirmek uğrunda her varlığını fedasına hazır tutan bir

sihniyetle yetiştirilecektir.

Bu ana terbiyenin tam netice vermesi için Türk gençliğinin bir yandan düşünme, karar verme ve teşebbüs alma gibi yüksek muvaffakiyet hassaları inkişaf ettirilecek ve öte yandan gençlik her zorlu işin başarılmasında tek unsur olarak sıkı disiplinin tesiri altında çalıştırılacaktır.

Türkiyede spor teşkilâtı bu esaslara göre düzenlenecek ve yürütülecektir. Gençlik teşkilâtının üniversite, mektepler ve enstitüler, halk-evleri, toplu işçi kullanan fabrika ve müesseselerle irtibatı ve yukarıdaki gayeler etrafında iş ve yol birlikleri tanzim edilecektir.

Yurdda beden ve inkılâb terbiyesi ile spor işlerinde yeknesaklık göz önünde tutulacaktır.

Mekteplerde, devlet müesseselerinde ve hususî müesseseler ve fabrikalarda bulunanlar arasında yaşlarına göre herkesin beden terbiyesile meşgul olması mecburiyet altına almacaktır. Spor ve beden terbiyesi için lüzumu olan saha ve kurumlar meydana getirilecektir. Sahaları teminde hususî idare ve belediyeler bilhassa alâkalandırılacaktır.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

51 — Parti, radyoyu milletin kültür ve politika terbiyesi için en değerli vasıtalarından sayar. Kuvvetli verici istasyonlar kuracağız. Alıcı makinelerin kolay ve ucuz tedarikini temin edeceğiz. Yurdda sinemaların millete yarar olmasını iş edineceğiz.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

52 — Millî opera ve tiyatro mühim işlerimiz arasındadır.

Dr. MEMDUH (İzmir) — Bendenize kalırsa burada ulusal opera ve tiyatrodan maksad, doğrudan doğruya opera diye taksir ve tahsis etmek değildir. Tiyatro musikisini ve tiyatro sanatını teşvik etmektir. Halbuki opera ve tiyatro diye pek ziyade taksir ediyoruz. Binaenaleyh rica ediyorum, kabilse şu şekle tahvil edilsin: « Tiyatro arı ve tiyatro müziği veyahud müzik arı » suretinde yapılırsa zannederim ki, bu programın 52 nci maddesinden istenilen şey daha ziyade tebarüz etmiş olur.

BAŞKAN — Encümenin mütaleası?

MAARİF BAKANI ABİDİN ÖZMEN — Opera olursa, tabii, müzik olacaktır. Müziksiz opera olmaz.

NECİB ALİ KÜÇÜKA — Tiyatro ile opera ayrı ayrı şeylerdir. Opera tamamen müzik demek değildir. Operanın içinde dans da vardır, ses de vardır. Binaenaleyh tiyatro müziği demekle operayı ifade etmiş olmayız. Programda konulan ve tasrih olunan madde tamamen yerindedir. Değiştirecek olursak manayı ve arzu edilen şekli ifade etmemiş oluruz.

BAŞKAN — Madde hakkında başka söz yoktur. Maddeyi aynen reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Madde aynen kabul edilmiştir.

ALTINCI KISIM

İçtimai hayat ve umumî sıhhat

53 — Türk içtimai hayatında ailenin mahfuziyeti esastır.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... Kabul edilmiştir.

54 — Nüfusumuzun artırılması ve müstakbel neslin sağlam ve gürbüz olarak yetiştirilmesi her zaman dikkat ve takib edilecek işlerimizdendir.

BAŞKAN — Söz yoktur. Kabul edenler... Kabul edilmiştir.

55 — Şehir ve kasabalarımız köylerimizin sıhhi şartlarını ve içilecek sularını fennî usullere göre ıslah etmek, köy evlerimizi düzeltmek ve köylülerimizin sağlık bilgilerini yükseltmek için muayyen programlarla çalışacağız.

BAŞKAN — Kabul edenler... Madde aynen kabul edilmiştir.

56 — Partinin çocuk hayatı ve annelerinin sıhhati ile derin alâkası vardır. Bunun için çalışmalara aşağıdaki ana çizgiler üstünde devam edeceğiz:

A) Doğum evlerini artırmak, devlet hastahanelerinde ayrıca doğum servisleri açmak, parasız doğum yardımı temin etmek ve çocuk bakımını öğretmek için her telkin vasıtasından istifade ile beraber fennî ebe ve ziyaretçi hemşireleri artırmak.

B) Şehir ve kasabalarda süt damlaları, süt çocukları muayene ve müşavere evlerini, kreşleri, öksüz ve yetim yurtlarını çoğaltmak.

C) Amele mmtakalarında işçi anneleri ve çocuklarını korumak.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

57 — Kimsesiz çocuklar yardımına...

ihhtiyarlar ve malûller milletin vesayet ve himayesi altındadır.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

58 — İşçilerin ve ailelerinin sağlık ve içtimai bakımından ihtiyaclarının teminine uğraşacağız. Bilhassa hayatını çalışarak kazanma vaziyetinde bulunan kadımlar için iş mntakalarında kreşler açmağa devam edeceğiz.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

59 — Sihat işleri Partimize hususî bir ehemmiyeti haizdir. Bu husustaki mesai umumî ihtiyacla mütenasib ve devamlı bir surette tevsi olunacaktır.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

60 — Sıtma, verem, firengi, trahom gibi buluşık hastalıklarla savaşa devam edeceğiz.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

YEDİNCİ KISIM

Dahilî, Adli, Haricî siyaset

Memurlar, serbest meslek erbaba

61 — Bütün inkılâb neticelerini, vatandaşların tam emniyetini ve millî nizam ve inzibatı dahilî ve adli teşkilât ve kanunlarile koruyan ve hiç bir hadise veya tesir önünde sarsılmayan bir Hükümet otoritesi kurmak ve işletmek işlerimizin temelidir.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

62 — Nüfus artırma prensibimizin tatbiki işleri arasında yurd dışından gelecek Türklere mümkün olan her yardımı ve kolaylığı göstereceğiz.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

63 — Adliyede mahkemelerin teşkili kanununu, halkın ihtiyacına ve memleketin menfaatine en uygun gelecek surette tedvin ve ikmal edeceğiz.

Teminatı ihtiva eden basit, amelî ve seri muhakeme usullerini genişleteceğiz.

İcra ve tebliğ işlerinde matlûb neticeleri seri ve kolay olarak temin edecek tedbriler alacağız.

Mevkulları, mahbusları ayırmaya ve hapis haneleri birer ıslah yeri haline getirmeğe çalışacağız.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

64 — Yurdda sulh ve cihanda sulh, başlıca prensiblerimizdir.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

65 — Milletın yüksek menfaatini daima göz önünde tutarak bütün dikkat ve ehemmiyetlerle vazifelerine hayatlarını hasreden memurlar, her türlü huzur ve refaha lâyıktırlar.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

66 — Türkiyede cins ve sınıf fikirlerini korunma ve yayma, sınıf mücadelesi maksadları ile cemiyet kurulmayacaktır. Devlet, hususî idare ve belediyelerle devlete bağlı müesseselerden hizmet karşılığı aylık ve ücret alanlar buldukları vazifenin sıfat ve hüviyetile cemiyet kuramazlar.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

67 — Talebe cemiyetleri adını taşıyan kurumlar hiç bir suretle siyasetle işigal edemezler ve hiç bir suretle buldukları mektebin, fakülte ve enstitünün idaresine karşı herhangi bir faaliyetle bulunamazlar.

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

68 — Türk işçilerini ve esnafımızı milletin ana varlığı içinde, o varlık için kuvvet ve fayda verici yolda ve Parti programında çizilen zihniyetle teşkilâtlandırmayı iş edineceğiz.

Dr. KÂMURAN (İzmir) — Onaylanmak üzere olan programımızın bu maddesi üzerinde biraz durarak esnaf ve işçi teşekküllerinin vaziyeti hazırasını teşrih ve münakaşa etmek istiyorum (*Dileklerde sesleri*).

BAŞKAN — Maddenin tadilî hakkında bir teklifiniz var mı?

Dr. KÂMURAN (Devamla) — Müsaade buyurur musunuz? Usul hakkında söyleyeceğimi.

BAŞKAN — Usul budur. Maddenin tadilî hakkında teklifiniz yoksa...

Dr. KÂMURAN (Devamla) — Müsaade rica ederim. Çünkü vaziyeti hazıranın münakaşası, Parti programında yazılı zihniyetle teşkilâtımızın teşkilâtlandırılmasına hizmet edecektir. Gerçi madde, programın sonuna düşmüştür, amma siyasi partinin en mühim noktasıdır. Mütalealarım, İzmir esnaf ve işçi teşekküllerine göre olacaktır. Bilirsiniz ki İzmir mühim bir sanat ve ticaret limanıdır. Teşekküllerin adedi 35 tir, esnafın mecmu üyesi 12370, işçi bölümünün mecmu üyesi 31955 tir

ki, bunun içinde 12000 kişi bilhassa sanayi amelesini teşkil etmektedir. Birliklerin mecmu geliri 100 000 liradır. 80 000 lirası 934 senesinde bilfiil tahsil edilmiş olub % 90 ı kira ve maşata hasredilmiştir, % 10 u da ancak tesanüd ve kendi sahası dahilindeki hizmetlere tahsis edilmiştir. Bu rakamlar birliklerin bugünkü faaliyeti ve hedefi bakımından rikkate lâyık olduğu için arz ediyorum. Evvelâ miktarı 40000 kişiye yaklaşan bir kuvveti içimize alırken Partimizin istihdaf ettiği siyasî gayeden henüz uzakta bulunduğumuzu göstermesi itibarile dikkate şayan bir noktâ olduğunu söylemek isterim. Haddi zatinde Partimizin eski programında esnaf birlikleri teşkil etmek ve bunları Partimizin eli ile sevk ve idare etmek hususunda kâfi derecede bir sarahat yoktur. Esnaf ve işçi birliklerinin teşekkülü hakkında 27 Eylül 1341 tarihli bir Heyeti Vekile kararı vardır. Bütün vilâyet idare heyetleri bir zihniyetle bu işlerin tehlikeli olacağını unutup durduk. Tehlikeli diyorum, çünkü Parti, Heyeti Vekilenin esnafa şamil kararnamesini işçi zümresine teşmil etmek suretile muazzam bir kütlelenin programsız bir surette sevk ve idaresi mesuliyetini üzerine almış bulunuyordu. Arkadaşlarımız, maruzatımı mevzu harici telâkki etmemenizi rica ederim. Nitekim bugün birliklerin vaziyeti ihtilâf ve memnuniyetsizlik dolu bir çıkmazın içindedir. Bizim için tehlikeli olabilecek bir silâhı onlara vermiş bulunuyoruz.

RECEB PEKER — Bu cümleyi anlayamadım, ne demek istiyorsunuz?

Dr. KÂMURAN (İzmir) — Vaziyeti hazırım münakaşası bu programda yazılı maddenin tatbikatına saik olacak. Bugünkü teşekkülü bozmak ve yeniden yapmak lâzımdır. Yarım tedbirler, fena tedbirler, hiç yapılmamış olan tedbirlerden daha tehlikelidir.

BAŞKAN — Madde ve mevzu bahis olan fıkrâ hakkında sözünüz varsa söyleyiniz, saded haricine çıkmayınız.

Dr. KÂMURAN (İzmir) — Söylememe müsaade etmiyorlar, galiba...

(Başkan 68 nci maddeyi tekrar okuttu).

BAŞKAN — Bunun hakkında bir düşünce-niz varsa söyleyiniz.

RECEB PEKER (Kütahya) Arkadaşımız mevzu hakkında izahat verirken « Söz söylememe galiba müsaade edilmiyor » dediler. Arkada-

şımıza ve cümle arkadaşlara, söyleyebilirim ki; içinde yaşadığımız, devletin bu yüksek katında, konuşulmayacak hiç bir madde yoktur. Arkadaşımız mevzu içinde her şeyi istediği kadar u-tarak veya kısaltarak konuşabilir. Kendisinde bir sorguda bulunmamın sebebi, hakikaten çok mühim bir noktaya temas etmelerindedir, «Tehlikeli olacaktır» dediler, bunu anlamak istedim.

Dr. KÂMURAN (İzmir) — Esnaf ve işçi meselesinin bir siyasası olmalıdır. Onun bir hududu çizilmelidir. Maddeler, kanunlar, programlar yapılmalıdır, bunlar tatbik yollarını göstermelidir. İşte bunu anlatmak için söyledim.

RECEB PEKER (Kütahya) — Arkadaşımız bu maddenin lehinde mi bulunuyorlar?

Dr. KÂMURAN (İzmir) — Evet. Fakat birliklerin variyeti hazırası bir çıkmazın içindedir, ıslah edilmesini istiyorum.

RECEB PEKER (Kütahya) — O halde mu-tabıkız.

Dr. KÂMURAN (İzmir) devamla — Yeni esnaf ve işçi teşekküllerile alâkadar olan bütün vilâyet idare heyetleri bu Heyeti Vekile kararnamesiyle amel etmişlerdir. Dikkat edilecek olursa Heyeti Vekile kararnamesinde işçilerin organize edilmesi hakkında hiç bir şey yoktur. Yalnız esnafın teşkilâtlandırılması hakkında sarahat vardır. Bu teşkilâtlandırmayı icabettiren Heyeti Vekilenin noktâi nazarı şöyle anlıyoruz : Esnaf teşkilâtı vakıa eski bir teşkilâttir, esnaf loncaları ve kâhyaları, kurunu vustâi olmakla beraber çok isabetlidir. Çünkü esnafı teşkilâtlandırmak demek, birbirine kötü rekabetten korumak, menfaati toplu bir halde gözetmek, Hükümetle olan münasebetlerine kanunî bir şekil vermektir. Fakat, Fırka vilâyet idare heyetleri, programda kâfi derece sarahat olmamasına rağmen, bu gibi teşkilâtın mesuliyetini üzerine almıştır. Fakat kâfi derecede sarahat olmadığı için bu gibi mevzularda angajmanlara girerek onların haklı veya haksız taleplerine karşı bir cevap vermemiştir. Bu suretle ihtilâflar, memnuniyetsizlikler, birliklerin teşekkülüyle başlamış oluyor. Şimdiye kadar ihmalkâr.....

AVNİ DOĞAN (Yozgat) — Arkadaşımızı bu bahiste söz söylemeğe sevkeden endişe, zannedersen, şu olsa gerektir. Memleketimizde esnaf ve işçi teşekkülü diye birlikler yer yer yapılmaktadır Bunların bilhassa İzmirde, İs-

tanbulda, Adanada adetleri gittikçe artmaktadır. Partimizin Büyük Kurultayın onayına arz edilen programda, bu meseleye lâzımgelen ehemmiyet verilmiş ve bunun için de hususî bir madde konmuştur. Bunun tatbikatı ileride yapılacaktır. Yalnız İzmirden bahsederken bir rakam zuhulü yaptılar. Dediler ki, 100 000 liralık bir bütçenin yüzde doksanı maaşata gidiyor, bu yanlıştır. Filhakika daha evvel otuz beşi nisbetinde bir para maaşat ve hakkı huzura gidiyordu. Fakat ben partinin umumî idare heyetinden ve Genel Kâtiplikten aldığım emir ve direktiflerle bu birliğin idaresini tanzim ederek bu 100 bin liralık bütçenin masrafını mümkün olduğu kadar azalttım. Zaten bu birlikler siyasi olmayıp içtimaî, sıhhi birer müesseseler olduğundan kendi aralarında kredi açarak, hasta olanlarına yevmiyeler vererek bir çok hayırlı işlere sarfetmek suretile bütçelerini düzgün bir hale getirmişlerdir ve bu vaziyet günden güne ıslah ediliyor. Bay Kâmuranın hakikaten endişesi yerindedir.

Yalnız zaten aynı endişeyi duyan partimiz bunu tanzim etmeyi bir emel edinmiştir. Hakikaten bir işçi partisi diye bir şey yoktur. Böyle bir teşekküle de müsaade edilemez. Avrupada emenden ge se böyle teşekkülle toplu yığmağa çalışıyorlar. Binaenaleyh arkadaşımızın endişesi bunun yalnız büyük, mühim bir fırka meselesi olduğunu tebarüz ettirmesidir.

BAŞKAN — Bay Kâmuranın söylediği sözler bu maddeyi takviye içindir. Bu esas bir prensiptir. Bu prensip dolayısıyla kanunda kendi fikirleri yer bulur. Maahaza dilekler tetkik olunurken yine sözleri mahfuzdur. Maddeyi aynen reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul edildi.

69 — Beynelmîlel maksadlarla cemiyet yapılmayacağı gibi kökü yurd dışında olan cemiyetler kurmak yasak olacaktır. Milletler arasında beraberlik yapmakta devletin fayda göreceği maksadlarla cemiyet kurmak veya kurulu olanların şubelerini açmak için İcra Vekilleri Heyetinin kararı lâzımdır.

BAŞKAN — Söz isteyen var mı? Maddeyi aynen kabul edenler... Kabul olunmuştur.

70 — Memur olmayan serbest meslek erbabının millî Türk mevcudiyeti için lüzumlu ve faydalı olan hizmetler Partinin takdir gözü

önünde tutulur. Kabiliyetleri ve hizmetleri karşılığını görmeleri için faaliyetleri sahasını açık ve emin bulundurmamak vazifelerimizdendir.

BAŞKAN — Söz isteyen...? Maddeyi kabul edenler... Kabul olunmuştur.

71 — Yeni Türkiyenin hayatında köyü her bakımdan mühim sayarız. Köylünün sıhhati, güler yüzlülüğü, kültür ve inkılâb anlayışında değerli ve ekonomik alanda varlıklı olması, bütün çalışma kollarımız için mühim iş olarak göz önünde tutulacaktır.

BAŞKAN — Kabul edenler... Kabul olunmuştur.

SEKİZİNCİ KISIM

Vatan müdafaası

72 — Vatan müdafaası millî vazifelerin en mukaddesidir. Gereğinde bu uğurda yurdun canlı, cansız bütün varlıklarını ve kuvvet vasıtalarını kullanmağı esas tutarız. Parti, askerliğin umum vatandaşlara istisnasız tatbiki esasını kabul etmiştir. Türk ordusu her türlü siyasi mülahaza ve tesirlerin üstündedir. Ordunun, kendisine verilen yüksek vazifeyi her an muvaffakiyetle ifa edebilecek kudreti haiz ve asrın tekemmüllerine uygun vasıtalarla mücehhez olmasına ehemmiyet veririz (*Şiddetli alkışlar*).

BAŞKAN — Bu tezahürat maddenin ittifakla kabul edildiğini gösteriyor (*Tabii sesleri*).

73 — Devletin yüksek bünyesinin sarsılmaz temeli olan ve millî mefkûreyi, millî varlığı ve inkılâbı kollayan ve koruyan Cumhuriyet ordusunun ve onun fedakâr ve kıymetli mensublarının daima hürmet ve şeref mevkiinde tutulmasına sureti mahsusada itina ederiz (*Şiddetli alkışlar*).

BAŞKAN — Bu madde de ittifakla kabul edilmiştir. Programın maddeleri bitti. Heyeti umumiyesini şu suretle reye koyuyorum. Büyük Şefimiz Atatürkün yüksek alâkasile program öz türkçeye çevrilmiştir. Bunun heyeti umumiyesini reye koymak için öz türkçe metnini okuyacağız.

HACİM KEZER (Balıkesir) — Lüzum var mı? basıldı ve dağıtıldı. Herkes görmüştür.

BAŞKAN — Arkadaşlar daha zevkle dinler-

ler ve daha açık olduğunu görmekte memnun olurlar.

Okutuyorum:

C. H. P.

Program

GİRİŞ

ana fikirlerin, devrimin başına ve akışına bağlı

Cumuriyet Halk Partisinin programına temel olan ana fikirler, Türk devriminin başlangıcından bugüne kadar yapılmış olan işlerle, tam olarak, ortaya konmuştur.

Bundan başka, bu fikirlerin başlıcaları, 1927 yılında Parti Kurultayınca da kabul olunan tüzüğün genel esaslarında, ve, Genel Başkanlığın, aynı Kurultayca onanmış olan bildiriğinde, ve 1931 Kamutay seçimi dolayısıyla çıkarılan bildiriğe saptanmıştır.

Yalnız bir kaç yıl için değil, geleceği de kapsayan tasarılarımızın ana hatları burada, toplu olarak yazılmıştır.

Kamâlizm

Partinin güttüğü bütün bu esaslar, Kamâlizm prensipleridir.

BİRİNCİ KISIM

Esaslar : 1 - Vatan, 2 - Ulus, 3 - Devletin esas kuramı, 4 - Kamusal haklar

Vatan

1 — Vatan; Türk ulusunun eski ve yüksek tarihi ve topraklarının derinliklerindeki eserleri ile, bugün, üstünde yaşadığı, sıyasal sınırlarla çevrilmiş, kutsal yurddur.

Vatan hiç bir bağ ve şart altında ayrılık kabul etmez bir küldür.

Ulus

2 — Ulus; dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı yurddaşlardan meydana gelen sıyasal ve sosyal bir bütündür.

Esas kuram

3 — Devletin esas kuramı: Türkiye; ulucu, halkçı, devletçi, lâik ve devrimci bir Cumuriyettir.

Kuvvet birdir, egemenlik ulusundur
Türk ulusunun yönetim şekli. (Kuvvet

birdir) esasına dayalıdır. Egemenlik birdir; ve bağısız, şartsız ulusundur. Egemenlik hakkını, ulus adına Kamutay kullanır. Törütgen ve yürütgen yetkiler Kamutayda toplanır. Kamutay törütüm yetkisini, doğrudan doğruya, kendi kullanır. Yürütüm yetkisini kendi arasından seçtiği Cumur Başkanı ile, onun orunlayacağı Hükûmete bırakır. Türkiyede hakyetleri bağımsızdır.

Parti, devlet şekillerinin en doğrusu bu olduğuna kaniğdir.

Özgenlik, eşitlik, dokunulmazlık ve mülkiyet hakları

4 — Kamusal haklar:

A - Yurddaşların, ferdiğ ve sosyal özgenlik, eşitlik, dokunulmazlık ve mülkiyet haklarını barınmak, Partimizce başlıca esaslardandır. Bu haklar, devletin varlık ve otorite sınırı ile buçlanmıştır. Ferdiğ ve hükmiğ şahsiyetlerin kınavı, kamuğasıya aykırı olmayacaktır. Kanunlar bu esasa göre konacaktır.

Kadın erkek eşitliği

B - Parti, yurddaşlara hak ve ödev vermekte, kadın erkek ayırmaz.

Seçim

C - Saylav seçim kanunu yenilenecektir. Yurduzumun genel şartlarına göre, vatandaşı yağımdan tanmakta olduğ ve inandığı şahısları ikinci seçmen olarak ayırmakta özgür bırakmağı ve saylav seçimini bu yönden yapmağı demokrasi gereğine en uygun buluruz.

İKİNCİ KISIM

Cumuriyet Halk Partisinin ana vasıfları

5 — Cumuriyet Halk Partisi; a - Cumuriyetçi, b - Ulusçu, c - Halkçı, ç - Devletçi, d - Lâik, e - Devrimcidir:

Cumuriyetçilik

A - Parti, ulus egemenliği ülküsünü en iyi ve en sağlam surette imsileyen ve taplayan devlet şeklinin Cumuriyet olduğuna kaniğdir. Parti bu sarsılmaz kanağatla, Cumuriyeti her tehlukeye karşı, bütün araçlarla korur.

Ulusçuluk

B - Parti, ilerleme ve gelişme yolunda ve arsulusal değelerde ve ilğilerde Türk sosyete-

sinin , çağdaş uluslarla yanyana ve bir uyumda yürümekle beraber, ikinci maddede izah olunduğu üzere kendine özgü iralarını ve erkin benliğini korumağı esas sayar.

Halkçılık

C - İrde ve egemenlik kaynağı ulustur. Bu irde ve egemenliğin, Devletin yurddaşa ve yurddaşın Devlete karşı olan ödev ve yükümlerini tamamen yerine getirmek için kullanılması, Partinin başlıca prensiplerindedir. Kanun karşısında saltık bir eşitlik kabul eden, ve hiç bir ferde, hiç bir aileye, hiç bir klasa, hiç bir cemaata ayrılık tanımayan yurddaşları, halktan ve halkçı olarak kabul ederiz.

Türkiye Cumhuriyeti halkını ayrı, ayrı klaslardan karışık değil, fakat, ferdig ve sosyal hayat için, iş bölümü bakımından, türlü hizmetlere ayrılmış bir sosyete saymak esas prensiplerimizdendir; çiftçiler, küçük zanaat sahipleri esnaf ve işçilerle, özgür ertik sahipleri, endüstrieller, tecimerler ve işyarlar Türk ulusal kuramının başlıca çalışma örgenleridir. Bunların her birinin çalışması, öbürünün ve kamunun hayatı ve genliğı için bir zorağdır.

Partimizin bu prensible amaçladığı gaye, klas kavgaları yerine sosyal düzenlik ve dayanışma elde etmek, ve asığlar arasında, birbirine karşıt olmayacak surette, uyum kurmaktır. Asığlar, kapasite ve çalışma derecesine göre olur.

Devletçilik

Ç - Özel kınav ve çalışma esas olmakla beraber, imkân olduğu kadar az zaman içinde ulusumuzunu genliğe ve yurdu bayındırlığa eristirmek için, genel ve yüksek asığların gerektirdiğı işlerde, hele ekonomik alanda, Devleti filig surette ilgilendirmek başlıca esaslarımızdandır.

Devletin ekonomi işleri ile ilgisi filig surette yapıcılık olduğu kadar, özel girişimlere ön vermek ve yapılmakta olan işleri düzenlemek ve kontrol da etmektir.

Devletin, filig olarak, hangi ekonomik işleri yapacağını belirtmesi, ulusun genel ve yüksek asığlarına bağlıdır. Bu lüzum üzerine, Devletin, filig olarak, kendi yapmağa karar verdiği iş, eğer, özel bir girişit elinde bulunuyorsa, onun alınması her defasında özgü bir kanun çıkarmağa bağlıdır. Bu kanunda özel girişitin uğrayacağı zararın, Devlet tarafından ödem şekli gösterilecektir.

Bu zarar oranlanırken, gelecekteki kazanç ihtimalleri hesaba katılmaz.

Lâiklik

D - Parti, bütün kanunların, tüzüklerin ve usullerin yapılışında ve taplanışında, en son ilim ve teknik esasları ile, asrın ihtiyaçlarına uymasını prensip olarak kabul etmiştir.

Din, bir vicdan işi olduğundan, Parti, dini, dünya ve devlet işleri ile sryasadan ayrı tutmağı, ulusumuzun çağdaş medeniyet yolunda ilerlemesi için başlıca şartlardan sayar.

Devrimcilik

E - Parti devlet yönetiminde, tedbir bulmak için derecel ve evrimsel prensiple kendini bağ tutmaz. Ulusumuzun sayısız özverilerle başarmış olduğu devrimlerden doğan ve olgunlaşan prensiplere bağlı kalmak ve onları korumak Parti için esastır.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Ekonomi

Tarım, endüstri, mağdenler, ormanlar, tecim ve bayındırlık işleri

Kapital

6 — Ekonomide hareketli kapital önemlidir.

Nomal kapitalin tek kaynağı ulusal çalışma ve tutumdur. Bunun için çalışmayı artırmak, ferd ile aile hayatında ve devlet ve hükümetin genel ve özel bütün yönetgelerinde tutum fikrini kökleştirmek, partinin başlıca prensiplerindedir.

Kredi

7 — Kredi işlerine ihtiyac derecesinde önem verilecektir. Kredilerde üremi, iskontoyu ucuzlatmak ve kredi işlerini kolaylaştırmak hedefimizdir:

Kredide güven

A - Parti, yurdda kredi güvenliğine büyük önem verir. Borç veren kurumlar, açmış oldukları kredilere karşı, gerçek ve sağlam inanca istemek şartı ile, kredi ile iş yapmak hevesinin hakikiğ iş adamlarına hasrolunabileceğı kanağatındayız.

Çiftçi kredileri

B - Küçük çiftçilerin mevsimlik kredisi tarım kredi kooperatiflerinden ve çiftlik sahiplerinden

rinin yıllık kredi ihtiyaçları ipotek karşılığı sağlanmalıdır.

C - Ürün ve hayvanlarla, çift yaraç ve makineleri karşılık tutularak kredi açılmak usulü konaktır.

Ç - Yıllık çiftçi kredilerinin ödeme günü, ürünlerin, alıcı baskısı altında olmaksızın satılabileceği zamandan sonraya bırakılmalıdır.

Başka krediler

D - Mağdenciler, endüstri ve küçük zanaat sahipleri, esnaf, küçük tecimerler, balıkçı ve süngerçilerin kredi ihtiyaçları karşılanacaktır.

E - Endüstri ve deniz ürünleri için, makine ve yaraç karşılığı kredi verilecektir.

Yurddaşların yuvalandırılması

Kredifonsiye

F - Yurddaşları ev sahibi kılmak prensibini güden par'miz, bu günkü Emülâk bankasının aslın dar olan kapitalini arttırmaya önemli tutmakla beraber, şimdilik, Bankanın kapitalinden yeni yapılarla verilen kısmın yalnız evlere tasrolunması fikrindedir. Banka, bu otrulardan başka, mülk ve gelir yapıları için kredi açmaz. Eskiden yapılmış olan taşısız mallar üzerine de, otrudan başka, mülk ve gelir yapılmamak şartı ile kredi açılır. Elde bulunan kapitalin hizmeti ancak bu suretle ergemize uygun yoldan kapsallanmış olur. Öte taraftan daha ucuz ve uzun ödelli bir kredi fonsiye kipinin kurulmasını, en az zamanda gerçekleştirilmek lâzımgelen bir iş sayarız.

Tefecilikle savaş

8 — Tefeciliğe karşı savaşta bulunmak partimizin prensiplerindedir.

Sigorta

9 — Sigorta işi ile, önemi derecesinde uğraşacağız.

Kooperatifler

10 — Partimiz kooperatifçiliği ana prensiblerden sayar. Kredi kooperatifleri ile, toprak ürünlerinin hakikiğ değerinden üretmenleri faydalandırarak olan satış kooperatiflerinin kurulmasına ve çoğaltılmasına önem vermekteyiz. Türkiye Tarım bankası, tarım kooperatiflerinin ana bankasıdır.

Tarım bankası

11 — Tarım bankasını daha çok, çiftçi ve

köylü ekonomisine yararlı bir hale getirmek ve onu, kanun esaslarına göre kontrol imkânını sağlayacak şekilde sahiblendirmek gayemizdir.

Dış tecimde denklik

12 — Ödeme dengesini düzeltmek ve bu yönden Türkiyenin dış tecimini denk tutmak lüzumludur.

Dış tecim uzlaşmalarında prensibimiz, malımızı alanın malını almaktır.

Endüstrinin korunması

13 — Küçük ve büyük endüstri, ilk madde üretmenlerinin asığlarına daha uygun olarak korunmalıdır.

İşin düzenlenmesi

14 — Hiç bir ekonomik girişim kamugasıya olduğu kadar, ulusal ve özel bütün kmavlar arasındaki uyuma da karşıt olamaz. İş verenlerle işçilerin çalışma birliğinde de bu uyum, esastır.

İş kanunu ile işçiler ve iş verenler arasındaki karşılıklı ilgiler düzenlenecektir.

İşde uzlaşma

İş anlaşmazlıkları, uzlaşma yolu ile ve na imkân olmazsa devletin kuracağı uzlaşma araçlarının yarıçığı ile kotarılır.

Grev ve lukavt yasağı

Grev ve lukavt yasak olacaktır.

Uluscu Türk işçilerinin hayat ve hakları bu esaslar içinde ilgilendiriz. Çıkarılacak iş kanunlarımız bu esaslara uygun olacaktır.

Endüstride plân

15 — Yurdu endüstrilestirmek için, devletin ve özel girişimlerin meydana getireceği kurumlar, oir ana programa uygun olacaktır. Devlet plânları, yurdu kısa bir zamanda ihtiyacı olan endüstrilerle cihazlamak gayesine göre yapılacaktır. Endüstrinin memleketin bazı köşelerinde toplanması yerine - kurulmaları ekonomik de olmak şartile - genişlikle yayılmasını göz önünde tutarız.

Fiat kontrolü

Üretmenlerle yoğaltmanlar arasında çıkabilecek asığ kavgalarını önlemek için, Devlet, bütün endüstrilerde fiat kontrol işlerini düzenleyecektir. Devlet fabrikaları için de ayrıca finansal ve teknik bir kontrol düzeni konacaktır.

Kapitalinin çoğu veva tamamı devletin olan

endüstriyel kurumların finansal kontrolleri, tecimel olan özlükleri gereğine uygun surette düzenlenecektir. Rasyonel çalışmaya önem vereceğiz.

Tröst ve kartel yasağı

Yogaltmanların zararına fiyat birliği yapacak olan tröst ve kartellere izin verilmeyecektir. Rasyonelleştirme ergesi ile yapılacak olanlar, bunun dışındadır.

Tecimin korunması

16 — Memleketin gelişiminde bütün tecim knavları önemlidir. Nomal çalışan ve tekniğe dayanan kapital sahipleri korunacak ve kendilerine ön verilecektir.

Tecimde çıkart işleri

17 — Çıkart işlerini önemli ulusal işlerden ve dış tecimin düzenlenmesini en büyük ekonomi ödevlerinden sayarız. Tecimerlerin bu yoldaki knavlarını verimli kılacağız. Ulusal ürünlerimizin sürümünü kolaylaştırmak, ünlerini barınak, çıkartlarını sağlamak ve standartlaştırmak tedbirleri ile yakından ilgileneceğiz. Dış tecimini her gün artan bir dikkatle, piyasaları çeşitlerine ve gereklerine uygun bir çıkart siyasası bakımından çalıştırmak, ve onu Devlet yardımı ile kuvvetlendirmek isteriz. Dış tecimi ile uğraşanların, işlerini başarmak için ihtiyaç duydukları bilgileri verecek örgütlerimiz olacaktır.

Özgür bölge

18 — Gereğinde dış tecim transitlerinden Devleti faydalandırarak olan özgür bölge kurulmasını iyi bir iş sayarız.

Liman, rıhtım ve hamallık tarifeleri

19 — Ulusal ekonomi gereklerine uydurulmak üzere; liman, rıhtım, iskele ve hamallık tarifeleri üstünde dikkatle durulacaktır.

Balıkçılık ve süngercilik

20 — Balıkçılığa ve süngerciliğe önem vereceğiz. Balıkçılık endüstrisinin gelişimi için, hem üretmenlerin, hem de halkın asıglarına uygun olmayan balıkthane kipinin düzeltilmesi lüzumludur.

Konservecilik

21 — Konserveciliğe önem vereceğiz.

Turizm

22 — Turizmi Türk yurdunu tanıtır ve sevdirecektir.

ve Türkiye ekonomisine fayda verici bir konu sayarız.

Devlet işleri arasında ekonomi

23 — Ekonomik düşüncelerimizde, her hangi bakanlık ve oruna ilişkin olan bütün Devlet işlerinin, ulusal ekonomi bakımından, saltık kazançlı ve faydalı olması düsturunu genel olarak esas tutarız. Eskiden kalma kanunların ve usullerin zamanla, bu bakımdan düzeltilmesine önem veriyoruz.

Partimiz, çalışmada ekonomi işlerine bu önemi vermekle beraber, ekonomiyi, her biri ayrı önemde bulunan Devlet işlerinin bir kolu tanır.

Taşınıcılık

24 — Kara, deniz, hava taşımacılığının düzenlenmesine ve gelişimine çalışacağız. Bu üç çeşit taşıma araçlarının yurda tam değerinde fayda verebilmesi için işletme ve tarifelerinde birbirini tamamlayıcı ve birbirini kollayıcı bir uyum kuracağız, yurdun ekonomik ihtiyaçlarından sayarız. Devlet deniz işletmesini, geniş bir programla yürüteceğiz. Bu arada şilepçiliği de önemli görmekteyiz.

Su işleri

25 — Ekonomik ergelerimize yetecek olan büyük su işi ülkümüzdür. Küçük su işlerimizi başarmak ilk hedeflerimizdendir.

Bayındırlık işleri

26 — Bayındırlık işlerimiz, her şubesinde pratik ve verimli bir taplama programına göre kovalanacaktır. Büyük güreleme ve kuvvetlenme aracı olan demiryollarının yapılmasına devam edeceğiz.

Limanlarımızın yapılması her an göz önünde tuttuğumuz işlerdendir.

İl şosaları üzerinde çalışmakla beraber, memleketi bağlayan iyi ve son tekniğe göre yapılacak köprülere ve şosa örülerine kavuşmak için, pratik bir program taplanacaktır. Şosa yapımında demiryollarını da besleyecek dikel yönetimler gözetilerek ekonomik düşünceye yer verileceği gibi, yurdun güvenlik ve savgası düşüncesine de ayrıca dikkat edilecektir.

Posta, telgraf, telefon ve telsiz işleri

27 — Posta, telgraf, telefon ve telsiz işlerini teknikçe üstün ve yurd ihtiyacına uygun bir

düzene getireceğiz. Şehirler arası telefon bağlantılarını durmadan arttıracacağız.

Buğday işleri

28 — Toprak ürünlerimizin kemiyet ve keyfiyetçe başında gelen buğdayın fiyatını, değerinden aşağı düşürmemek, gerek üretmen, gerek yoğunlaşmanın zararına olabilecek fiyat değişimlerini önlemek için alınan tedbirleri daha genişletmek ve esaslandırmak, göz önünde tuttuğumuz konulardan biridir.

Bunun için girişilen silo ve ambarlar işine devam edeceğiz. Yurd savgası ve beklenmedik kurak tehlikeleri için, buğday stoku bulundurmamak lüzumludur.

Toprak ürünlerimizi kiplendirmeye ve değerlendirmeye

29 — Toprak ürünlerimizle yemışlerimizi çikat tecimi için elverişli surette kiplendirmeye ve iş endüstriye lâzım olan kemiyet ve vasıfta ilk maddeler yetiştirilmesine çok önem veririz. Bunun için tohum arıtımı, fidanlıklar ve aşı işleriyle sıkı bir surette uğraşacağız.

Tarım endüstrileri

30 — Tarım endüstrilerinin ilerlemesi baş işlerimizdendir.

Hayvan ve bitki hastalıklarıyla savaş

31 — Üretmenin emeğini korumak için, hayvan ve bitki hastalıkları ile savaşacağız.

Toprak, su, orman işleri ve yurdu elektrikleştirme

32 — Toprağımızın zenginliklerini, su kuvvetlerimizi ve ormanlarımızı işletmek ve değerlendirmek, çalışmalarımız arasında başlıca yer alacaktır. Bütün memleketi elektrikleştirme girişimini, Türk vatanını ilerletecek konuların başında olanlardan sayarız. Bu türlü zenginliklerimizin hakikiğ kıymetlerini ve derecelerini belirtmek ve saptamak için araştırmalara devam edeceğiz. Bu girişimlere kapital kaynaklığı edecek bir finans kurumu meydana getirmek amacımızdır. Bu işler partinin devletçilik sıfatının başlıca taplanma konularıdır.

Hayvancılık

33 — Hayvan çoğaltım ve yetiştirilmesine, hayvancılığa ön verilmesine, hayvan ürünü endüstrisinin ilerlemesine çalışılacaktır.

Çiftçiye toprak sahibi yapmak

34 — Her Türk çiftçisini yeter toprak sahi-

bi etmek, Partimizin ana gayelerinden biridir. Topraksız çiftçiye toprak dağıtmak için özgü istisnâ kanunları çıkarmak lüzumludur.

Denizcilik

35 — Yurdumuzun coğrafik durumu ve ulusumuzun soysal varlığı ve ödevi, yurddaşların sağlığı, spor, savga ve genel ekonomi haklarından, denizcilige önem verilmesini ister. Parti, bütün devlet ve ulus işlerinde bunun göz önünde tutulması lüzumuna inanır.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Finans

Denk bütçe, düzgün ödeme

36 — Partimizece devamlı ve hakikiğ olarak bütçe denkliği fikri finansla esastır. Düzgün ödemeyi hazne için önemli iş saydığımız kadar, yurddaşın vergileri için de ana fikir olarak alırız.

Vergi kanunlarını iyileştirme ve uygunlaştırma

37 — Vergi salnaklarını, imkân olduğu kadar özürüt ve araçlı esaslara çevirmek hedefimiz olmakla beraber, vergi kanunlarımızı pratik ve toplama bakımından özenle ve ulusumuzun ödeme kapasitesini küçüksemeyen bir düşünüşle her gün daha iyileştirme ve uygunlaştırma yolundaki çalışmalara devam olunacaktır.

Gümrük tarifeleri

38 — Gümrük tarife ve işlerini, ulusumuzun ekonomik asıglarına daha uygun şekillere koymağa çalışmak önediğimiz işlerdendir.

Kaçakçılıkla savaş

39 — Kaçakçılıkla savaş, Türk haznesinin hakkını ve kuvvetini koruyan önemli bir konuyu sayarız.

Tekit yönetgeleri

40 — Tekit yönetgelerini, devlet haznesi için gelir aracı olduğu kadar, üstünde çalıştıkları ürünlerimizin değerini korumak ödevlerinden dolayı, ulusal ekonomiye hizmet eden birer kurum olarak göz önünde tutarız.

BEŞİNCİ KISIM

Ulusal eğitim

41 — Ulusal eğitimde esas düsturlarımız şunlardır:

Yurddaşları okutup yetiştirme

A - Eğitim sıyasamızda temel taşı, bilimsizliği gidermektir. Kültür işinde, her gün daha çok çocuk ve yurddaş okutup yetiştirecek bir program güdülecektir.

Cumhuriyetçi, Ulusçu, Halkçı, Devletçi, lâik ve devrimci yurddaş

B - Kuvvetli cumhuriyetçi, ulusçu, halkçı, devletçi lâik ve devrimci yurddaş yetiştirmek, bütün öğretim derecelerinde yüküm ve özen noktasıdır.

Türk ulusunu, Kamutayı ve Türk devletini sayın tutmak ve tutturmak, bütün yurddaşlara bir ödev olarak aşılacaktır.

Fikriğ ve bedeniğ gelişme ve ulusal ıra

C - Fikriğ olduğu gibi bedeniğ gelişmeye de önem vermek ve hele, ırayı ulusal derin tarihimizin gösterdiği yüksek derecelere çıkarmak büyük gayedir.

Eğitim ve öğretimde hedef

Ç - Eğitim ve öğretimde güdülen usul; bilgiyi, yurddaşa, maddiğ hayatta başarı elde ettiren bir cihaz haline getirmektir.

Eğitim sıfatları

D - Eğitim, her türlü urasadan, yad ve yabancı fikirlerden uzak, üstün, ulusal ve yurdcu olmalıdır.

Girişim kapasitesi, düzen ve ahlâk

E - Her öğretim ve eğitim kurumunda talebenin girişim kapasitesini kırmamağa, sevgenlik ve okşayışla özen göstermekle beraber, onları hayatta kusurlu olmaktan korumak için, ciddiğ bir yasav ve düzene içtem bir ahlâk anlayışına alıştırmak, önemli olduğu kanağatmdayız.

Türk tarihi

F - Partimiz, vctandaşların, Türkün derin tarihini bilmesine ünomal bir önem verir. Bu bilgi Türkün kapasite ve enerjisini, nefsine güven duygularını ve ulusal varlığa zarar verecek bütün akımlara karşı sarsılmaz dayanımını besleyen kutsal bir evindir.

Türk dili

G - Türk dilinin ulusal, tükel zir dil haline gelmesi hakkındaki ciddiğ çalışmalara devam olunacaktır.

42 - Okullar hakkında başlıca fikirlerimiz:

İlk okullar

A - Nomal ilk öğretim devri, beş yıldır. Şehirlerde, köylerde, yahud köyler bölgesinde durum ve ihtiyaca göre, ilk okullar, bir program altında artırılacaktır. Köylerdeki okullarda sağlık, yaşayış ve içinde bulunduğu çeven şartları ile ilgili olan tarım ve zanaat fikirleri verilecektir.

Köy okulları

B - Köy çocuklarımıza kısa zamanda pratik hayat için lüzumlu bilgiyi verebilecek üç veya dört sömestirli köy okulları açılacaktır. Bunların, çocukları yüksek öğretim derecelerine hazırlayan ilk okullardan ayrı bir kip olarak kurulup artırılması plânlanacaktır. Bu kip köy okullarında, çocukların daha olgun yaşta okumağa başlamaları ve okumanın arasız devam etmesi ve bu işi devletin, askerlik borcu gibi, sıkı tutması lüzumludur.

Ertik ve zanaat okulları

C - Ertik ve zanaat okullarıyla, zanaat gece okulları memleketin ihtiyacına yetişecek kadar artırılacak ve lüzumlu kurslar açılacaktır.

Orta okullar

D - Her il merkezinde, ve orta öğrenimi memlekete yaymak esası gözetilerek, gereken ilçe bölgelerinde orta okul bulundurmak lüzumuna kanağız. Orta okullardan, uzak yerlerdeki yurd çocuklarının rahat ve güvenlikle faydalanmalarını sağlamak için, talebeyi geceleri, para ile barındıracak örgütler meydana getirilmesine çalışılacaktır. Bu okullarda içinde buldukları çevenlerle ilgili olan ertik bilgilerin verilmesine özenilecektir.

Liseler

E - Liselerimizi, yüksek öğrenime tam kapasiteli talebe yetiştirecek surette her bakımdan pekiştirip taplayacağız.

Üniversiteler

F - Üniversite ve yüksek okullarımız kendilerinden beklenen sonuçları verebilecek tükelliğ çıkarılacaktır. Üniversitelerin sayısını arttırma fikrindeyiz.

Yatı evleri

43 — Az nüfuslu bir kaç köyü okutacak normal ilk okullarla, ayrı kipteki köy okulları için pratik yoldan yatı evleri kurdurulur ve korunur.

Güzel zanaatlar

44 — Güzel zanaatlara, hele müziğe, devrimin yüksek anlayışına uygun bir surette, önem vereceğiz.

Müzeler ve eski eserler

45 — Müzelerimizi zenginleştirecek kıymetli tarih eserlerinin toplanmasına ve bu erge ile kazılar yapılmasına önem verilecek ve eski eserlerin sınıflanmasına ve gerekenlerin, buldukları yerlerde iyi korunmasına özen gösterilecektir.

Kitap, yayın, kitabsaraylar

46 — Kitap, yayın ve kitabsaray işleri Parti için önemlidir. Şehirlerde kitabsaraylar, kent ve köylerde okuma ev ve odaları kurmak ve arttırmak isteriz.

Plânlı kültür ve eğitim

47 — Kültür ve eğitim işlerimiz, bu günün ve yarının gösterdiği ve göstereceği ihtiyaçlara göre önden gören bir düzenle plânlanacak ve bütün öğretim aşamaları ile zanaat ve ertik ihtiyaçları bu plâna göre düzenlenecektir.

Yıgını yetiştirme ve Halkevleri

48 — Klasik okul yetiştirmesi dışında, yığma, devamlı ve Türkiyenin ilerleyiş yollarına uygun bir halk eğitimi vermeği önemli görürüz. Bu hizmet için çalışan Halkevlerini devlet, imkân elverdiği kadar koruyacaktır.

Devrim müzesi

49 — Parti, bir Devrim müzesi kuracaktır. Bunu, halka devrim fikir ve duygularını aşılama için etkin araç sayarız.

Gençlik örgütü ve spor

50 — Türk gençliği, onu temiz bir ahlâk, yüksek bir yurd ve devrim aşkı içinde toplayacak ulusal bir örgüte bağlanacaktır. Bütün Türk gençliğine şevk ve sıhatlerini, nefse ve ulusa inanlarını besleyecek beden eğitimi verilecek, ve gençlik devrimi ve bütün erginlik şartları ile yurdu korumayı en üstün ödev tanıyan ve onları, bu ödev uğrunda bütün varlıklarını vermeğe hazır tutan bir düşünüşle, yetiştirilecektir.

Bu ana eğitimin, tam sonuç vermesi için, Türk gençliğinin, bir yandan düşünme, karar verme ve girişim alma gibi yüksek başarı kuvvetleri geliştirilecek, ve öte yandan, gençlik,

onu her zorlu işin başarılmasında tek unsur olan sıkı disiplinin etkisi altında çalıştırılacaktır.

Türkiyede spor örgütü de bu esaslara göre düzenlenecek ve yürütülecektir. Yapılacak gençlik örgütünün; üniversite, okullar ve enstitüler, halkevleri, toplu işçi kullanan fabrika ve kurumlarla yukarıdaki gayelere göre, iş ve yönet birlikleri, düzenlenecektir.

Yurdda beden ve devrim eğitimi ile spor işlerinde biteviyelik göz önünde tutulacaktır.

Okullarda, devlet kurumlarında, ve özel kurum ve fabrikalarda bulunanlar, yaşlarına göre, beden eğitimi ile uğraşmak yükümü altına alacaktır. Spor ve beden eğitimi için lüzumu olan alan ve kurumlar meydana getirilecektir. Spor alanları için özel yönetgeler ve şartlıklar ilgilendirilecektir.

Radyo

51 — Parti, radyoyu ulusun kültür ve sıyasal eğitimi için en değerli araçlardan sayar. Kuvvetli verici istasyonlar kuracağız. Alınacak kolay ve ucuz elde edilmesine çalışacağız.

Sinema

Sinemamın ulusa faydalı olmasını iş edineceğiz.

Opera ve tiyatro

52 — Ulusal opera ve tiyatro önemli işlerimiz arasındadır.

ALTINCI KISIM

Sosyal hayat ve kamusal sıhhat

Aile

53 — Türk sosyal hayatında, aile, esastır.

Nüfusu artırma

54 — Nüfusumuzu artırmak ve gelecek nesli sağlam ve gürbüz yetiştirmek her zaman dikatle güdülecek işlerimizdendir.

Şehir, kent ve köylerimizin sıhhiğ şartları

55 — Şehir ve kentlerimizle köylerimizin sıhhiğ şartları ve içilecek sularını fenniğ usullere göre düzeltmek ve köy evlerini iyileştirmek ve köylülerimizin sağlık bilgilerini yükseltmek için programla çalışacağız.

Çocuk bakımı

56 — Partinin, çocuk hayatı ve analarının sıh-

hati ile derin ilgisi vardır. Bunun için çalışmalara aşağıdaki ana hatlar üstünde devam edeceğiz:

Doğum evleri

A - Doğum evlerini artırmak, devletin hasta yurdlarında ayrıca doğum hizmetleri ayırtmak, parasız doğum yardımları sağlamak ve çocuk bakımı öğretmek için her öğretim aracından faydalanmakla beraber, ilmiğ ebe ve bakı kadımlarını çoğaltmak,

Süt damlaları, kreşler

B - Şehir ve kentlerde süt damlalarını, süt çocukları için bakım ve danışma evlerini, kreşleri, öksüz yurdlarını çoğaltmak;

İşçi analar ve çocukları

C - İşçi olan yerlerde işçi anaları ve çocuklarını korumak.

Kimsezsizler, ihtiyarlar, sakatlar

57 — Kimsezsiz çocuklar ve yardım ihtiyacı olan ihtiyarlar ve sakatlar ulusun atağlığı ve koruyuculuğu altındadır.

İşçilerin sıhhatini koruma

58 — İşçilerin ve ailelerinin sıhhiğ ve sosyal bakımdan ihtiyaçlarının sağlanması ile uğraşacağız. Hayatını çalışarak kazanmak yükümü altında bulunan kadımlar için, iş bölgelerinde kreşler açmağa devam edeceğiz.

Sıhhat işleri

59 — Sıhhat işlerinin Partimiz için ayrı bir önemi vardır. Bu yoldaki çalışmalar, genel ihtiyaç nisbetince ve devamlı bir surette genişletilecektir.

Bulaşık hastalıklar

60 — Sıtma, verem, firengi, trahom gibi bulaşık hastalıklarla savaşa devam edeceğiz.

YEDİNCİ KISIM

İç tüzel ve dış sıyasa

İşyarlar, özgür ertik sahibleri

Ulusal düzen ve yasav

61 — Bütün devrim sonuçlarını, yurddaşlarını tam güvenliğini ve ulusal düzen ve yasavı, iç ve tüze örgüt ve kanunları ile koruyan ve hiç bir hâdise veya etki karşısında sarsılmayan bir Hükümet otoritesi kurmak ve işletmek işlerimizin temelidir.

Göçmenler

62 — Nüfusu artırma prensibimizi taplarken, yurd dışından gelecek Türklere imkân olan her yardımı ve kolaylığı göstereceğiz.

Hak yerlerinin kuruluşu

63 — Tüzel sıyasamızda hak yerlerinin kuruluşu kanunu, halkın ihtiyacına ve memleketin asığma en uygun gelecek surette yapılacak ve tamamlanacaktır.

Dava usulleri

İnancalı olan, basit, pratik ve süratli dava usullerini genişleteceğiz.

Yüret ve bildirge

Yüret ve bildirge işlerinde istenen sonuçları süratli ve kolay olarak sağlayacak tedbirler alacağız.

Tutak ve kapsıklar

Tutaklar ile kapsıkları ayırmağa ve hapisevlerini birer uslanma yeri haline getirmeğe çalışacağız.

Yurdda barış, dünyada barış

64 — Yurdda barış ve dünyada barış, başlıca prensibimizdir.

İşyarlar

65 — Ulusun yüksek asığmı her vakit göz önünde tutarak bütün dikkatleri ile hayatlarını, hizmetlerine hasreden işyarlar her türlü baysalık ve genliğe değer kazanırlar.

Cemiyetler

66 — Türkiyede cins ve klas fikirlerini yayma ve klas kavgası ergesi ile cemiyet kurulmıyacaktır. Devlet, özel yönetgeler ve şarbaylıklarla Devlete bağlı kurumlardan hizmet karşılığında aylık ve aktı alanlar buldukları işin sıfat ve özlüğü ile cemiyet kuramazlar.

Talebe cemiyetleri

67 — Talebe cemiyetleri adını taşıyan kurumlar, hiç bir suretle sıyasa ile uğraşamazlar ve hiç bir suretle buldukları okulun, fakülte ve enstitüsünün yönetgesine karşı herhangi bir harekette bulunamazlar.

İşçi ve esnafın örgütlenmesi

68 — Türk işçilerini ve esnafımızı, ulusun ana varlığı içinde, o varlık için kuvvet ve fayda verici yolda ve Parti programının çerçevesi içinde, örgütlemeyi iş edineceğiz.

Kurulamıyacak cemiyetler

69 — Arslulusal ergelerle cemiyet yapılamıyacağı gibi, kökü yurd dışında olan cemiyetler kurmak da yasak olacaktır.

Uluslar arasında beraberlik yapmakta devletin fayda göreceği ergelerle cemiyet kurmak veya kurulu olanların şubelerini açmak için Bakanlar Kurulunun kararı lüzumludur.

Özgür ertik sahipleri

70 — İşyar olmayan özgür ertik sahiplerinin ulusal Türk varlığı için lüzumlu ve faydalı olan hizmetlerine, Parti değer verir. Bunların kapasite ve hizmetlerinin karşılığını görmeleri için, çalışmalarını kolaylaştırmak ödevlerimizdendir.

Köy ve köylüye önem

71 — Yeni Türkiyenin hayatında, köyü, her bakımdan önemli sayarız. Köylünün sıhhati, güler yüzlülüğü, kültür ve devrim anlayışında değerli ve ekonomik alanda varlıklı olması, bütün çalışma kollarımız için önemli bir iş olarak göz önünde tutulacaktır.

SEKİZİNCİ KISIM

Vatan savgası

Cumhuriyet ordusu

72 — Vatan savgası ulusal ödevlerin en kut-

lusudur. Gereğinde, bu uğurda yurdun canlı cansız bütün varlıklarını ve kuvvet araçlarını kullanmağı esas tutarız. Parti, askerliğin bütün vatandaşlara ayırsız taplanması esasını onamıştır. Türk ordusu her türlü siyasal düşünce ve etkilerin üstündedir. Ordunun kendisine verilen yüksek ödevi her vakit başarabilecek erkte ve son teknik araçlarla cihazlanmış olmasına özen veririz.

73 — Devletin yüksek kuramının sarsılmaz temeli olan ve ulusal ülküyü, ulusal varlığı ve devrimi kollayan ve koruyan Cumhuriyet ordusunun ve onun özverili ve kıymetli izdeşlerinin, her vakit sayın ve şerefli tutulmasına özen gösteririz.

BAŞKAN — Maddelerin osmanlıcadan türkçeye çevrilmişinin Genel heyette okunması bitti. Şimdi yüksek reyinize sunulacaktır. 73 maddeden ibaret olan programı kabul eden arkadaşlar lütfen el kaldırsın (*Alkışlar*). İttifakla kabul edilmiştir. Program partimize kutlu olsun arkadaşlar.

Yarın saat 10 da tüzüğün müzakeresine başlamak üzere oturumu kapıyorum.

Kapanış: 20.20

Program içindeki kelimelerden bir kısmının osmanlıca karşılıkları

Türkçe	Osmanlıca	Türkçe	Osmanlıca
Akım	Cereyan	Barınma	Himaye
Akır	Ücret	Başarı	Muvaffakiyet
Alan	Meydan, saha	Baysallık	Huzur ve sükün
Almaç	Ahı	Belitmek	Tayin etmek (<i>Determiner</i>)
Amaçlamak	İstihdaf etmek	Bildirik	Tebliğ
Ar	Güzel sanatlar	Biteviyelik	Yeknasaklık
Araç	Vasıta	Bölge	Mıntaka
Arıtım	Islah, tasfiye	Buçlanmak	Tahdid edilmek (<i>İhtimaller</i>)
Arslulusal	Beynelmilel	Çağdaş	Muasır
Asığ	Menfaat	Çeven	Muhit
Aşama	Mertebe	Çukat	İhracat
Atağlık	Vesayet	Dayanma	Tesantid
Ayra	İstisna	Değit	Temas
Ayral	Müstesna		
Bağımsız	Müstakil (kayıtsız)		

Türkçe	Osmanlıca	Türkçe	Osmanlıca
Denge	Muvazene	Kent	Kasaba
Derecel	Tedricî	Kınav	Faaliyet
Devrim	İnkılab	Kip	Tip
Durum	Vaziyet	Kipleştirmek	Tipleştirmek
Düzenlemek	Tanzim etmek	Klas	Sınıf (Zümre)
Egemen	Hâkim (Souveraire)	Konu	Mevzu
Egemenlik	Hâkimiyet	Kotarmak	Halletmek
Eğitim	Terbiye	Kuram	Bünye, bünyan (Structure)
Endüstri	Sanayi	Kurum	Müessese
Endüstriyel	Sanayi erbabı	Kutsal	Mukaddes
Erge	Maksad	Nomal	Tabii
Erkin	Müstakil	Onaylamak	Tasvib etmek
Ertik	Mâlek	Oranlamak	Tahmin etmek
Eşitlik	Müsavat	Orun	Makam
Etkin	Tesir	Orunlamak	Teyin etmek
Evrimsel	Müessir	Otru	Mesken
Evin	Tekâmülî	Ödel	Vade
Ferdîğ	Cevher	Ödem	Tazmin
Finansal	Ferdî	Ödev	Vazife
Gelişim	Mali	Öğretim	Tedris
Genel	İnkışaf	Öğrenim	Tahsil
Gençlik	Umumî	Önem	Ehemmiyet
Girişim	Refah	Önemek	Ehemmiyet vermek
Girişit	Teşebbüs	Önvermek	Teşvik etmek
Gürelme	Teşebbüsat	Örgen	Organ
Güven	Feyizlenme	Örgüt	Taazzi, teşkilât
Hakyeri	İtimad	Örü	Şebeke
Ira	Mahkeme	Özel	Hususî
İl	Seciye	Özen	İtina
İlçe	Vilâyet	Özgenlik	Hürriyet
İlgi	Kaza	Özgül	Mahsus
İnancalt	Alâka, münasebet	Özgür	Serbest
İrde	Teminatlı	Özgür bölge	Serbest mintaka
İşyar	İrade	Özürlük	Hasılatı safiye
İzdeş	Mensub	Özveri	Fedakârlık
İçten	Mensub, müntesib	Pakıştırmak	Takviye etmek
Kamuğası	Samimî	Sağlamak	Temin etmek
Kamusal	Menfaati unumiye	Salnak	Matrah
Kamutay	Umumî (Publique)	Saltık	Mutlak
Kanığ	B. M. Meclisi	Saptamak	Tespit etmek
Kapasite	Kanî	Savga	Müdafaa
Kapital	Kabiliyet	Seçmen	Müntehib
Kapsamak	Sermaye	Sevgenlik	Şefkat
Kapsık	Şamil olmak	Sonuç	Netice
Karşıt	Mahbus	Sosyal	İçtimai
Kazı	Zıd	Şarlık	Belediye
	Hafriyat	Taplama	Tatbik

Türkçe	Osmanlıca	Türkçe	Osmanlıca
Taplamak	Tatbik etmek	Üretmen	Müstahsil
Tarım	Ziraat	Ürün	Mahsul
Tasar	Tasavvur	Üsnomal	Fevkalâde
Taşmıcılık	Nakliyecilik	Yalm	Vazih ve parlak
Taşsız mallar	Emvali gayrimenkule	Yaraç	Alet
Tecim	Ticaret	Yargıçlık	Hakemlik
Tecimel	Ticari	Yasav	İnzibat
Tecimer	Tacir	Yaym	Neşriyat
Tekit	İnhisar	Yeğrim	Salâh
Törütgen yetki	Salâhiyeti teşriye	Yeğirtim	Islah
Törütüm	Teşri	Yetki	Salâhiyet
Tutak	Mevkuf	Yoğaltman	Müstehlik
Tükel	Mükemmel, tam	Yönetge	İdare (İnhisar idaresi)
Tüzel	Adli	Yönetim	İdare (Devlet idaresi)
Tüzük	Nizamname	Yüküm	Mükellefiyet, mecburiyet
Ulus	Millet	Yüret	İcra (Adliye ıstılahı)
Urasa	Hurafe	Yürütken yetki	Salâhiyeti icraiye
Uyum	Ahenk	Yürütüm	İcra, icra kuvveti
Üretim	İstihsal	Zanaat	Hirfet (Métier)
Ürem	Maiz	Zorağ	Zaruret

C. H. P. Dördüncü Büyük Kurultayı

DÖRDÜNCÜ TOPLANTI

14 - V - 1935 Salı

BİRİNCİ OTURUM

Açılış: 10

BAŞKAN — Saffet Arıkan (Erzincen)

KATİBLER — Naşid Uluğ (Kütahya) ve Fakihe Öymen (İstanbul), İbrahim Akmer (Edirne)
Etem Kadri (Aydın)

BAŞKAN — Kurultayın toplantısı açıldı. Nizamnamenin müzakeresine geçiyoruz. Nizamname iki gündüneri elinizde bulunmaktadır. Heyeti umumiyesi hakkında söz isteyen arkadaş var mı?... Maddelere geçilmesini kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

ESASLAR

1 — Cumhuriyet Halk Partisi, cemiyetler kanununa göre kurulmuş, programdaki esaslar üzerinde çalışan siyasî bir cemiyettir. Merkezi Ankaradır.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

2 — Partinin daimî Umumî Reisi onu kuran (Kamâl Atatürk) tür (Alkışlar).

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Maddeyi kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

3 — Partiye mensup vatandaşlar karşılıklı samimiyet, itimat ve arkadaşlık duygularile birbirine bağlı bir kütle teşkil ederler.

Partililer program ve esaslarda sağa sola çekmeğe mahal kalmayacak gibi açıklık ile inceden çizilmiş olan yolda birlik ve beraberlikle yürürler.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var

mı? Maddeyi kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

4 — Parti mensupları Partinin programını, prensiplerini bilecek, yayacak, onları müdafaa edecektir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Maddeyi kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

5 — Prensiplerimizi, usanmaksızın, bütün vatandaşlara her vesile ve fırsatla söylemek ve anlatmak Parti teşkilât ve mensuplarımızın mühim vazifesidir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Maddeyi kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

6 — Parti memlekette muhtelif maksatlarla vücutlanmış olan hayırlı ve faydalı teşebbüslere, teşekküllere karşı sevgi ve alâka taşır.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Maddeyi kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

7 — Parti henüz siyasî meşgulliyet çağına gelmemiş olan bütün Türk gençlerini Partinin tabii namzedi sayar.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Maddeyi kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

8 — Partinin; ana vasıflarını gösteren altı oklu bir bayrağı, bir rozeti ve bir marşı vardır. Bunlar talimatnamesine göre yapılır ve kullanılır.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Maddeyi kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

BİRİNCİ KISIM

Partiye kabul edilme

9 — Cumhuriyet Hal Partisine:

A) On sekiz yaşını bitiren,

B) Halkça fena tanınmamış olan,

C) Ağır hapis veya şeref ve haysiyeti kıran bir suç yüzünden hapis cezasile mahkûm olmamış bulunan ve mahur olmayan,

Ç) Millî mücadeleye aleyhtar bir vaziyet almamış ve bu gibi taazzilere dahil olmamış olan ve siyasî seciyeleri itibarile menfi bir ruh taşımamış oldukları mütebariz bulunan her Türk vatandaşı; türkçe konuşmakta bulunmuş, Türk kültürünü ve Partinin bütün umdelerini benimsemiş ise girebilir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Maddeyi kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

10 — Partiye girmek isteyen her vatandaş, partide en az iki senedir yazılı iki arkadaş tarafından bulunduğu yerin ocağına takdim ve lüzumlu vasıfları haiz olduğu ilâve edilir ve kendisi de Parti esaslarile program ve nizamnamesini kabul ettiğine ve hükümlerinden ayrılmayacağına dair ocağa bir taahhüd kâğıdı verir. Namzet, bununla Partiye şeref sözü vermiş olur.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

11 — Bir ocak heyetinin böyle bir istek üzerine verdiği kabul veya red kararı kaza idare heyetinin tasdiki ile tekemmül eder. Bu muamele en çok üç ay içinde bitirilir ve alâkalıya bildirilir. Kaza idare heyetlerince reddedilen yurddaşların, vilâyet idare heyetlerine şikâyet etmek hakları vardır.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

12 — Partiye yeni aza olmak işleri tamamlan

nan yeni partililer üç ayda bir kaç kişi olmuş larsa bunlarla başka yerden gelen eski partililer, köylerde ocak idare heyetlerinin, şehir ve kasabalarda o şehir ve kasabada bulunan en büyük idare heyetinin bu iş için yapacağı bir toplantıya yazı ile çağrılarak kayıd ve kabulleri tebliğ edilir. Bu toplantıların yıl başında başlayarak her üç ayda bir intizamla yapılması borçtur. Toplantılarda idare heyetlerinden başka mümkün olduğu kadar fazla partili bulundurulur. Parti reisi bu toplantıda bir nutuk söyleyerek siyasî bir partiye girmenin ehemmiyetlerini ve partili olmanın vazifelerini hatırlatarak yeni partilileri kutlar ve muvaffakiyet diler. Her üç ayda bir partiye girenlerin adları Vilâyet idare heyetine bütün teşkilâta tamim edilir.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

13 — Her partili, Partiye az veya çok bir yardım parası ödemeye mecburdur. Ayda veya altı ayda veya on iki ayda bir ödenmek şartile Partiye ne kadar yardım parası vereceklerini, ödeme kabiliyetlerine göre kendileri tayin ve tesbit ederek buldukları yerin ocak heyetine bir taahhüd kâğıdı ile bildirirler. Ödeme makbuz mukabilinde yapılır. Bir kere yapılan yardım taahhüdü miktarı üstünden bir sene geçmedikçe değiştirilemez. Azanın taahhüd edecekleri miktardan fazla tediyeleleri ayrı makbuzla teberrru olarak kabul olunur. Yardım akçesi yerine ayniyat alınmaz.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

14 — Yardım parasını taahhüd edilen miktar ve zamanda ödemek partilinin, bir yandan Partisine bağlılığının alâmeti olduğu kadar, bir yandan da Partinin yurda hizmet yolunda muvaffak olmasını temin edecek bir borçudur.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

15 — Yardım parasının alınması usulü, Umumî İdare Heyeti tarafından yapılacak bir talimatname ile tesbit olunur.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

16 — Bir yerden başka yere giden Parti azaları, mensub olduğu heyetten, Parti azası

olduğunu ve taahhüdlerini yaptığını bildiren bir kâğıt alır ve bunu gittiği yerdeki heyete verir. Bu suretle kaydi oraya geçirilir.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler...
Kabul edilmiştir.

İKİNCİ KISIM

Parti teşkilâtı

17 — Parti teşkilâtı; başında, merkezden Umumî Reis bulunmak, vilâyetlerde ocaklardan başlamak üzere, şunlardan vücut bulur:

- A) Umumî reislik,
- B) Umumî reislik divanı,
- C) Büyük kongre ve Umumî İdare Heyeti,
- Ç) Vilâyet, kaza, nahiye, ocak kongreleri ve idare heyetleri,
- D) Parti Grubu,
- E) Parti Divanı.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler...
Kabul edilmiştir.

18 — Teşkilâtın ilk basamağı şehir ve kasabalarda mahalle ocakları ve köylerde köy ocaklarıdır.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler...
Kabul edilmiştir.

19 — Parti teşkilâtı olmayan bir köyde bir ocak heyeti teşkil edecek yurddaşlar birleşirse aşağıdan yukarı heyetlerin inhası ile vilâyet idare heyeti kararı alındıktan sonra orada ocak kurulur. Ocağı kuracakların Partiye girişleri için 9 ncu maddedeki vasıflar aranır.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler...
Kabul edilmiştir.

20 — Ocaklar iki türlü çalışır : Kongere halinde ve İdare heyeti vasıtasile.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler...
Kabul edilmiştir.

21 — Her partili yurddaş kayıtlı olduğu mahalle veya köy ocağına, ocaklar nahiye idare heyetlerine, nahiye idare heyetleri kaza, kaza idare heyetleri vilâyet, vilâyet idare heyetleri Umumî idare heyetine bağlıdır.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler...
Kabul edilmiştir.

22 — Buldukları yerlerin münasebet ve vaziyetlerine bakılarak birden fazla mahalle ve köy tek bir ocağına bağlanabilir. Ve bunlara semt ocağı denir.

Gene mahallî vaziyet ve mesafe icabı gibi mecburî hallerde nahiye teşkilâtı ve vilâyet merkezlerinde de kaza teşkilâtı yapılmayabilir. Bu takdirde ocaklar bir başka nahiye veya doğrudan doğruya kaza idare heyetlerine, nahiye idare heyetleri ile vilâyet merkezindeki ocaklar da doğrudan doğruya vilâyet idare heyetine bağlanabilir.

Ocakların, yardım parası ile hesap ve bütçe işleri yukarı derecedeki idare heyetlerine verilebilir. Bu takdirde aşağı kademelerin masrafları bağlı buldukları idare heyetleri bütçesinden temin olunur.

Bu madde hükümlerini tatbik etmek için Umumî idare Heyetinden ayrı, ayrı karar alınır.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı?.. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Merkezde

1 — Umumî Reislik

A) Umumî Reis

23 — Umumî Reis, Partinin yüksek idaresini elinde tutar ve Partiyi temsil eder. Parti namına söz söylemek salâhiyeti ancak Umumî Reistedir. Umumî Reis lüzum görürse, bu hak ve salâhiyetini Umumî Reis vekiline veya Parti Umumî Kâtibine bırakır.

BAŞKAN — Söz isteyen var mı?... Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

B) Umumî Reislik Divanı

24 — Partinin Umumî Reisi ile vekili ve Umumî Kâtibi, Umumî Reislik divanını vücade getirirler.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

25 — Partinin Umumî Reislik Divanı Partiyi alâkalandıran bütün işler için lüzum gördüğü kararları verir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

26 — Umumî Reislik Divanı, Büyük Millet Meclisine aza seçilmesini idare eder, Partinin

mebus namzetlerini kararlaştırır.

Divan, namzetlerle intihap işleri hakkında Grup İdare Heyetinin ve Umumî İdare Heyetinin reyini yoklayabilir. Namzetler Umumî Reis tarafından ilân olunur.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

27 — Umumî İdare Heyetinde münhal vukuunda yerine münasibini Umumî Reislik Divanı seçer.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

28 — Umumî Reislik Divanının vereceği kararlara bütün Parti azalarınınca kayıtsız ve şartsız itaat olunur.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

C) Umumî Kâtip

29 — Umumî Kâtip, Umumî Reis tarafından Umumî İdare Heyeti azaları arasından seçilir ve Umumî Reis namına vazife görür. Umumî Kâtip, Umumî Reislik divanının, Umumî İdare Heyetinin ve Parti Divanının kararlarını tebliğ eder. Bunları neticelendirir. Parti teşkilâtı ile muhabere ve Parti işlerini takip eder. Partiye aîd müracaatların kabul vasıtasıdır.

Umumî kâtiplik Partiye bağlılığı tasdik edilmiş başka hükmî şahsiyetlerin de bağlantı yeridir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

II. Büyük kongre

30 — Büyük kongre, dört yılda bir Umumî Reisin göstereceği yer ve bildireceği zamanda toplanır. Umumî Reis lüzum görürse büyük kongreyi daha evvel toplayabilir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

31 — Büyük kongrenin azaları şunlardır:

- Umumî idare Heyeti azası,
- Partiye bağlı bütün mebuslar,
- Vilâyet idare heyeti reisleri,

C) Vilâyet kongrelerince seçilen ikişer ve Parti azasının sayısı on bini geçen vilâyetlerden her on bin aza için ayrıca gene kongrelerce seçilen birer mümessil.

Partiye bağlı olduğu Umumî Reislik Divanına tasdik edilmiş hükmî şahsiyetler bulunduğu takdirde onlar da kongreye mümessil gönderebilirler.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

32 — Büyük kongre, müretteb azaların mutlak ekseriyeti ile açılıp müzakereye başlar. Bu ekseriyet yoksa ve kongre fevkalâde olarak toplanmamışsa müzakere üç gün sonraya bırakılır.

Hilâfına kayid bulunmayan yerlerde kongre mevcudun ekseriyeti ile karar verir. Müsavî reylerde reisin bulunduğu taraf ekseriyet sayılır. Program mevcudun üçte iki ekseriyeti ile değiştirilebilir. Büyük kongrede intihablar gizli rey ile yapılır; meğerki açık rey, yahud işaretle olmasına üçte iki ekseriyetle karar verilmiş bulunsun.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

33 — Kongre Umumî reisinin veya Umumî reis vekilinin reisliği altında toplanır ve iki reis vekili ile altı kâtip seçer. Bu intihabdan sonra Umumî reis, geçen yıllara aîd icraat hakkında bir nutuk söyler, yahud bir beyanname okutur.

BAŞKAN — Söz isteyen var mı? Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

34 — Umumî Reisin nutkundan veya beyannamesinden sonra Büyük kongre on beşer azalı program ve nizamname, hesap ve 25 azalı dilek encümenlerini seçer. Bu encümenlere Umumî Reislik Divanı ve Umumî İdare Heyeti azaları seçilemezler.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

35 — Her encümen, azalarından birini reis, birini mazbata muharriri, birini kâtip ayırır.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

36 — Program ve nizamname encümeni teklif edilen tadilleri, lâyiha encümeni vilâyet kongrelerinden gelen dilek lâyihalarını ve azalar tarafından yapılmış teklifleri tetkik ederler.

Hesab encümeni merkez hesablara bakar. Vilâyet hesapları hakkında bir tetkik zemini görürse noktai nazarı ile birlikte yeni Umumî İdare Heyetine bırakılmak üzere kongre umumî heyetine arzeder.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

37 — Her encümen aldığı işler hakkındaki kararlarını sebeblerile Büyük kongreye arzeder. Bunlar kongrede müzakere edilerek bir karara bağlanır ve icabında mesele yeniden encümene gönderilebilir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı?.. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

38 — Büyük kongre müzakeresine lüzum görülen mevzular üzerinde tetkiklerde bulunmak için ayrıca encümenler de ayrılabilir.

BAŞKAN — Söz isteyen var mı?.. Maddeyi kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

39 — Vekiller büyük kongrede hazır bulunurlar. Lüzumunda Umumî Heyette ve çağrıldıkları encümenlerde izahat verirler.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı?... Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

40 — Büyük kongre müzakereleri alenidir. Kongre, müzakereleri yalnız Parti âzalarına açık bulundurmağa ve icabında gizli celse yapmağa karar verebilir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı?... Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

41 — Büyük kongrenin müzakereleri ve kararları zaptolunur. Bu zabıt reis ve kâtibler tarafından imzalanarak kongrede bulunmuş olan âzaların adları yazılı bir defterle birlikte saklanır.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı?.. Kabul edenler... Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

42 — Kongre kapanırken, Umumî Reis, kongrenin açılmasından elde edilen neticelerle

Partiye verilen yeni istikamet hakkında bir nutuk söyler veya kongre kapandıktan sonra bir beyanname neşreder.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

43 — Büyük kongrenin açılışı Parti teşkilâtı ve bütün partililer için kutlu bir gün sayılır.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

III. Umumî idare heyeti

44 — Umumî İdare Heyeti Büyük kongre tarafından seçilmiş 16 azadan toplanır. Azaların sayısı icabında Umumî Reislik Divanı kararla arttırılabilir. Umumî Kâtib, Umumî İdare Heyeti azaları arasında iş bölümü yapar. Azalardan birini büro işlerinde kendine yardımcı ayırır.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

45 — Umumî İdare Heyetinin tabii reisi, Umumî Reis veya vekilidir. Reislerin bulunmadığı zamanlarda Umumî Kâtib reislik yapar.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

46 — Umumî İdare Heyeti en az haftada bir toplanıp çalışır.

FİKRİ MUTLU (İçel) — (Defa) kelimesi ilâve etsek daha iyi olmaz mı? Meselâ (Haftada bir defa) desek.

BAŞKAN — Aynı manadadır. Maddeyi kabul edenler... Kabul edilmiştir.

47 — Umumî İdare Heyeti, Umumî Reislik Divanına ait vazifelerden başka Parti işlerinin hepsi ile meşgul olur.

Parti teşkilâtının nizamnameye göre işleminde ve Parti programının bütün asılları ve teferruatı ile tatbik sahasına çıkmasında lâzım gelen tetkik ve tatbiki yaparak bu hususlarda müzakerelerde bulunur ve vaziyeti tesbit eder, tedbirler düşünür, icabına göre kararlarını Umumî Reislik Divanından geçirerek tatbik eder. Partiyi alâkalandıran millî teşekkülleri ve Partinin hesaplarını, kongrelerden alınan kararların ne dereceye kadar tatbik edildiğini tetkik eder. Umumî konferans mevzularını tayin, Partinin programı hakkında icap ve ihtiya-